

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

(18-19 березня 2016 року)

Одеса
2016

УДК 80(063)
ББК 80я43
С 91

Сучасна філологія: теорія і практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18-19 березня 2016 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 144 с.
ISBN 978-966-916-077-5

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна філологія: теорія і практика». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, російської мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії літератури, порівняльного літературознавства, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-077-5

© Колектив авторів, 2016
© Видавничий дім «Гельветика», 2016

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко Т.С. АСОЦІАТИВНИЙ ЕТЮД ЯК КРОК ДО ПОЛПШЕННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ	6
Гавриш І.П. ДРАМАТИЧНА СПАДЩИНА МАРІЇ ЦУКАНОВОЇ В ПОЦІНУВАННІ КРИТИКІВ	9
Кушнерьова М.О. ПОСТАТЬ ГОГОЛЯ У ЩОДЕННИКОВІЙ І МЕМУАРНІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЕПІСТОЛЯРІЮ О. ДОВЖЕНКА, О. ГОНЧАРА, МЕМУАРИСТИКИ У. САМЧУКА).....	13
Лінійчук Т.В. «КОХАННЯ З АРОМАТОМ ТРОЯНД» («FILIA» В ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)	17
Марчук Т.В. ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ.....	21
Маткобожик В.М. МІНІ-ПРОЕКТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	24
Рупенко Л.В. ЛИСТ-ЗІЗНАННЯ В КОХАННІ ЯК ОДИН ІЗ ЖАНРОВИХ РІЗНОВИДІВ В ІНТИМНОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ ІВАНА ФРАНКА.....	27
Середа С.В. СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ	31
Стасюк Н.В. АГІТАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	34
Стоцька І.В. ТИПОЛОГІЯ ТА ОЗНАКИ МУЗИЧНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ	38
Хомич Ю.В. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ПОСИЛАННЯ ЯК ПРОЯВ ГРИ З ЧИТАЧЕМ У РОМАНІ Ю. ШПОЛА «ЗОЛОТІ ЛИСЕНЯТА»	40

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Елдинова С.Н. УСЕЧЕНИЕ ИМЕН ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА -Н- В ПРОЦЕССЕ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ	45
--	----

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Белікова А.О. ДЖЕЙН ОСТІН ЯК РОДОНАЧАЛЬНИЦЯ КЛАСИЧНОГО ДАМСЬКОГО РОМАНУ	49
Шуба Ю.В. РОЛЬ ПАРАТЕКСТУ В РОМАНІ «ЧАТТЕРТОН» ПІТЕРА АКРОЙДА	53

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Веремєєва М.В. АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ ІДІОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ БРИТАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	57
Vilkhovchenko N.P. FUNCTIONS OF THE QUASI-SPECIAL VOCABULARY USED IN SCIENCE FICTION	60
Дьомкіна О.В. ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЗВЕРТАННЯ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ	62
Ірклій Є.О. УТРУДНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТАМИ-НЕФІЛОЛОГАМИ.....	65
Козаченко Ю.А. ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЙОГО ВИРАЖЕННЯ У ДРАМАТИЧНОМУ (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ БЕРТОЛЬТА БРЕХТА «ЖИТТЯ ГАЛІЛЕЯ»)	68
Matushkina O.S. ETHNIC CONCEPTS AS MARKERS OF ETHNIC IDENTITY IN TONI MORRISON'S NOVELS («BELOVED», «SONG OF SOLOMON»).....	72
Мельничук Н.О. РОЛЬ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В СТРУКТУРІ АНГЛІЙСЬКИХ АД'ЕКТИВНИХ ЕМОСЕМІЗМІВ	76
Мухіна В.П. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ РЕЦИПІЄНТА В АСПЕКТІ ПОЛІТИЧНОГО МОВЛЕННЯ	79
Петриченко В.І. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КВАНТИТАТИВНОСТІ НА РІЗНИХ МОВНИХ РІВНЯХ	83
Сегал А.Л. АПЕЛЯТИВИ В АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ КОЛАЖІ.....	86
Сем'янків Н.В. ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ, ЯКІ РЕПРЕЗЕНТУЮТЬ НЕГАТИВНІ ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)	89
Халік Р.Н., Трегуб С.Є. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ МЕДИЦИНІ	94
Шапочкіна О.В. АКТИПАСИВНІ СТАНОВІ СПІВВІДНОШЕННЯ У ДАВНЬОGERMANСЬКИХ МОВАХ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ	96

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Кубишкіна К.І. КЛАСИФІКАЦІЯ ЕСКАПІЗМУ ІГОРЯ КАЧУРОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ БАГАТОВІКОВОЇ ТРАДИЦІЇ.....	100
Навроцька В.В. ФЕНОМЕН ПОВСЯКДЕННОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВОКЕРА ПЕРСІ	103

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Баланаєва О.В.	
ТЕРМИНОПРОИЗВОДСТВО СЛОЖНЫХ СЛОВ БЕЗ СОЕДИНИТЕЛЬНОГО ГЛАСНОГО.....	106
Белінський Б.О., Орел-Халік Ю.В.	
РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	110
Танчинець І.В.	
ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ПАРЕМІЙ.....	112

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В.	
ЗВИЧАЄВИЙ АСПЕКТ У КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ КИЇВЩИНИ	115

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Козаченко І.В.	
ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	119

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Kokoruz M.B.	
SOCIETY COLOURED LEXICAL INNOVATIONS IN THE ENGLISH LANGUAGE	122
Лукіяничук Ю.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	125
Martyn R.R.	
PECULIARITIES OF TRANSLATING UNITS OF NATIONALLY BIASED LEXICON FROM UKRAINIAN INTO ENGLISH	128
Позмогова О.А., Трегуб С.Є.	
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ	131
Толпига А.В.	
НОВАТОРСТВО М. ЛУКАША В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ЙОГО ПРИЙОМИ.....	133

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Шевченко М.Є.	
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВУЗІ.....	139

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко Т.С.

учитель зарубіжної літератури,

Комунальний заклад

«Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19

Полтавської міської ради Полтавської області»

АСОЦІАТИВНИЙ ЕТЮД ЯК КРОК ДО ПОЛПШЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Одним з провідних завдань не лише вчителя-словесника, а й усіх викладачів-предметників, є формування творчої натури учня шляхом залучення його до виконання різного типу завдань, спрямованих на вироблення вищезазначеної компетентності. Це завдання є одним із провідних серед поставлених перед середньою загальноосвітньою школою у зв'язку з модернізацією змісту освіти. У «Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)» наголошено на потребі розвитку учня «як життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях» та вказано на значущість вироблення умінь практичного і творчого застосування набутих знань школярами [2, с. 6].

Безперечно, найбільша вага в цьому плані приділяється філологічному спрямуванню – урокам української мови, української та зарубіжної літератури. Сучасна методологія виробила цілу низку завдань творчого характеру, покликаних розвивати креативність, неординарність, образне мислення та уяву школярів. Так, серед можливих видів контрольних робіт із розвитку мовлення знаходимо асоціативний етюд [3]. Проте, аналіз існуючої літератури показав, що вимог, правил до його написання немає. Більше того, важко навіть знайти тлумачення цього терміну.

Словник літературознавчих термінів подає наступні дефініції понять:

Етюд – невеликий за обсягом, переважно безсюжетний твір настроєвого характеру, в якому автор подає конкретну картину, фіксує момент, вихоплений з життя, відтворює внутрішній стан людини, нерідко на тлі співзвучного пейзажу [1].

Художня асоціація – зв'язок уявлень, коли одне з них у людській свідомості викликає низку інших, інколи ірраціональних (чистий – божественний), контрасту (добро – зло), суміжністю в часі (весна –

цвітіння) чи в просторі (поле – жито) і постає як наслідок естетичного освоєння дійсності [4].

З цього приходимо до висновку, що **асоціативний етюд** – невеликий за обсягом твір, основою якого є уявлення, викликане у людській свідомості на основі власного досвіду, вражень.

На практиці застосування подібного виду роботи має такий алгоритм:

1) учневі подається поняття (образ, риса вдачі, конкретний персонаж твору);

2) у школяра виникає певна асоціація (предметна, почуттєва – не має значення);

3) слово-асоціація і є основою учнівського твору, яке необхідно представити у вигляді власного сценарію.

Так, у сьомому класі на уроці зарубіжної літератури можна запропонувати написати асоціативний етюд до поняття «пурпурові вітрила». У даному випадку асоціацій може виникнути велика кількість, починаючи від загальнолюдських понять (кохання, вірність, мрія), імен героїв твору (Ассоль, Грей), до асоціативного ряду, пов'язаного з географічною локацією, (берег, море, острів), стихією (шторм, штиль) предметним зображенням (корабель, іграшка) і под. Учень відштовхується від першої асоціації, що виринула в думці, і створює свій твір. По суті, зв'язком між повістю Олександра Гріна та учнівською роботою буде так званий змістовий місток – поняття «пурпурові вітрила». У той же час учень не повинен переказати сюжет твору письменника. Він має створити власний. Рекомендуємо перед початком твору дати настанову класові: кожен з вас зараз стане сценаристом. Ви напишете власний фільм, під час прочитання якого учитель має відчувати усю картинку з паперу зорозво, слухово, а за вашої віртуозної майстерності, можливо, навіть на смак, нюх та дотик.

Рекомендуємо застосовувати подібні практики саме з сьомого класу, коли в учнів виформовуються навички літературознавчого аналізу. Не очікуйте, що асоціативний етюд вдасться дітям з першого разу. Це досить складний тип завдання, котрий потребує неабиякої сконцентрованості уваги та роботи уяви.

Пурпурові вітрила – реалістичний міф чи міфологічна реальність?

Палаюче червоне сонце. Величезні темні хмари. Шторм. Сміх потонулих дівчат. Корабель. Пурпурові вітрила. Сирени. Матроси не врятовуються, їх душі потраплять у пастку, коли почують дівчачий спів. Великі, мужні серця перестануть битись, коли русалочі губи з'єднаються з юначими. Випустять останній подих, коли стрибнуть з тонучого корабля та поженуться за прекрасними утопленицями. Чудове м'яке волосся русалок огортають хвилі, коли вони пливають углиб

моря. Скоро вони, сильні чоловіки, помруть без надії, без кохання. Чому серця сирен такі безжалісні? Бо в них немає життя, воно покинуло сирен, коли остання сльоза впала через нероздільне кохання. А якщо русалка зможе покохати свою жертву? Вона віддасть усе, щоб врятувати моряка.

Фіалка протягла руку матросу, співаючи свою прекрасну пісню. У його очах вона побачила весь світ. Великі, сині, вони нагадували небо, такі чутливі. Серце дівчини забилося, руки стали теплі, живі, а на обличчі з'явився рум'янець. Вона продовжувала співати, а Джеймс плив за нею, так швидко, як тільки міг. Червоне сонце палало, корабель тонув, а сирени тихо сміялись. Тільки Фіалка намагалася врятувати матроса. Її голос перетворився на живий і Джеймс забарився, у його думках майнуло: «Хто ж вона?» Чудове створіння витягло хлопця на берег, а той, не вагаючись, поцілував дівчину. У той же момент хтось схопив матроса і потяг за собою. Люди з села кричали:

- Спалити нечесть!

- Ні, – протягнув Джеймс, і в той же час він знепритомнів.

Хлопчина вихворівся, але серце боліло. Він не розумів, чому вона врятувала його, дала шанс на життя, а він не міг захистити її. Сирену спалили. Серце не давало спокою. А море притихло. Сонце вже не палало.

(Козій Маргарита, 7-Б клас, Полтавська школа № 19)

Залучення такого типу завдань розвиває творчі навички, нестандартність мислення, орієнтує учня на пошук нових ідей, фактів, образів. оскільки в таких роботах школярі викладають власні думки, роздуми, враження чи укладають особисті уявні образи, етюди, замальовки, монологи тощо, які є асоціаціями на певний літературний образ, твір, уривок з нього.

Список використаних джерел:

1. Етюд : [Електронний ресурс] / Бібліотека української літератури – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/slovnyk/printout.php?number=49>
2. Концепція загальної середньої освіти (12-ти річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. – № 2. – С. 3-22.
3. Основні види контролю на уроках української літератури – Режим доступу : petruchenko.ucoz.ua/osnovni_vidi...urokakh...lit.docx
4. Художня асоціація : [Електронний ресурс] / Бібліотека української літератури. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/slovnyk/printout.php?number=187>

Гавриш І.П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського*

ДРАМАТИЧНА СПАДЩИНА МАРІЇ ЦУКАНОВОЇ В ПОЦІНУВАННІ КРИТИКІВ

Драматична спадщина М. Цуканової репрезентована трьома п'єсами: «Проліски» (1942-1943 рр.), «Слава» (кінець 1943 р.), «Завтра знову зійде сонце» (надрукована в 1968 р.). Однак, як зазначає авторка у спогадах [11], перша її п'єса датується початком 30-х років. Поштовхом до написання твору стала історія друга родини Благовірових: прикутий до ліжка, він почав писати п'єсу. Пропозиція чоловіка спробувати свої сили в написанні драматичного твору зацікавила письменницю, впевненості додав і постійний інтерес родини Благовірових до театру: відвідування всіх прем'єр «Березоля», перегляд постановок за п'єсами М. Куліша. Один примірник написаного твору (назва не збереглась) Іван Благовіров подав до реперткому при Наркомосі, другий – в оргкомітет письменників до драматургічного відділу, яким керував на той час Я. Мамонтов. Референт Борщаговський з реперткому після прочитання п'єси запропонував внести деякі поправки і залишився задоволеним результатом. Я. Мамонтов у рецензії на твір зазначив, як згадує авторка, що ця п'єса може бути з успіхом використана нашими професійними театрами. Відгуки припадають на кінець 1933 року, на період арештів, під які потрапив і чоловік письменниці. На жаль, текст твору не зберігся. Це дає підстави вважати, що п'єса «Проліски» була не першим драматичним твором М. Цуканової.

Проживання в окупованому Харкові під час II світової війни залишило глибокий слід у душі письменниці. Відступ радянських військ підкріпив віру в те, що Україна отримає шанс самостійно визначати своє майбутнє. Ці сподівання, що посилювались з появою журналу «Український засів», відкриттям театрів у Харкові, знайшли своє відображення у драмі «Проліски». Твір став візитівкою письменниці в мистецькому житті Львова, куди переїхала родина Цуканових навесні 1943 року. Авторка подала його для ознайомлення голові спілки письменників Г. Лужицькому. П'єса не просто сподобалась, її запропонували для постановки в театрі Літературно-мистецького клубу. М. Цуканова уважно стежила за тим, як створені нею образи оживають на сцені, і була присутня на прем'єрі, про яку з хвилюванням згадує у спогадах. Інформацію про непрості умови функціонування тогочасного театру «Заграви», у якому було поставлено твір, можемо почерпнути зі збірника «Наш театр»: «Молода ЗАГРАВА літала в хмарах на своєму

ентузіазмові зовсім без грошевих засобів, без підтримки будь-якої української організації і театролюбивої публіки, присвячуючи дуже багато часу своїх членів і праці, що тягнулася часом поза північ. Першими спробами були: «прокурор Дальський, перелицьована комедія «Тітка Чарлі», «Проліски» (М. Цуканової)» [1, с. 299]. Драма викликала багато розмов і суперечок у тогочасній львівській пресі, яка «...таки була у кращому становищі у порівнянні з радянським періодом. Її редагували незалежні редактори і тільки мусили шукати дороги, щоб матеріяли, писані з незалежного становища, пройшли цензуру» [9, с. 97]. Оцінки варіювались від захоплено-схвальних до різко-негативних. Наступного дня після прем'єри в щоденнику «Українські вісті» було надруковано рецензію за анонімним підписом Й, у якій дана п'єса характеризується як найкраща в сезоні: «Проліски» – це правдива, чистої води психологічна п'єса, що її виставляти може з успіхом найкращий столичний театр», а письменниця як «один із сильних драматургів, що знають не тільки сцену й почувають її нерв, але також подають нам глибоко пережиті моменти в дуже гарній драматичній оправі» [12, с. 95]. Натомість Ю. Шерех, досліджуючи риси постсоветського літературного стилю, зазначає: «прості почуття «Бузкового цвіту» куди сильніші від силоміць натягнених псевдофілософських міркувань «Пролісків» тієї ж авторки. Бо перша вимога до літератури – щирість таланту» [14, с. 6]. Вартою уваги є й оцінка І. Німчука: «Цікавий сюжет цієї психологічної п'єси, що має кілька дуже сильних місць, і на загал добра гра акторів тримали глядачів у напруженні до останньої сцени, а муки молодій дівчини витискали декому навіть сльози з очей. Та все ж «Проліскам» бракує психологічного поглиблення, діалоги в них надто спрощені, наївні, дещо звучить там трафаретно і через те мало переконливо (декламації про вольовий енергетизм). Так що в цілості «Проліски» годі назвати вповні закінченим твором» [7, с. 4]. Критик навіть дає кілька рекомендацій авторці: «Щойно після відповідного доопрацювання й розбудови деяких сцен (особливо I і II дії, які й так надто короткі) та переробки деяких місць п'єси може стати цінним вкладом у нашу драматичну літературу» [7, с. 4]. Враховуючи той факт, що письменниця не сподівалась на постановку твору найближчим часом, а подавала його лише для ознайомлення, М. Цуканова у своїх спогадах зазначає, що цілком погоджується з зауваженнями критика. Однак, жодна з зазначених рецензій не дає повного уявлення про літературний твір, бо їх автори спираються саме на постановку, а не на текст драми.

П'єсу виконували на сцені п'ять разів, у «Наших днях» та «Краківських вістях» неодноразово публікувались згадки про те, що «у залі Літературно-мистецького клубу виставлено психологічну п'єсу з життя української інтелігенції харківської письменниці» [2; 3; 4].

Посилений інтерес до твору у пресі свідчить про те, що постановка драми «Проліски» М.Цуканової стала помітною подією в літературно-мистецькому житті Львова періоду окупації. Видання твору окремою книжкою [13] зумовило поширення інтересу до твору режисерів різних театрів Галичини. На жаль, дані, у яких саме театрах було поставлено драму і як сприйняла твір місцева публіка, не збереглися. Про те, що драму «Проліски» в II половині ХХ ст. ставили в Канаді, дізнаємося зі статті А. Ільківа: «від організаційних зборів 5 червня 1953 року за 20 років: поставлено: «Проліски», драма на три дії Марії Цуканової, режисер Слав Теліжин, декорації Омелян Теліжин» [5, с. 508].

Восени 1943 року Марія Цуканова отримала путівку на відпочинок до санаторію в Моршині. Популярність драми «Проліски» та вихід ряду новел зробили відомим і ім'я їх авторки. У спогадах письменниця згадує, що під час відпочинку мала змогу спостерігати, як слава впливає на інших: люди, дізнавшись, що вона – авторка «Бузкового цвіту», демонстрували їй свою прихильність та симпатію. Знайомство в санаторії з А. Любченком, який «тримався дуже відокремлено, навіть в їдальні для нього був окремий столик, за який, крім нього, ніхто не сідав» [12, с. 97], відкрило М. Цукановій інший бік слави, коли відома людина уникає нав'язливого товариства. Результатом роздумів письменниці над феноменом популярності і стала «комедія із життя в оселі» під назвою «Слава», яку авторка й почала писати під час відпочинку.

Розпочавши твір у Моршині, авторка по приїзді до Львова відклала роботу над «Славою», бо отримала замовлення з редакції «Вечірня година» і написала туди повість «Їхня таємниця», потім було «прохання подати щось» від журналу «Дозвілля». У 1944 році перед біженцями зі Східної України постала необхідність вибору: лишатись у Радянському Союзі чи їхати за кордон. Сім'я Цуканових виїжджає до Австрії, а згодом – до Аргентини. Де і коли авторка закінчила даний твір, невідомо. Дату, що стоїть на рукописі – Львів 1943 рік, – скоріше можна пов'язати з початком роботи над твором або з написанням його робочого варіанту. П'єса не була поставлена на театральній сцені, й не була надрукована. На сьогодні п'єса збереглася у вигляді рукопису, який передав до фондів Харківського літературного музею син письменниці Марко Благовірів.

Останнім драматичним твором письменниці й водночас фактично останнім її художнім твором (1993 роком датуються спогади авторки) є п'єса «Завтра знову зійде сонце». Написана у 60-тих рр. в Аргентині, вона «була поставлена українським театром у Торонто (Канада) у 80-х рр. і довго йшла на сцені з великим успіхом» [8, с. 180]. Двадцятирічна перерва між написанням та постановкою п'єси пояснюється непростою ситуацією розвитку драматургії на еміграції:

«Трагедія нашого еміграційного драматурга подвійна: театру, де б можна було показати драматичну творчість, – нема. Наша спільність не здібна на таке «чудо». Потрапити до якогось театру країни нашого поселення драматургові ще тяжче, ніж знайти видавця того чи іншого мистецького твору. Одне слово – мистецтво драматургії в тяжкому стані. Артист і драматург – у безвиході» [6, с. 471]. Причини, які спонукали драматургів до творчості, окреслює С. Хороб: «...з одного боку, внутрішнє бажання рідним словом передати, зберегти національну історичну пам'ять, з другого – була органічна потреба художньо-образної комунікації, власне засобами театральних творів, і, нарешті, з іншого – психологічна необхідність естетичного вислову, хай навіть і з метою контемплативності (роздумування без сценічного втілення літературної першооснови)» [10, с. 142]. Однак п'єса Марії Цуканової була поставлена на театральній сцені, можливо, цьому сприяв її переїзд до Америки. Написання даного твору не залишилось непоміченим літературною критикою, зокрема Г. Костюк серед творчо діючих драматургів еміграції називає І. Костецького (зб. «Театр перед твоїм порогом»), Б. Бойчука («Голод», «Приречені»), У. Самчука («Шумлять жорна»), І. Багряного («Генерал», «Розгром») та М. Цуканову («Завтра знову зійде сонце»), хоча і зазначає, що останні три «не мали амбіції драматурга, і це було тільки їх епізодичне жанрове відхилення від основної творчої лінії» [6, с. 472]. Дане твердження щодо М.Цуканової як драматурга було обумовлене тим фактом, що більшість читачів та критиків не були знайомі з її попередніми драматичними творами, бо «Проліски» довгий час не перевидавалися, а «Слава» так і залишилась у рукописі. Однак, у 2013 році в Україні було опубліковано найповніше видання творів М. Цуканової, до якого увійшли п'єси «Проліски» та «Завтра знову зійде сонце», що й дає можливість ознайомитись із творчістю письменниці усім, хто виявляє інтерес до українського мистецтва.

Список використаних джерел:

1. [Без підпису]. 25 років на службі театру // Наш театр. Книга діячів українського театального мистецтва 1915-1991 / За ред. О. Лисяк, Г. Лужицький, Л. Полтава. – У 2 т. – Т. 2. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1992. – С. 299-301.
2. [Без підпису]. Хроніка // Наші дні. – Травень. – 1943. – Рік II. – Ч. 5. – С. 15-16.
3. [Без підпису]. Хроніка // Наші дні. – Червень. – 1943. – Рік II. – Ч. 6. – С. 15.
4. Бен. Сценка літературно-мистецького клубу // Краківські вісті. Український щоденник. – Рік V. – Ч. 18 (1051). – Від 28 січня. – 1944. – С. 5.

5. Ільків А. «Заграва» – Торонто, Канада // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915-1991 / За ред. О. Лисяк, Г. Лужицький, Л. Полтава. – У 2 т. – Т. 2. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1992. – С. 507-517.

6. Костюк Г. З літопису літературного життя в діаспорі / Г. Костюк // У світі ідей та образів (1930-1980). – Копурій: Сучасність, 1983. – С. 440-491.

7. Німчук І. З театральної залі // Краківські вісті. – 1943. – 16 травня. – С. 4.

8. Перерва А. Три невідомі листи В. Винниченка // Березіль. – 2000. – № 9-10. – С. 180-184.

9. Гарнавський О. Літературний Львів 1939-1944. Спомини. – Львів: Просвіта, 1995. – 136 с.

10. Хороб С. Чи модерна українська модерна драма? // Кур'єр Кривбасу. – 2000. – Червень. – № 127. – С. 141-147.

11. Цуканова М. Мої спогади. Частина I // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал. II.– № 11. – 1993.– С. 98-112.

12. Цуканова М. Мої спогади. Частина II // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал. III.– № 12. – 1993.– С. 85-99.

13. Цуканова М. Проліски. – Краків-Львів: Українське вид-во, 1944. – 32 с.

14. Шевчук Г. (Шерех Ю.) В світі людських почуттів // Наші дні. – Львів. – жовтень. – Ч. 10. – 1943. – С. 5-6.

Кушнерьова М.О.

асистент,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ПОСТАТЬ ГОГОЛЯ У ЩОДЕННИКОВІЙ І МЕМУАРНІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЕПІСТОЛЯРІЮ О. ДОВЖЕНКА, О. ГОНЧАРА, МЕМУАРИСТИКИ У. САМЧУКА)

Загадкова і непересічна постать Миколи Гоголя і створені уявою письменника образи стали потужним інструментом для розширення обрії художнього мислення і конструювання нової моделі осягнення світу. Гоголівський текст став джерелом нових ідей і образів не лише у царині поезії, прози і драматургії, а й суттєво збагатив вибагливий до текстуальних запозичень жанр мемуарно-щоденникової літератури.

Дослідження особливостей щоденникової і мемуарної прози потрапляє в об'єкт сучасних літературознавчих студій через особливу актуалізацію жанру у ХХ столітті, його залучення до контексту ключових тем і основних тенденцій поетики. На обрії зацікавлень

науковців перебувають інтертекстуальні вкраплення у щоденниках і мемуарах відомих письменників, у тому числі шляхи творчого діалогу авторів із гоголівським текстом.

Гоголівська тема стала однією із пріоритетних у творчості О. Довженка, яка уся була напоєна «духом Гоголя» [4, с. 9]. Разом із Т. Шевченком М. Гоголь був для О. Довженка, на словах С. Тримбача, найбільш близьким за духом та мистецькими установками орієнтиром, «животворящим джерелом» [4, с. 342]. Залучаючи до власних розмислів питання про різновекторне бачення Гоголем і Шевченком теми козащини крізь призму міфічних протистоянь, дослідник вітчизняного кінематографу приходять до висновку про творче використання митцем обох художніх парадигм.

Митець мріяв екранізувати повість М. Гоголя «Тарас Бульба». Задум написати сценарій Довженко виношував від двадцятих років, а приступив до роботи, за його власними словами, над «своїм справжнім шедевром» лише у другій половині 1940 року. На кінець травня 1941 року сценарій вже був написаний. Довженко мав на меті відтворити історичну правду, не «змалити» Гоголя, не вдатися при створенні образів до банальної стилізації козацького, українського духу. Саме про це він зазначав у розмові, надрукованій у газеті «Известия» у числі від 1 червня 1941 року. І. Кошелівець коментує її у власному тексті, відзначаючи, що «Довженкові серед іншого промовляли до серця історичні традиції, відчуття яких він хотів активізувати в сучасності» [4, с. 224].

Поставити фільм за сценарієм Довженку так і не вдалося. Спочатку на заваді стала війна, потім ждановщина, а по смерті Сталіна – різке погіршення стану здоров'я письменника.

Однією із виразних рис літературної вдачі митця було вроджене почуття гумору, своєрідність якого сам Довженко вважав родинною і національною ознакою. Найперше ріднило Довженка із Гоголем саме почуття гумору.

Слідування Довженка гоголівським курсом підтверджується вмотивованим введенням до власних творів прийому психологічної паузи, аргументується здатністю підноситися до монументально патетичної гіперболізації образу, майстерністю створення розлогіх розповідей, емоційно насичених авторських відступів, у традиції використання гоголівської гіперболи.

Погляди О. Довженка на концепцію митця і мистецтва увиразнює згадка про Гоголя: «Нічого не доказувати. Мистецький твір сам по собі вже доказ. Треба показувати, як писав Гоголь, товар лицем, себто, живих людей в їх достоїнствах і недоліках, аби виповнити таким чином повну картину життя» [3, с. 468]. Гоголівська концепція творчості стає у нагоді Довженкові у момент створення колоритних національних образів.

Унікаючи надмірної кількості українізмів у російських текстах, Довженко посилається на Гоголя, який дуже рідко користувався українськими словами в діалозі, але тим не менше створив яскраві національні образи. У статті «Слово в сценарії художнього фільму» Довженко окреслює головну небезпеку включення україномовних персонажів у російськомовний контекст і зазначає, що такі персонажі, всупереч бажанню авторів, виглядають простакувато, чим звісно принижують статус українців.

Щоденникові записи Олеся Гончара охоплюють понад піввікову українську і світову історію (червень 1943 – липень 1995) і посідають у вітчизняній літературі гідне місце як унікальне явище української словесності. «Діарійні нотатки» окреслюють обрії світоглядних орієнтирів письменника, дають уявлення про особистостей, на яких «взорував» митець і чий погляд були суголосні його власним думкам. Серед них і Микола Гоголь – класик, розмислам про унікальний геній і талант якого, закорінений в українському ґрунті, відведено чимало місця у щоденникових записах майстра. Олесь Гончар визначає Миколу Гоголя як українського і російського письменника, називає його «скоморохом в житті, незрівняним генієм у творчості» (18.09.1073) і зауважує, що він представляє «суто український тип генія зі всіма його достоїнствами й слабкостями» (05.04.1976), «глибокий патріот України», «зрілий державний муж, чия пам'ять міцно береже свій козацький родовід», «вигнанець, заложник імперії» (01.04.1994), «син того народу, якому імперія заборонила навіть розмовляти рідною мовою» (11.05.1995) [1, с. 160, с. 257], [2, с. 520, с. 566].

Однією із ключових фігур Гоголь завжди залишався і в українській діаспорній літературі. Тема Гоголя відлунювала у публіцистиці У. Самчука, есеїстиці В. Барки. Афористично цитував «малороса» Гоголя, підкреслюючи глибинну суть поведінки українця Є. Маланюк, тим самим проектуючи увагу і на трагічну постать самого Гоголя і на проблему понівеченої малоросизмом особистості.

Українські письменники, перебуваючи за кордоном, по-різному оцінювали трагедію Гоголя. Є. Маланюк вбачав її причину у віддаленості письменника від Батьківщини, неможливістю змінити долю і душу власного народу аргументував його зневіру та відчай.

Постать Гоголя для У. Самчука мала виняткову роль. На її консолідуючій ролі для згуртування емігрантського літературно-мистецького середовища наголошував Ю. Шерех. У. Самчук увиразнив твердження очільника МУРу власними міркуваннями: «Говорячи про Гоголя у своїй доповіді про стилі нашої літератури, Шерех лишень посилив мої міркування. Він вважає його, як взірць українського стилю в літературі. І він не помиляється. Гоголь є виразником відчуття,

думання, вияву української ментальності у її природній, расовій подобі. Лірика, емоції, надмірність у вислові. Саме тому і не розуміють його у просторах реалістичного. На заході Європи. Навіть один росіянин, навіть поет, Валерій Брюсов, викрикує: «Какой же Днепр. Это фантастическая река фантастической земли». Мова про відомий опис Дніпра у Гоголя. Не лишень ріка, пане Брюсов. І люди... І їх штани, і круторогі воли. І їх філософія. Це пісня. Такі ми є» [7, с. 35].

У своїх мемуарах Улас Самчук принагідно згадує Тараса Бульбу. Зокрема, у книзі «На білому коні» (опублікованій частинами у журналі «Сучасність» за 1965 р.), письменник вводить цитату із Гоголевої повісті у контексті подання інформації про Дубно. Гоголь для Самчука визнаний геній опису абсурдних ситуацій. Мемуарист модифікує гоголівські твердження і синхронізує їх із тогочасною дійсністю, стверджуючи, приміром, що «культ і філософія «держиморди» домінували абсолютно, і на цьому будувалися основи правного буття держав, імперій і республік» [5, с. 225]. Гоголеві вислови стають у нагоді письменникові у момент розлогих роздумів. Слово Гоголя допомагає виразити письменнику власну думку, зокрема доповнює наведений Самчуком виступ О.Довженка з приводу особливостей власної творчості в умовах соцреалізму [6, с. 19].

Естетична теорія У. Самчука була спроектована на велику літературу, ідею якої він виводив від конкретного літературного досвіду, епохи, традиції. Велику літературу митець ототожнював із історико-літературним каноном, архітекстами, автором яких у тому числі виступав і М. Гоголь. Класичність для Самчука була запорукою шляхетної ознаки мистецтва, яка мала плекати смак у добу тотальної авангардистської деструкції.

Постать Гоголя сфокусувала увагу письменників – авторів мемуарної прози – на ключових питаннях літературознавчого, мистецького і націєтворчого характеру.

Список використаних джерел:

1. Гончар О. Т. Щоденники: у 3 т. / О. Т. Гончар. – К.: Веселка, 2004. – Т. 2 (1968–1983). – 607 с.
2. Гончар О. Т. Щоденники: у 3 т. / О. Т. Гончар. – К.: Веселка, 2004. – Т. 3 (1984–1995). – 646 с.
3. Довженко О. П. Щоденникові записи, 1939–1956 / О. П. Довженко. – Х.: Фоліо, 2013. – 979 с.
4. Кошелівець І. Олександр Довженко. Спроба творчої біографії / І. Кошелівець. – Мюнхен: Сучасність, 1980. – 428 с.
5. Самчук У. На білому коні / У. Самчук. – Вінніпег: Видання товариства «Волинь», 1972. – 251 с.

6. Самчук У. На коні вороному / У. Самчук. – Вінніпег: Видання товариства «Волинь», 1990. – 360 с.

7. Самчук У. Плянета Ді-Пі : Нотатки й листи / У. Самчук. – Вінніпег, 1979. – 355 с.

Лінійчук Т.В.

вчитель,

*Ямницька загальноосвітня школа I-III ступенів
Тисменицької районної ради Івано-Франківської області*

«КОХАННЯ З АРОМАТОМ ТРОЯНД» («FILIA» В ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

Світ не знав такої поетеси... Безсмертна іскра Прометея запала глибоко в її серце і загорілась ясным вогнем. В промінні цього вогню світ пізнав творіння української поетеси, пройняті філософськими роздумами про людину очікуваного майбуття, сповнені незборимої сили зла і ствердження добра. Ця поетеса – Леся Українка! Вона – найтонший лірик. Але її ліризм особливої якості – невіддільний від її страждання, пройнятим постійним усвідомленням для звичайного людського щастя. Золота пшениця її поезії засіялася в чорнозем і зійшла пишним руном у свідомості кожного українця. І з кожним роком шириться гурт поціновувачів і шанувальників феномену Лесі Українки. Вона – в нашій сучасності. В щирій і відданій любові український народ серед найкращих своїх синів і дочок називає безсмертну українку ніжним і рідним ім'ям Леся!

Людських історій є всього чотири, казав Борхес. Візій минулого та майбутнього ще менше. І дуже самотньою відчуває себе людина в життєвій метушні без кохання. Адже кохання – це завжди сподівання на краще, опозиція до небуття, вічний визначник людських вчинків. Саме від любові – всі без винятку революції, включно з оксамитовими і помаранчевими, весь технічний і соціальний прогрес, саме звідти красиві обличчя середньовічних дам, пластичні жести античних скульптур. Філософія говорить про три види кохання – «egos», «filia», «agare». Філія – кохання-дружба, почуття солідарності, має альтруїстичний характер. Це турбота про особу, яку любимо. Ерос звертається до краси, філія до добра, передовсім морального добра. Філія це духовне особове кохання.

Для письменників кохання – наче світло в кінці тунелю: без нього життя перетворюється на темряву, бруд та вічні пошуки себе. Тому творчість будь-якого поета чи прозаїка – це передусім історія його

кохання, зрад, інтриг і пристрастей. Такі історії не схожі між собою, кожна має свою родзинку та особливе значення, і в тому, мабуть, головна принада любові.

«Твої листи завжди пахнуть трояндами, що в'януть, ти, моя бідна, пожухла Квітко!» – писала Леся Українка Сергієві Мержинському.

Ця історія відбулася понад століття тому ...Ялта відіграла велику і магічну роль в долі Лесі Українки, подарувавши надію за зцілення та палке кохання. Тут вона познайомилася з високоосвіченим, інтелігентним чорнявим парубком, з яким мала безліч спільних поглядів на життя. Саме він подарував Лесі кольорову репродукцію «Мадонни» Рафаеля, з якою вона ніколи не розлучалася, сприймаючи її як певний оберіг. Саме з ним вона підіймалася на Ай-Петрі, де побачила незвичайну квітку – гірський едельвейс, та творча душа поетеси дала їй назву «ломикамінь» [4]. Між ними зав'язалася міцна й щира дружба, яка переросла в кохання.

У березні 1900 року Леся Українка поїхала в Мінськ до С. Мержинського. Він почувався дуже погано, хвороба загострювалася, слабкість підступала ближче і ближче, лікарі ставили невтішні прогнози. Але звідти Леся поспішала до Києва, оскільки мала підготувати Гейнівський вечір у Літературному товаристві. На Великдень Сергій Костянтинович приїхав до столиці, де пробув майже тиждень, в черговий раз відкриваючи для себе самобутню культуру українського народу. Наприкінці весни Леся вирушила в Зелений Гай, щоб провести там усе літо, добре відпочити, набратися сил, зцілити душу і тіло [3]. Тут її провідував С. Мержинський, подарував зібрання творів Гейне німецькою мовою. А восени Леся їде до Києва, а потім знову – до Мінська. Наче чорна стрічка крізь світле полотно її сподівань, вплітаються одні за одними невеселі лікарські розмови. У цей час Леся Українка пише прекрасні, ніжні, ліричні, але такі сумні поезії: «Все, все покинуть, до тебе полинуть...», «Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти...», «Скажи мені, любий, куди мої сльози поділись?» Власне в цей період з'являється славнозвісний вірш у прозі «Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами...»:

«Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами, ти, мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любу, минулу мрію. І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу. Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама, тепер, коли я знаю інше життя? О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю, в дикому бажанні згинуту, зникнути з

сього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись... А потім і щастя, і горе обірвались так раптом, як дитяче ридання, і я побачила тебе. Я бачила тебе і раніше, але не так прозоро, а тепер я пішла до тебе всею душею, як сплакана дитина іде в обійми того, хто її жалує. Се нічого, що ти не обіймав мене ніколи, се нічого, що між нами не було і спогаду про поцілунки, о, я піду до тебе з найщільніших обіймів, від найсолодших поцілунків! Тільки з тобою я не сама, тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе. Все, що мене томить, все, що мене мучить, я знаю, ти здіймеш своєю тонкою тремтячою рукою, – вона тремтить, як струна, – все, що тьмарить мені душу, ти проженеш променем твоїх блискучих очей, – ох, у тривких до життя людей таких очей не буває! Се очі з іншої країни...

Мій друже, мій друже, нащо твої листи так пахнуть, як зів'ялі троянди?

Мій друже, мій друже, чому ж я не можу, коли так, облили рук твоїх, рук твоїх, що, мов струни, тремтять, своїми гарячими слізьми?

Мій друже, мій друже, невже я одинока згину? О візьми мене з собою, і нехай над нами в'януть білі троянди!

Візьми мене з собою.

Ти, може, маєш яку іншу мрію, де мене немає? О дорогий мій! Я створю тобі світ, новий світ нової мрії. Я ж для тебе почала нову мрію життя, я для тебе вмерла і воскресла. Візьми мене з собою. Я так боюся жити! Ціною нових молодощів і то я не хочу життя. Візьми, візьми мене з собою, ми підемо тихо посеред цілого лісу мрій і згубимось обоє помалу вдалині. А на тім місці, де ми були в житті, нехай троянди в'януть, в'януть і пахнуть, як твої любі листи, мій друже...

Крізь темряву у простір я простягаю руки до тебе: візьми, візьми мене з собою, се буде мій рятунок. О, рятуй мене, любий!

І нехай в'януть білі й рожеві, червоні й блакитні троянди»... [2, с. 54]

А стан здоров'я Сергія Мержинського ставав ще гіршим. Незважаючи на заборону батьків, Леся сміливо вирішила, що повинна поїхати до нього, що повинна розділити з ним біль, зовсім не зважаючи на власну слабкість. Вона їхала не провідувати хворого – це було зрозуміло відразу – вона їхала доглядати вмираючого [1]. Коли Леся Українка прибула до Мінська, С. Мержинському було зовсім зле – вже півроку як лежав, втратив голос, температура постійно була високою. Леся розуміла, що шансів одужати немає, але мусіла залишатися спокійною і виваженою, щоб підтримати свого хворого друга. Вона робила усе, що він просив – читала, грала, писала листи від його імені іншій жінці, слухала про його плани на майбутнє і залишалася поруч з ним спокійною, адже С. Мержинський казав, що любить у ній силу і спокій. В ніч, коли догорало полум'я життя Сергія Костянтиновича,

виникла славнозвісна поема «Одержима». 3 березня 1901 року його не стало. Після похорону з Лесею стався сильний нервовий напад, вона ледве отямилася. З того часу вона носила лише чорне вбрання, перебуваючи в довгій тривожній жалобі за своїй другом.

Уста говорять: «він навіки згинув!»

А серце каже: «ні, він не покинув!»

Ти чуєш, як бринить струна якась тремтяча?

Тремтить-бринить, немов сльоза гаряча,

Тут в глибині і б'ється враз зі мною:

«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!» [2, с. 35].

Деякі біографи вважали, що Леся Українка була закохана у Сергія Мержинського, що це кохання було взаємним, інші в один голос стверджували, що ці стосунки були лише дружніми. Це припущення спростовувала Лесина сестра О.Косач-Кривинюк у листі до М.Деркач від 16 грудня 1942 року: «Дуже я хотіла, щоб ті люди, що говорять різні двозначні речі про цю Лесину дружбу, знали раз і назавжди, що Мержинський не був ані коханим, ані нареченим, ані чоловіком Лесиним, а лише другом її. Тонкою лагідною вдачею вони були подібні одне до одного...» [3]. І хтозна, де межа між дружбою та коханням, головне, що цим людям просто було добре вдвох, це був їхній мікросвіт. Адже, справжню дружбу, як і кохання, неможливо ані виміряти, ані оцінити. Вона є безцінною, як картини пензля відомих великих майстрів минулого. Вона, як повітря, без якого не можливо жити. Вона, як абстракція, яку не можливо описати, а просто відчуті і жити нею... Як і було в долі Лесі Українки.

Список використаних джерел:

1. Кодлюк Я.П., Одинцова Г.С. Сто двадцять розповідей про письменників / Я.П. Кодлюк, Г.С. Одинцова – Київ: Наш час, 2006. – 203 с.
2. Леся Українка Вірші. Драматичні поеми / Леся Українка – Харків: Фоліо, 2006. – 351 с.
3. Панасенко Т.М. Леся Українка / Т.М.Панасенко – Харків: Фоліо, 2009. – 123 с.
4. Сто найвідоміших українців за ред. Павленка Ю. / Ю. Павленко – Київ: «Орфей», 2005. – 640 с.

Марчук Т.В.
*старший викладач,
Черкаська філія
ПВНЗ «Європейський університет»*

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

В наш час оволодіти технікою ділового спілкування з партнерами, колегами, друзями стає дедалі все складніше. Культура спілкування, або мистецтво говорити вимагає від мовця неабияких знань з лінгвістики, етики, естетики, психології та педагогіки. Відомий чеський письменник і соціолог Іржі Томан у своїй книзі «Мистецтво говорити» дає практичні поради щодо того, як краще оволодіти технікою розмови в різних життєвих ситуаціях. Для узагальнення всього спектру положень про усне публіцистичне мовлення скористуйтесь найважливішими висновками Іржі Томана а також порадами з власного досвіду і життєвих спостережень.

Особистість мовця

✓ Ви починаєте справляти певне враження ще до того, як заговорите.

✓ Мовець повинен мати такі риси характеру, як тактовність, товариськість, освіченість тощо.

Дихання під час мовлення

✓ Повітря, що вдихнули, витрачайте рівномірно й економно.

✓ Вдихайте повітря ротом і носом водночас.

✓ Груді тримайте рівно, ледь-ледь випнувши їх вперед

✓ Не вдавайтесь у крайності: не будьте ні надто мовчазним, ні надто балакучим

✓ Говоріть лише тоді, коли у вас є що сказати.

✓ Цікаво не може говорити той, хто нічого не читає, не бере участі в громадському житті, не відвідує культурних закладів, не дискутує з колегами, не подорожує.

Голос

✓ Пристосуйте свій голос до середовища, в якому ви говорите (не говоріть голосно на вулиці, в транспорті, в залі очікування).

✓ Хто говорить надто тихо, той справляє враження людини, яка не вірить у свої сили.

✓ Людина, яка говорить надто голосно, зазвичай, – це агресивна людина.

✓ Читання вголос – найкращий спосіб тренування голосу. Звертайте увагу на правильність вимови.

✓ Голос підвищують тоді,коли ставлять запитання. Якщо ж необхідно переконати співрозмовника чи відповісти на запитання, то висоту голосу понижують.

Вибір слова

✓ Для збагачення свого власного словникового запасу(тезаурусу) читайте твори авторитетних авторів,слухайте майстрів слова і принагідно записуйте(або підкреслюйте олівцем у книзі) слова й вирази,які б ви хотіли вживати у своїй мові.

✓ Виявіть, які слова ви вживаєте надто часто,і намагайтесь замінити їх іншими словами й виразами.

✓ Навчіться точності висловлювання. Уникайте багатозначності слів.

✓ Абстрактними поняттями не обтяжуйте свої промови,бо вони вимагають від слухача великого напруження.

Правильна конструкція речень

✓ Чергуйте довге речення з коротким. Довгі речення важко сприймати й розуміти. Надмірне використання коротких речень зробить мовлення монотонним.

✓ Основна думка завжди висловлюється головним реченням, а не підрядним.

✓ Досвідчений оповідач в розповіді намагається опустити всі неістотні подробиці,послідовно й швидко йдучи до розв'язки.

✓ Намагайтесь проблемним запитанням привернути увагу з самого початку виступу.

Знайомство з новими людьми

✓ Під час знайомства з іншою людиною намагайтесь якомога швидше знайти спільні інтереси.

✓ Для успішного встановлення контактів з новими людьми необхідно:

- по-дружньому ставитися до співрозмовника;
- не виявляти зверхності до співрозмовника;
- щиро цікавитися співрозмовником і тим, що він говорить;
- звернути увагу на поведінку та термінологію людини,з якою говорите.

Що треба знати

✓ Правильний вибір місця й часу має значний вплив на хід розмови та її наслідки.

✓ Природа дала людині один язик і два вуха для того,щоб вона слухала інших удвічі більше,ніж сама говорить.

✓ Ввічливість завжди допомагає в розмові.

✓ Якщо ви потрапили в скрутну ситуацію-слухайте. А вислухавши, говоріть стисло.

- ✓ Криками й лайкою людей не переконаєте.
 - ✓ Слово «ви» вимовляйте голосно, а слово «я» – пошепки.
 - ✓ Сумніви й підозри висловлюйте обережно.
 - ✓ Будьте тактовні. Спочатку зважте, чи нікого не образить те, що ви хочете сказати, а тоді вже говоріть.
 - ✓ Не поспішайте говорити про свої особисті справи, проблеми тощо, зважте, чи цікавить це інших.
 - ✓ Коли ваш співрозмовник роздратований, то краще помовчіть, щоб не дратувати його ще більше.
 - ✓ Якщо ви хочете скінчити розмову з балакучим співрозмовником, тоді не робіть йому зауважень і не обтяжуйте запитаннями.
 - ✓ Спілкуючись з людьми дуже зайнятими, намагайтеся говорити якомога коротше.
 - ✓ Щоб позбутися нерішучості, використовуйте кожную нагоду потренуватись в мовленні (спочатку з однією особою, у вузькому колі, а коли набудете впевненості – і в широкому).
 - ✓ Перед тим як говорити, кілька разів вдихніть і видихніть, і лише тоді говоріть не поспішаючи.
 - ✓ Не намагайтеся переговорити всіх. Дайте висловитися й іншим.
 - ✓ Не повчайте інших.
 - ✓ Не говоріть надто багато про себе.
 - ✓ Намагайтеся діяти незалежно від свого настрою.
 - ✓ Не говоріть з кимось про те, що інших присутніх не цікавить.
- Отже, шляхи підвищення особистої культури мовлення – різноманітні, а до мовної досконалості їх безліч. Але всі вони починаються з любові до рідної мови, з прагнення майстерно володіти нею, з відчуттям власної відповідальності за рідну мову.

Список використаних джерел:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – Київ, 1970.
2. Русанівський В.М. Культура української мови. Довідник. – Київ, Либідь, 1990.
3. Білодід І.К. Теоретичні проблеми українського літературного мовлення. – Київ: Наукова думка. – 1967.
4. Томан Іржі. Мистецтво говорити. – Київ, 1989.
5. Мова і культура. – К., 1986.

Маткобожик В.М.

*учитель української мови та літератури,
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 114*

МІНІ-ПРОЕКТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підлітковий вік, мабуть, найкращий і найскладніший у житті людини. Бути одночасно дитиною і у якійсь мірі, дорослою людиною, не так вже й просто. З одного боку тінейджером опікуються батьки, вчителі, а з іншого – реальний світ. І добре, коли дорослі розуміють, що цей період життя особистості – повноцінне людське життя.

Скільки питань, почуттів, проблем, стосунків, емоцій у старшокласників! Скільки бажань! Одне із них – пізнати життя. А це означає, що вчитель повинен дати не тільки ті знання, які знадобляться колись, у майбутньому, а й ті знання, уміння і навички, які допоможуть дитині уже сьогодні.

У досягненні цієї мети в роботі педагогам допоможе метод проектів, який часто використовую особисто я на уроках, наприклад, літератури. Адже проектна технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її вирішення. Результати запланованої діяльності повинні мати практичну, теоретичну, пізнавальну значимість. Головною складовою методу є самостійність учня [1, ст. 4].

Я часто говорю своїм учням, що література відображає життя, і щоб набути життєвого дорослого досвіду необхідно просто багато читати. У відповідь чую, що «твори дуже великі», «не завжди цікаві», «можна прочитати критичні статті або скористатися довідниками» чи «знайду в Інтернеті». І тоді виникла ідея поєднати учительські вимоги з інтересами і потребами учнів, з їхнім особистим досвідом. Захотілося викликати у підлітків ентузіазм, захопити навіть (на їх думку) нецікавим матеріалом, примусити заговориш щиро, від серця. Так наші уроки перетворилися на проекти. Адже проект – це цільовий акт діяльності, в основі якого лежать інтереси учня [2, ст. 100]. Ось кілька стислих прикладів.

Вивчаючи у 10-ому класі роман П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» досліджували, розмірковували та готували презентації за такими міні-проектами:

1. Дві долі: Чіпка Варениченко та Грицько Чупруненко.
2. Чіпка – жертва чи злочинець?
3. Яких моментів слід уникати майбутнім батькам і матерям у вихованні власної дитини.
4. Інші герої роману. Вплив оточуючих на формування характеру особистості.

5. Як вийти із кризових ситуацій, у які потрапляв Чіпка Варениченко?

Захопила учнів і робота над повістю І.Франка «Перехресні стежки». На уроці позакласного читання групи працювали та виготовляли буклети у таких напрямках:

1. Умови (біографія письменника, злам століть (1990 р.), розквіт таланту і активізація І.Франка як громадянина), у яких писався художній твір.

2. Прототипи повісті (Регіна – Ольга Рошкевич та Целіна Журовська, доктор Є. Рафалович – Євген Олесницький та Лесь Мартович).

3. Сюжетні лінії твору:

- любов;
- боротьба.

4. Чи могли б бути щасливими Євгеній і Регіна?

5. Що значить знайти своє місце у житті (Рафалович – Стальський)?

6. Чому у радянські часи повість у школах не вивчалась?

7. Відеозал «Старшокласник» (перегляд окремих сюжетів фільму «Пастка» за мотивом роману).

Під час вивчення новели М. Коцюбинського «Інтермецо» десятикласники були об'єднані у групи:

1. Теоретики (що називаємо новелою, особливості новели як жанру, художні засоби твору).

2. Історики (політична ситуація тих часів у країні).

3. Психологи (причини виснаження героя, його психологічний стан, чому твір є автобіографічним).

4. Мистецтвознавці (імпресіонізм у літературі та живопису, символи твору).

5. Екологи (підсумки про те, що відновитися людина може тільки на лоні природи).

6. Вернісаж. Випуск газети.

Цікавим і захоплюючим було вивчення і повісті «Тіні забутих предків»:

1. Українські Ромео та Джульєтта:

- ✓ таланти і душевна щирість закоханих;
- ✓ ранні статеві стосунки;
- ✓ тяжка втрата;
- ✓ благородство Івана до Нявки.

2. Звичаї та обряди гуцулів:

- ✓ полонинські звичаї;
- ✓ свята та обряди краян;
- ✓ місцеві вірування;

- ✓ ставлення до худоби.
- 3. Трикутник Іван – Паланга – Юра.
- 4. Вихід з безвихідної ситуації:
 - ✓ поради
 - ✓ прогнози
 - ✓ міркування
 - ✓ побажання
 } про те, як будувати своє життя далі, якщо не можливо бути з коханою людиною.
- 5. Вернісаж та відеозал. Презентації.

Короткотривалими проектами стали уроки з тем:

- ❖ бінарний урок (література-історія) «Доля дітей в період голодомору 1932-1933рр.» 10-11 кл.;
- ❖ гра «Вікна» (за п'єсою І. Карпенка-Карого «Сто тисяч») 8 кл.;
- ❖ урок-дослідження «А жінка в світ приходять...» (Регіна (І. Франко «Перехресні стежки»), Олена (О. Кобилянська «Людина»), Наталка (О. Кобилянська «Царівна») 10 кл.;
- ❖ «Літературна презентація» (за творами У. Самчука та І. Багряного) 11 кл.;
- ❖ «Літературна вітальна» (за творами В. Симоненка) 11 кл.

Бурхливо проходили уроки підготовки до написання творів у 10-11 класах з тем: «Діалог із самим собою», «Я – це я», «Що візьмете з собою у життєву дорогу?», «Красиво жити не заборониш» та ін.

Коли планує проект, майже завжди раджує з дітьми. Разом вирішуємо, хто працює самостійно, хто в групі, кому потрібна допомога вчителя. Завжди кожен знаходить собі справу до душі. Непомітно для самих себе розв'язуємо одночасно декілька цікавих а головне корисних і пов'язаних із справжнім життям завдань.

По-перше, кожен учасник проекту вчиться узгоджувати свої бажання, зусилля, дії з бажаннями, зусиллями, діями інших членів групи.

По-друге, щоб бути кращим, мати вищий рейтинг доводиться працювати з довідковою та додатковою літературою (не кажучи про необхідність читати твори повністю, а не у хрестоматійному варіанті), постійно самодовершуватись. По-третє, задіяно міжпредметні зв'язки (історія, українська мова, зарубіжна література, етика, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, біологія, психологія, фізика, інформатика).

По-четверте, завдяки тому, що діти об'єднуються в групи за нахилами, здібностями, талантами або, навпаки, працюють там, де найважче, де відчувають пробіли у знаннях чи вміннях, досягаємо того, що підліток знаходить себе та інтенсивно розвивається (є свої художники, поети, оратори, теоретики, психологи, актори, дизайнери одягу, кореспонденти, прес-секретарі, фахівці з комп'ютерного забезпечення) або почувається впевнено і отримує моральне задоволення

від того, що впорався з тим, про що думав: «Це не для мене», навчився обирати головне. Отже, розв'язуємо не одну, а кілька проблем комплексно.

Таким чином, беручи участь у проектах, учні отримують знання, самостійно проявляючи творче ставлення до них, підкреслюючи власну індивідуальність. Це дає можливість підліткам у своєму житті сягнути вершин довершеності, досягнути гармонії особистості з Природою. А хіба ж не щасливу, морально здорову, впевнену у собі та успішну людину хочемо виплекати ми, педагоги?

Список використаних джерел:

1. Жаровська Н. В., Муляр Т. В. «Метод проектів на уроках української мови та літератури» // Тернопіль-Харків: Ранок, 2010. – 144 с.
2. Когут О. І. «Інноваційні технології навчання української мови і літератури» // Тернопіль: Астон, 2005. – 204 с.

Рупенко Л.В.

*кандидат філологічних наук,
Донецька філія ПВНЗ «Європейський університет»*

ЛИСТ-ЗІЗНАННЯ В КОХАННІ ЯК ОДИН ІЗ ЖАНРОВИХ РІЗНОВИДІВ В ІНТИМНОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ ІВАНА ФРАНКА

Перш ніж звернутися до розгляду жанрових різновидів епістолярію, слід, на нашу думку, визначитися з термінологією, яка стосується поняття «жанр». Так, Г. Поспелов [6, с. 421-428], Г. Абрамович [1, с. 238-244], В. Кожинов [4, с. 914-915], І. Кузьмічов [5, с. 71], Ю. Стенник [7, с. 168], Л. Чернець [10, с. 12-25, 43], Н. Копистянська [2, с. 14-18] відзначають, що в науці й досі немає однастайності щодо визначення як самого поняття «жанр», так і термінів «жанровий різновид», «жанрова модифікація», «жанрова форма». Натомість чітке розмежування термінології подано у працях С. Скварчинської і щорічнику «Питання літературних жанрів».

В. Корнійчук, синтезуючи попередні думки про риси, притаманні поняттю «жанр», наголошував на його ознаках «еластичності, пружності, динаміки. При цьому мова не йде про його безсистемність, невпорядкованість» [3, с. 193].

Н. Копистянська, досліджуючи поняття «жанр», вказує на те, що він не *монолітний* і пропонує виділити чотири взаємопов'язані й взаємозумовлені сфери спіралі відповідно до ступеню абстрактності та

конкретності (Сфера перша – роман, балада, поема і т.п. [2, с. 32]. Сфера друга пов'язана з трактуванням жанру, який належить до певного часу – новела Відродження, романтична балада тощо. Поняття «жанр» постає у динаміці, тут враховуються видозміни, які пов'язані з літературними течіями часу, розвитком літературної критики та історії [2, с. 32-33]. Третя сфера залежить від специфіки розвитку жанру певної країни (чеська романтична балада, український історичний роман) [2, с. 33]. Четверта сфера, своєю чергою, ще більше конкретизує «жанр» щодо індивідуальної творчості (новели Стефаніка, флоберівський роман тощо). Н. Копистянська наголошує: «[...] творіння визначних письменників, – а лише вони впливають на поняття «жанр», – явище неповторне, особливе й одночасно характерне для сфери другої і третьої, значною мірою зумовлене ними, як і загальними «нормами» сфери 1. У творі великого художника завжди присутнє наслідування традицій, усталених норм та правил, жанрових уявлень, і одночасно полеміка з ними, порушення і навіть іноді їхнє висміювання» [2, с. 33].

Щодо понять «жанровий різновид» і «жанрова модифікація», Н. Копистянська наголошує на тому, що вони «близькі за значенням, але не синонімічні» [2, с. 18], бо «різновид» трактується як «виділення нового утворення з рисами, у чомусь відмінними від загального поняття жанру», своєю чергою, «модифікація» – це наслідок «еластичності жанру». Слушним є зауваження дослідниці, що «модифікація може бути наступним рівнем поділу, а може бути лише додатковою характеристикою, яка вводиться і на рівні жанру, і на рівні жанрового різновиду» [2, с. 18].

Отже, вважаємо, що слід спиратися на зазначене вище міркування Н. Копистянської й враховувати обидва критерії для позначення жанрового різновиду.

«Неприятнь до проторених доріг і шаблонів» [т. 28, с. 161] формувала особливий тип художнього мислення І.Франка, визначала його новаторські пошуки в царині змістоформи літературних творів, відкривала невичерпні можливості для експериментування з генетичними, стилістичними, версифікаційними ліричними структурами», – стверджує В.Корнійчук [3, с. 195]. Й це відбилося не лише на розмаїтті літературних творів письменника, а й на його епістолярній творчості.

Іманентним жанровим різновидом інтимного епістолярію є *лист-зізнання в коханні* (для любовного та інтимно-сімейного листування). Таких листів Франко написав декілька. Лист цього типу, крім обов'язкової підвищеної емоційності, містить ще й відповідну експресію почуттів до адресата, яка виявляється як у виборі лексики, так і в стилістичному плані: характерними для нього є образні засоби

(метафори, порівняння тощо), синтаксичне оформлення (наявність окличних речень, пауз, трикрапок тощо). Позиція автора в такому нарративному дискурсі покликана найповніше відкривати його справжнє «я».

Проте, як правило, листи закоханих не завжди містять прямі зізнання у почуттях, вони часто сповнені недомовок, натяків, а також сумнівів і прохань ці сумніви розвіяти.

Такими є листи Івана Франка до Ольги Рошкевич від 2 травня 1875 р., 26 травня 1875 р., серпня 1875 р. Невпевненість автора зумовлена тим, що він не знав реакції адресата на вияв своїх почуттів, а лише, можливо, здогадувався про позитивну відповідь на його зізнання: «разів з десять поривався спитати Вас» [8, с. 19], «щоб якось заспокоїти себе, я мушу написати Вам» [8, с. 20]. Виявляючи свої почуття до Ольги Рошкевич Франко заховував слово кохання під образним висловом «мова серця мого»; у листі він писав, що «відкриваю [...] усю свою душу» [8, с. 20]. Автор емоційно піднесений – йому «легко на душі», він «став як ніколи веселим» [8, с. 20] від того, що зустрів Ольгу.

Про емоційно-експресивне забарвлення листа свідчить і наявність окличних та питальних речень: «Питаєте, як саме? Якщо Ви не забули нашу невеличку забаву з квітами у великодню неділю, то пришліть мені, прошу Вас, таку саму відповідь, яку Ви дали мені тоді під кінець!» [8, с. 20]. До того ж, маємо в цьому листі й натяки та недомовленості: «Мені тоді аж потемніло в очах, голова пішла обертом і розум настільки потьмарився...» [8, с. 20].

Провідна тема – кохання – виявляється у наявності частого згадування Франка про те, що він «зовсім втрачає глузд», прохає змилюватися над ним, каже про «палкіші почуття» [8, с. 26], «втрачає дар мови» в присутності адресата, «тамує в собі найкращі помисли та найніжніші почуття» [8, с. 27] тощо. Франкові листи містять і запевнення в коханні й клятви (лист від серпня 1875 р.): «Клянуся, що [...] Ви завше зостанетесь для мене провідною зорею моїх діянь...», завірення, що його серце належить їй «довіку, aż do śmierci naszej!» [8, с. 38]. Такі клятви Франко повторив значно пізніше (лист від початку червня 1879 р.), коли Ольга вирішила вийти заміж за Озаркевича і запевнив її, що буде вічно кохати, незважаючи на вибір коханої. Емоційно-схвильованими реченнями він зізнавався, що в нього «рука [...] дрожить, дух запирає» [8, с. 186]. Цей лист-зізнання в коханні відрізняється від попередніх тим, що в перших звучить надія, хоч і є домішок неувпевненості у взаємності почуттів; а в цьому прочитується впевненість у взаємності, але зникає надія на спільне щастя.

Наявний лист-зізнання в коханні і в інтимно-сімейній кореспонденції Івана Франка. Слід відзначити той факт, яке місце він

посідає у хронології інтимно-сімейного листування. Якщо «переписку» з Ольгою Рошкевич Франко починав із *листів-зізнань* (це свідчило й про відповідні почуття до неї), то до Ольги Хоружинської такий лист письменник написав вже після того, як запропонував одружитися (бо, по-перше, він був мало знайомий з нею, а, по-друге, це ще раз підтверджує те, що він «одружується з доктрини»), тоді, коли Хоружинська відвідала Галичину і ближче познайомилася з письменником. Так, у листі від 14 лютого 1886 р. маємо пряме зізнання в коханні, яке Франко висловлює окличними реченнями: «Як я Вас люблю, Олічка! Як гаряче бажаю я бачити Вас щасливою!» [9, с. 29]. Лист має емоційно-піднесений тон, про який свідчать спогади про приїзд майбутньої дружини – «несподіваної і великої радості» [9, с. 29], а її від'їзд вплинув зовсім протилежно – «немовби [...] половину життя взято» [9, с. 29]. Крім того, у цьому листі Франко вирішував і суто ділові проблеми. Цей лист, на відміну від листів до Ольги Рошкевич, не має тієї романтичності, ліричності, наївно-пристрасної довірливої «сповіді серця», а є більш сухим та діловим. Франко не підніс Хоружинську на такий високий п'єдестал замилювання, на якому перебувала перша кохана.

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що характер, особистість Івана Франка суттєво доповнюється вивченням найбільш інтимних його творів – любовних листів.

Список використаних джерел:

1. Абрамович Г. Л. Введение в литературоведение. – М. : Просвещение, 1970. – 389, [1] с.
2. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. – Львів : ПАІС, 2005. – 367 с.
3. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики : монографія // Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. – 485 с.
4. Краткая литературная энциклопедия / [гл. ред. А. А. Сурков] // М. : Советская энциклопедия, 1964. – Т. 2 : Гаврилюк – Зюльфигар Ширвани. – М., 1964. – 1056 стб. с илл., 8 л. илл.
5. Кузьмичев И. К. К типологии эпических жанров / И. К. Кузьмичев. Жанры советской литературы (вопросы теории и истории). – Горький, 1968. – С. 47–79.
6. Поспелов Г. Н. Типология литературных родов и жанров / Введение в литературоведение. Хрестоматия : учеб. пособие ; [Под ред. : П.А. Николаева]. – Изд. второе, исправ. и доп. – М. : Высшая школа, 1988. – С. 421–428.

7. Стенник Ю. В. Системы жанров в историко-литературном процессе / Историко-литературный процесс: проблемы и методы изучения. – Ленинград : Наука, 1974. – С. 168–202.

8. Франко І. Зібр. тв. : у 50 т. Т.48. Листи (1874-1885) / [редкол. : М. Д. Бернштейн... [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1986. – 766, [1] с., [3] л. іл. : фотопортрет.

9. Франко І. Зібр. тв. : у 50 т. Т.49. Листи (1886–1894) / [редкол. : М. Д. Бернштейн... [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1986. – 809, [1] с., [3] л. іл.

10. Чернец Л. В. Литературные жанры. – М. : Изд-во Московского университета, 1982. – 192 с.

Середа С.В.

асистент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ

Наше дослідження з літератури спрямоване на здобуття принципів знань про поняття символіки кольору в українській та світовій літературі.

Актуальність дослідження визначається тим, що в сучасній літературі небагато окремих праць, які розглядають категорію кольору. Взагалі, в українській літературно – критичній думці на цю тему існують переклади та статті номінативного характеру в періодиці. Бажання збагатити вітчизняне літературознавство ґрунтовними розвідками, присвяченими вивченню кольористики в літературі визначає актуальність пропонованого дослідження.

Мета дослідження полягає у тому, щоб розглянути, вивчити й проаналізувати символіку кольору в українській та світовій літературі.

Цій основній меті підпорядковані наступні цілі та завдання:
1) розкрити символіку кольору в літературі; 2) проаналізувати її;
3) розглянути категорію кольору.

Методи дослідження відповідають поставленим цілям і завданням роботи. У межах описового методу використано прийом спостереження, який дозволив подати вираження і вживання кольороназв. Дистрибутивний прийом дав можливість визначити зв'язки одиниць мови в контекстуальному оточенні. Методом компонентного аналізу проводилося дослідження кольороназви і їх семного складу в загальномовній картині світу. Потреба концептуального, цілісного та

системного підходу до порушеної проблеми зумовлює застосування традиційних культурно – історичного, типологічного, тематологічного аналізу та актуальних наразі структурного, герменевтичного, компаративного підходів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що пропонується розглянути символіку кольору. Аналізуються кольоропозначення об'єктів, адже існує дуже невелика кількість окремих праць, присвячених цій темі.

Колористична лексика є одним із значних фрагментів в індивідуально-авторській картині світу, оскільки система колірних номінацій і кольоросприйняття створена й експлікується в тексті автором, це створює своєрідне поле «естетичних координат», які яскравіше висвітлюють художні образи.

Практична цінність отриманих результатів: їх можна використати при підготовці історії літератури, написанні відповідних розділів історії світової літератури, підготовці лекційних курсів з історії літератури, спецкурсів, тощо.

Символіка кольору – це символіка забарвлення, світлового тону. Символіці кольору присвячені десятки томів наукових праць, оскільки вона протягом тисячоліть відігравала важливу роль у міфології, богослужінні, народних обрядах, геральдиці, алхімії, образотворчому мистецтві та ін. [7, с. 26].

Сакральним у всіх культурах світу був білий колір. Його антипод – чорний (наприклад, Білобог – бог добрих сил (позитив), Чорнобог – бог злих сил (негатив)). Символіка кольорів змінювалася протягом віків, зумовлена етнокультурними особливостями. І все ж практично повсюди червоний колір асоціювався із кров'ю, війною, ранами, смертю, любов'ю, чоловічою силою, вогнем; жовтий – із сонячним світлом, зелений – життям (і водночас – смертю), голубий, блакитний з небом, морем, коричневий – із землею, срібний – із Місяцем [9, с. 110].

Колір був промовистим символом соціального статусу. Наприклад, одяг римських імператорів, кардиналів був пурпурового кольору (символ влади, величі, духовності). Жовтий вважався священним привілеєм імператорської сім'ї в Китаї.

В алхімії чорний колір символізував стадію гниття, бродіння, затемнення, червоний – любов і страждання, білий – просвітлення, сходження, одкровення, золотий – славу тощо [5, с. 554].

Чорний колір практично в усіх етнокультурах – це символ темряви, зла, смерті, диявола, пекла, Заходу та ін. Водночас в езотериці цей колір розглядають як символ первісної мудрості, що походить із Прихованого Джерела. Для Віктора Гюго, Ріхарда Вагнера п'ятьма – це «материнське начало» [5, с. 556].

Значення кольору у символіці. У будь-якій національній літературі символіка кольорів відігравала величезну роль і варіювалася залежно від означуваних предметів, регіональних особливостей, традицій. В нашій державі вагоме навантаження мав колір у писанках, квітах, вінку, одязі. Поняття «краса дівчини» пронизане перш за все кольоровою символікою: чорні брови, карі очі, біле (рум'яне) личико, руса коса та ін.

У фольклорі, літературі назви кольорів часто набувають символічного значення. Наприклад, прикметник «сивий» означає «давнину», «печаль», «втому» («І сивий день вклонився жити» /А. Малишко/, а ще – сивий голуб, кінь, сиві очі, коси). З поетичним означенням «сивий» тісно пов'язується назва сизого кольору, який усимволізовує, давнину, тривогу, любов (сизий голуб, сокіл, галка; сиза тиша, земля, паморозь). Назви таких кольорів як «голубий», «блакитний» часто набувають символічного звучання і означають «ніжність, краса, любов»: («А земля – блакитна, бо очі усіх коханих од ніжності голубі /Б. Олійник/). Згідно із християнськими догматами, голубий колір символізує «устремління світу до Бога». Вагоме символічне значення має золотий колір.

У православ'ї «золотий» співвідноситься із Богом, Богородицею, святістю, Господньою енергією, силою, світлом Христа та ін. Наприклад: «златоблистательная Богородица», «златовидные» та ін. [9, с. 51].

У літературі «золотий» є символом-синонімом до слів «багатий, щасливий, рідний, дорогий, коштовний, сонячний». Наприклад: «Я повертаю з мандрів і додому вертаю знову в Золоте село» /Л. Драч/ або: «Де зоря в золотій хустинці ходить з місяцем-женихом» /А. Малишко/.

Поширеним символом Природи, життя, буяння, розквіту рослин є слово «зелений» (зелене жито, гай, дуб, клен).

Оригінальним символом є вишневий колір, що усимволізовує рідну землю, красу, сум: «Ах, які вишневі ті світанки, Неначе птиці ходять по землі» /А. Малишко/ або : «Що на обрії моєму засвітилася розлука і розтала у вишневому диму» /Б.Олійник/ [3, с. 42].

Символіці кольору присвячені десятки томів наукових праць, оскільки вона протягом тисячоліть відігравала важливу роль у міфології, богослужінні, народних обрядах, геральдиці, алхімії, образотворчому мистецтві та ін. У створенні національно – орієнтованої мовної картини світу важливе місце займає кольоросприйняття. Проаналізувавши символіку ми дійшли висновку, що концепт кольору займає найвагомніше місце в поезії.

Проведене дослідження показало, що в мові кольороназви утворюють складну, але єдину систему. Багатство колірної палітри, розробленість колірних тонів і відтінків, прийоми, що сприяють

передаванню кольору і створюють яскраві колірні образи, – все це говорить про необмежені можливості слова.

Список використаних джерел:

1. Бердяев Н. Души русской революции. Из глубин. – М., 1991.
2. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – М.: Высш. шк., 1989.
3. Эткинд Е. Поэзия и перевод. – М.-Л., 1963.
4. Коптілов В. Першотвір і переклад. – К., 1972.
5. Керлот Х. Словарь символов. – М., 1994.
6. Петренко В.Ф., Кучеренко В.В. Взаимосвязь эмоций и цвета // Вестник МГУ. Психология № 1, 1998.
7. Хализев В.Е, Чернец Л.В. Введение в литературоведение. – М.: Высшая школа, 2006.
8. Хвильовий М. Твори: У 5-ох т.: Т.ІІ. – Нью.: Дніпро, 1990.
9. Шеллинг. Философия искусства. – М., 1966.
10. Шерех Ю. Друга Черга: Сучасність, 1978.

Стасюк Н.В.

здобувач,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

АГІТАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався появою нового напрямку мовознавства – політичної лінгвістики, яку дослідник А. Чудінов називає «самостійним науковим напрямом зі своїми традиціями і методиками, зі своїми авторитетами і науковими школами» [2, с. 19] і «...яка включає в себе не тільки аналіз дискурсів і дискурсивних практик, але й широкий спектр проблем політичної мови, комунікацій, мовної політики, політико-правового режиму мовного життя суспільства» [5, с. 64]. Її поява зумовлена посиленням інтересом суспільства до мовної поведінки політиків, зокрема, до лексико-граматичних мовних засобів, які вони використовують для впливу, переконання та спонукання; змістовного боку політичних повідомлень; проблем використання мови як засобу влади і соціального контролю.

Одним із центральних визначень політичної лінгвістики стало поняття політичного дискурсу, або політичної комунікації, до складу якого входять всі мовленнєві акти, зміст, суб'єкт і адресат яких

відносяться до сфери політики. У своєму дослідженні ці два поняття ми вважаємо рівноправними.

Кінцевим результатом політичного дискурсу є політичне повідомлення – закінчене мовленнєве утворення політичної комунікації, формою реалізації якого є політичний дискурс. Безумовно, політичному повідомленню властивий ряд особливих, тільки йому притаманних рис, найголовнішою серед яких є ідеологічність. Оскільки функціями політичної ідеології є оволодіння суспільною свідомістю, впровадження в нього власних критеріїв оцінки минулого, сьогодення і майбутнього, створення позитивного образу в очах громадської думки пропонованих нею цілей і завдань політичного розвитку, а покликана вона насамперед домагатися цілеспрямованих дій громадян на виконання поставлених нею завдань [7], звідси випливає, що політичне повідомлення має певну інтенцію, тобто установку, спрямованість повідомлення на досягнення потрібних результатів.

Як раз саме за характером провідної інтенції О.Шейгал структурує жанровий простір політичного дискурсу на кілька груп, серед яких інтерес для наого дослідження становить група агональних жанрів (агітація): передвиборні звернення кандидатів у депутати, політична мова на мітингах, масових заходах, страйках, засіданнях, слуханнях, парламентські, політичні дебати тощо [11, с. 246].

Однією зі складових предмету дослідження в нашій роботі є мовленнєвий агітаційний вплив в українському політичному дискурсі, тому насамперед варто з'ясувати поняття агітації, її природу.

Під «агітацією» розуміють діяльність, спрямовану на переконання іншої особи або групи осіб, спонукання до певних рішень або дій, зокрема для збільшення кількості прихильників ідеї (програми, політики тощо) [6], «публічне колективне або індивідуальне поширення теорій, концепцій, ідей або лозунгів серед певного кола осіб з метою впливу на них, переконування їх у чому-небудь і спонукання до певних дій (голосування на виборах за тих чи інших кандидатів, участь у страйках, мітингах, походах, демонстраціях)» [12, с. 36], «найважливіший засіб впливу на свідомість і настрої широких мас, з метою спонукати їх до політичної чи іншої активності, ідеологічна зброя боротьби партій» [3], «поширення певних ідей або лозунгів, прагнення переконати в їх значущості й правдивості з метою підтримки діяльності партії, організації та ін.» [10, с. 17], «усну, друковану і наочну політичну діяльність, за допомогою якої ті чи інші політичні сили впливають на свідомість і настрої мас з метою спонукати їх до активності у певному напрямі» [8, с. 5], «поширення ідей та гасел, з метою впливу на суспільну свідомість і настрої мас, спонукання їх до цілеспрямованої активності, політичних дій», дію, «що має на меті переконати, схилити до чогось»

[1, с. 16]. Якщо агітацію розглядати як похідну від «агітувати», то вона матиме значення: «переконувати в чому-небудь, спонукати до чогось» [9, с. 16], «роз'яснювати політичну діяльність партії або організації, закликати до підтримання її або ж виступати проти» [10, с. 18]. З огляду на наведені дефініції агітації, в ній можна виділити три основні семантичні компоненти: вплив, переконання, спонукання. Розгляд цих трьох складових агітаційного повідомлення дозволить чітко уявити природу агітації.

Сутність мовленнєвого впливу полягає у такому використанні мови, при якому в модель світу реципієнта вводять нові знання і зазнають модифікації уже наявні. Отже, мова – це «інструмент соціальної влади», здійснення якої передбачає, що за мовним висловленням завжди є якісь інтереси, цілі, чиясь позиція. Такі інтереси окреслюють комунікативні цілі дискурсу.

Механізм впливу на свідомість особистості в політичній комунікації безпосередньо пов'язаний з аргументацією (переконанням), як з «однією з можливих тактик реалізації задуму» [4, с. 13]. Ефективний комунікативний вплив здатний радикально змінити погляди адресата, переконати його у правоті думки, висловленої мовцем.

Відповідно, якщо агітацію визначають як діяльність, спрямовану на переконання особистості та спонукання останньої до певних політичних рішень або дій, то агітаційні політичні повідомлення мають бути спонукальними конструкціями, тобто спонукальними мовленнєвими актами. Саме в них найбільш яскраво виражена глобальна мета мовця, яку він ставить перед собою у процесі політичної комунікації – вплив на слухача. Щодо агітаційного повідомлення в політичному дискурсі як форми спонукання, то найдоречнішим буде приєднатись до думки про те, що в основі виділення будь-якого мовленнєвого акту лежить комунікативний намір. Цей намір може бути явним і вираженим імпліцитно, наприклад, в мовленнєвих конструкціях з оцінним змістом, тобто в спонукальних актах, що містять оцінку ситуації. А, як правило, «агітацію використовують у політичній боротьбі в явній чи прихованій формі» [8, с. 5].

Наявність спонукального мовленнєвого акту в політичній комунікації дуже часто свідчить про агітаційні наміри мовця. Якщо реципієнт, потрапивши в комунікативну ситуацію політичного характеру, почує позитивну оцінку на адресу однієї групи, а негативну – на адресу іншої, або лише оцінку на адресу однієї, він може зробити висновок, що продуцент відкрито формує певне відношення до оцінюваного об'єкта, а паралельно непрямо спонукає адресата до певних дій на користь чи на шкоду цьому об'єкту. Це свідчить про те, що наявність оцінки, спонукального мовленнєвого акту є важливими

мовними ознаками агітаційного повідомлення на відміну від інформаційного.

Отже, агітаційним у політичній комунікації є повідомленням, за наявності таких ознак: політичної тематики, оцінної конструкції, впливу на свідомість адресата, що реалізується шляхом переконання реципієнта у правоті адресанта, результатом чого є успішне спонукання адресата до необхідної для автора реакції.

Список використаних джерел:

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення, та слововживання / С. П. Бибик, Г. М. Сюта // [за ред. С. Я. Єрмоленко]; [худож.-оформлювач Б. П. Бублик]. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с. – (Б-ка держ. мови).
2. Будаев, Э. В. Современная политическая лингвистика : учеб. пособие [текст] / Э. В. Будаев, А. П. Чудинов. – Екатеринбург : ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т», 2006. – 267 с.
3. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агітація>.
4. Демьянков В. З. Эффективность аргументации как речевого воздействия / В. З. Демьянков // Проблемы эффективности речевой коммуникации. – М.: ИНИОН АН СССР, 1989. – С. 13–40.
5. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.
6. Політологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://subject.com.ua/political/dict/24.html>
7. Словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Політична_ідеологія.
8. Словник соціологічних і політологічних термінів / В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов. – К. : Видавництво «Вища школа», 1993. – 142 с.
9. Словник української мови: в 11 томах / І. К. Білодід, П. Й. Горещький, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка. – Т. 1. – К. : Видавництво «Наукова думка», 1970. – 801 с.
10. Сучасний тлумачний словник української мови: [65000 слів] / [ред. упоряд. В. Дубічинський]. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
11. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.: ИТДГК «Гнозис». – 326 с.
12. Юридична енциклопедія : В 6 т. / [під ред. Ю. Шемшученко]. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. – 1998. – Т. 1. : А – Г. 672 с. : іл.

Стоцька І.В.

аспірант,

*Інститут української філології та літературної творчості
імені Андрія Малишка*

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ТИПОЛОГІЯ ТА ОЗНАКИ МУЗИЧНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

Одне з чільних місць у вихованні майбутнього артиста, вокаліста, співака займає вокальна термінологія – невід’ємна частина навчально-виховного процесу. Вокальна термінологія – один із значних за обсягом пластів спеціальної лексики, яка має свої особливості, а також риси, що поєднують її з терміносистемами інших галузей та із загальнонавчальною лексикою.

Упродовж останніх десятиліть українська вокальна музична термінологія є об’єктом широкого зацікавлення науковців, які досліджують її в різних аспектах з метою впорядкування та систематизації, так як вона є запитом на суспільство, перебуває у постійному розвитку, цікава своєю семантикою.

Грунтовно та різноаспектно розглядали музичну термінологію російські вчені (Ж. Назарова, Ш. Самушиа, В. Філіппов), польські (Г. Добковський, К. Пісаркова), німецькі (Г. Егтебрехт) та ін.

За походженням українська музична вокальна термінологія надзвичайно різноманітна: це і власномовні терміни, і арабські слова, і грецька лексика, і німецькі слова тощо. Назви запозичених музичних інструментів вказують на генетичну приналежність терміна тій чи іншій мові.

Вокальна термінологія як невід’ємна частина лексичного складу мови є відкритою системою, що постійно перебуває в динаміці, вона «досить рельєфно віддзеркалюється перед нами чи то появою нових слів, чи то виходом окремих лексичних одиниць з ужитку (через втрату своєї комунікативної здатності), чи то зміною значення існуючих слів (у бік його розширення чи звуження)» [3, с. 3]. Варто зазначити, що мова вокального мистецтва – не просто мистецтвознавче явище, а й культурологічний феномен. Культура вокального мистецтва – багатовимірний процес, у якому відображена художня сфера життєдіяльності співаків.

Дослідження української вокальної лексики має широкий зміст, розкритий як феноменологічний світоглядний напрям сучасної української художньої культури. На думку І. Дзюби, «... українська національна культура є узагальненим вираженням творчих зусиль українського народу, його осягань у розумінні релігії, моралі,

художньому мисленні, науці й філософії. І водночас – способом реалізації української людини з усіма особливостями її психіки, темпераменту, творчої уяви...» [2, с. 62].

Сучасна українська музична лексика – це величезний клас слів, які називають різноманітні предмети і явища, пов'язані з цим видом мистецтва, і перебувають в стані безперервного руху й поступового вдосконалення. Музична лексика постійно поповнюється словами на запозичення нових реалій музичного життя.

Сучасна мікросистема вокальної лексики включає в себе терміни і термінологічні сполуки, професіоналізми, загальноновживані слова.

Елементи музичної вокальної терміносистеми відповідають усім вимогам, які стосуються термінів будь-якої галузі знань: системності, тенденції до однозначності, точності, дефінітивності, експресивної нейтральності, лаконічності. Ці риси вокальна термінологія зберігає лише в межах цієї системи чи лексико-семантичного поля. Поза цим полем терміни зазнають усіх тих впливів, що й загальноновживана лексика [1, с. 68].

Вивчаючи структуру термінів, виділяємо такі типи термінів: 1) терміни-однослови: непохідні (*звук, тон, вокал, реприза, пульт, синкопа, партія, канцона, кавер*), похідні афіксальні (*затакт, заспів, розробка, розспів*), похідні складні (*інструментознавство, нотоносець, гептахорд, метротектонізм, піснеспівець*), складені композити (*опера-балет, техно-поп, мецо-сопрано, мажоро-мінор, мюзик-хол, тенор-альтіно, райд-біт, хард-рок*), аббревіатури (*ЕМ, музстудія*); 2) терміни-словосполучення: вільні (*вокальна музика, вокальна партія, партесний спів*) та зв'язані (*головна партія, сильний акцент, ланцюговий лад*). Значну кількість музичних наукових понять виражено не словесними засобами, а графемами-символами, які позначають ключі, знаки альтерації, паузи, мелізми, динамічні відтінки, ноти, штрихи, тактові розміри (♩, ♯, ♮, ♭, ♮, , *ff*).

Більшість однослівних термінів становлять іменники, оскільки номінація є носієм найважливіших змістів у пізнанні дійсності (*гетерофонія, ритм, півтон, партія, модуляця, форте, індиспозиція, регістр, королатура, фіоритура*). Термінами є прислівники (*анданте, модерато, граве, віво, аллегро, кантабіле, граціозо, віваче, престо*). Рідше дієслова (*тактувати, диригувати, філірувати*).

Отже, музична вокальна термінологія представлена різними за структурою одиницями. Словесними засобами вираження наукових музичних понять є терміни-слова (непохідні, похідні афіксальні, похідні складні, аббревіатури) і терміни-словосполучення (вільні та зв'язані).

Широкого застосування в українській музичній термінології набули несловесні позначення (графєми-символи).

Список використаних джерел:

1. Булик-Верхола С. Лексико-семантична характеристика української музичної термінології / Софія Булик-Верхола // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Проблеми укр. термінології. – 2010. – № 675. – С. 68–71.
2. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К. : Сфера, 1998. – С. 62.
3. Паламарчук Л. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

Хомич Ю.В.

магістр,

Науковий керівник: Філатова О.С.

доктор філологічних наук, професор,

*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ПОСИЛАННЯ ЯК ПРОЯВ ГРИ
З ЧИТАЧЕМ У РОМАНІ Ю. ШПОЛА «ЗОЛОТІ ЛИСЕНЯТА»**

У романі «Золоті лисенята» Ю. Шпол залучає до твору алюзії, інтертекстуальні посилання, які сприяють формуванню у читача ігрової поведінки, ігрового ставлення до тексту, бо читачу надається право обирати, «гратися» з текстом. У своїх публіцистичних виступах Юліан Шпол стверджував, що письменник має потребу володіти добрим «літературним капіталом» [2, с. 289].

Роман «Золоті лисенята» Юліана Шпола демонструє потребу мати літературний капітал, адже, щоб адекватно сприйняти текст, реалізувати згорнуті до інтертекстуальних відсилань значення, але для цього потрібно бути начитаним і мати літературний смак. Основним завданням читача тексту «Золоті лисенята» – це задоволення від тексту та інтелектуальна робота.

Автор згадує твір І. Нечую-Левицького «Баба Палажка та баба Параска», щоб підкреслити не тільки обурення народу в конкретній ситуації (ситуація на станції з потягом), а показати більш глибокий зміст одвічної проблеми народу і влади, які постійно перебувають у напрузі, народ для влади велика сіра маса людей. «Навіть відомі в історії української літератури баба Палажка та баба Параска, відходячи від

трафарету Нечуя-Левицького, звичайно ним кінчали тоді свої сварки. Отож можна собі уявити, якого масового вжитку набув він при нашій оцій неприємній оказії. Що-правда, вголос його, здається, ніхто не чув. Але ж хіба не сказано: мовчанням своїм я кричу?..» [3, с. 123]. Баба Параска – це народ, баба Палажка – влада, вони одвічні суперниці, кожен із них говорить про себе і не чують друг друга. Для того, щоб закінчити сварку потрібно зрозуміти і почути одне одного.

У творі присутнє інтертекстуальне посилення на відомий твір Івана Котляревського «Наталка-Полтавка», а саме рядок із пісні: «Куди піти, кому поскаржитись на долю» дає натяк на сюжет із твору «Наталка-Полтавка». Сам автор говорить: «Куди піду, кому поскаржуся на долю? – одгукнулася в мені десь жалібно забута пісня. А потім раптом (ніби за трафаретом «Наталки Полтавки» Котляревського) за словами пісні зринули спогади про неї...» [3, с. 113]. Як відомо, Іван Котляревський ввів до своєї драми «Наталка Полтавка» 22 пісні, що є характерним способом літературної оповіді. Пісня у творі не тільки характеризує героїв, але й підкреслює їхні настрої, виділяє важливі моменти в розвитку дії, пісня тісно пов'язана з життям людини, оскільки передає її почуття, емоції. В поданому інтертекстуальному посиленні автор показує протистояння двох способів літературного оповідання – реалістичний та ліричний. Герой стає на бік ліричного, оскільки справжня література повинна бути пов'язана з життям: «Справжня література не повинна бути відірвана від життя (а прологом до життя, як і до смерті, та і до всіх визначених «піднесених» – у radoщах і в жалобі – моментів людського існування була, є і буде пісня); на доказ цього слід було б ще пам'ятати і той напівзабутий уже факт, що саме українська нація, як «ніяка інша в світі» є «співоча нація»» [3, с. 244].

У творі «Золоті лисенята» Ю. Шпол залучає вирази, афоризми, які взяті із біблійських притч. Щоб зрозуміти, що саме хотів сказати автор читач повинен знати їх значення. Наприклад, «І тут одверто треба сказати, що втиснути в голчане вушко євангельського велблюда, справді, було значно легшою справою, ніж переконати товариша Мандибулу» [3, с. 97]. Описуючи, впертий характер Мандибули, використовує вираз, який взятий із біблійної притчі, яка говорить нам про Єрасулимські **ворота, які дуже вузькі, як голчане вушко**. «Легше верблюдові пройти крізь вушко голки, ніж багатому в Боже Царство ввійти!» (Матв., 19: 23-24)».

У романі «Золоті лисенята» одна із станцій називається Голгофою при цьому підкреслює відомість цієї станції тим, що при її описі вживає прикметник «відома» з великої букви (епізод мандрювання герою з дідком). «Цікаво те, що ми таки зійшли на ту Голготу, що носила, хоч і дуже популярне, але й не менш трафаретне (бо ж хіба популярне не завжди трафаретне?) ім'я **Відомої** станції». Цим самим дає натяк читачеві

на те, що з цією станцією пов'язані трагічні події, оскільки, як відомо, Голгофа – гора в околицях Єрусалима, на якій у давнину карали на смерть і де, за християнським віровченням, було розіп'ято Ісуса Христа, узагальнено – місце страти взагалі, символ найвищої самопожертви.

У творі наявні інтертекстуальні посилання, які пов'язані з грецькими міфами, наприклад вираз гордієв вузол, автор застосовує в описі методи розрубального аналізу, яку застосовує герой при аналізі ситуації. «Розуміється, метода, що з неї я тоді скористався, була найдавнішою з усіх метод, що їх лишили вдячним нащадкам симпатичні предки. Це – метода, так званої, розрубальної аналізу, її було вжито в давній час при розв'язанні відомого Гордієвого вузла. Ясно ж, що я так само не міг погребувати нею і, вживши її, одразу ж здобув чудових наслідків. По-перше, виявилось, що революцій не слід чекати, а їх треба робити. А по-друге: робити їх можуть і повинні тільки ті, хто, за євангельськими словами, «залишить батька, матір і дружину свою, роздасть майно своє і так далі». За легендою, наведеною старогрецьким істориком Плутархом, фрігійці, послухавши поради оракула, обрали царем першого, хто зустрівся їм з возом біля храму Зевса. Це був простий хлібороб Гордій. В пам'ять про своє несподіване звеличення Гордій поставив у храмі Зевса цей віз, прив'язавши ярмо до нього дуже заплутаний вузол. Олександр Македонський, дізнавшись про пророцтво оракула («той, хто розплутає Гордієв вузол, стане володарем усієї Азії»), розрубав вузол мечем. Розрубати гордієв вузол – розв'язати складне сплетення обставин швидко і несподіваним шляхом. Іншим інтертекстуальним посиланням, яке пов'язане з обізнаністю з грецькими міфами є вираз сидіти в позі Зевса: «Тим часом фургон, запряжений парою бадьорих коненят, уже наблизився зовсім, і на ньому в позі нудного Зевса я вздрів сивого бородатого селянина» [3, с. 155]. В даному уривку мається на увазі статую Зевса в Олімпії, де Зевс сидить на золотому троні, слід зауважити гру контраста, оскільки звичайна людина з народу – селянин, який порівнюється із Зевсом – богом неба, грому і блискавки, який знає про все, що відбувається на світі. Наступним посиланням знову ж таки з грецької міфології є вираз танталові муки: «Я схопив цю руку і припав до неї так, як може припасти до кухля води тільки вимучений спрагою Тантал» [3, с. 158]. Тантал – герой грецької міфології, син Зевса, улюбленець богів, але одного разу образив богів, за що був скинутий в Аїд, де терпів страшні муки: Тантал стояв по горло у воді і при цьому його постійно мучила спрага, коли він хотів напитися вода постійно відступала. Отже, муки Тантала у переносному значенні – нестерпне страждання від усвідомлення бажаної мети і неможливості її досягти. Застосування виразу танталові муки у романі «Золоті лисенята»

підкреслює відчуття героя, допомагає краще зрозуміти читачеві героя, його емоції, відчуття в описуваній ситуації.

Вираз Содом у творі вживається неповно, оскільки, вживається у парі «Содом і Гоморра». Содом і Гоммора – два біблійних міста, які, згідно з Біблією, були знищені Богом за гріхи мешканців. «Все тут клетотало, гуло, сварилося. І тільки – понура, як доля свого народу, і мовчазна, як його прокляття, баня синагоги, що розповзлася тут на площі, тихо і байдуже позирала на цей Содом і мудро мружила своє старозавітне око» [3, с. 174]. В даному уривку автор вживає вираз Содом для підкреслення жажливого безладу життя народу.

У романі «Золоті лисенята» Ю. Шпола наявні інтертекстуальні посилання на мистецтво, а саме автор згадує відомих представників мистецтва та літератури, а саме Сезанна Поля – відомого французького маляра-імпресіоніста, відомих світових письменників (слід зазначити, що у творі автор зазначає тільки прізвище, цим самим ще раз підкреслює, що читач повинен бути обізнаним, начитаним або у разі необізнаності змушує читача ознайомитися з інформацією протягом читання твору), Франса Анатолія – французького письменник, літературний критик, лауреат Нобелівської премії з літератури за 1921 рік. «Ви носите себе, як сповнений до вінців келих щастя. Ви йдете вулицею, і вам всміхається, і ви всьому всміхаєтесь. Ви зупиняєтесь перед якимсь бездарним плакатом чи трафаретною об'явою і дивитесь на них з такою втіхою перед вами витвір Сезана чи геніальна ремарка пустотливого Франса» [3, с. 271]. Згадує автор у романі «Золоті лисенята» Овідія Назона – римського поета «золотої доби» і його відомий твір «Метаморфози», у творі подається авторське іронічне бачення відомого твору: «Справді ж, уся розмаїтість подій тодішньої багатогранної доби цілком і вповні вкладалася в образ, утворений ще не за наших часів велетнем глибокої давнини, поетом химерних перетворень – Овідієм Назоном. До цього слід додати хіба ще тільки одне. Люди, описуваних тут часів, крім усього іншого, слабували ще на одну хворобу: гіпертрофію розмірів. Усе, що попадалося їм на очі, вони взивали не інакше, як тільки великим. Отже, і ми з повним правом можемо тут про них сказати: – доба та була справді таки добою великих метаморфоз».

Одна із революційних доповідей Мандибули мала тему: «Звідки ми прийшли і куди ми йдемо?», має натяк на відомий витвір мистецтва – картину Поля Гогена, яка репрезентує нам початок і кінець життя. Всьому є свій початок і кінець, сама ця доповідь Мандибула поклала логічний кінець його впертих революційних ідей, про які вже давно все написано набагато краще. Герой-оповідач приходить до висновку: «Власне ж, мені не треба було тоді нікуди тікати, ніде блукати і нічого

шукати Треба було...Я не міг ще сказати, що саме було «треба». Але мені здавалося, що це... ясно» [3, с. 330].

Отже, вживання інтертекстуальних посилань у романі «Золоті лисенята» Ю. Шпола передбачає обізнаність читача не тільки в літературі, а й в інших галузях мистецтва, що сприяє прочитанню тексту, розкриття його значущих елементів. Інтертекстуальні посилання забезпечують читачеві не тільки емоційну насолоду від тексту, але інтелектуальну роботу та ігровий ефект від прочитання тексту.

Список використаних джерел:

1. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: Монографія / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
2. Ушкалов О. Л. «Драстуй, Юліане Шпол!» / Олександр Ушкалов // Шпол Юліан. Вибрані твори / [упорядкування, передмова, примітки та коментарі Олександра Ушакова]. – К., 2007. – 531 с.
3. Ушкалов О. Л. «Золоті лисенята» повертаються. Юліан Шпол: життя і творчість. – Харків: Майдан, 2012. – 322 с.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Елдинова С.Н.

*кандидат филологических наук, доцент,
Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко*

УСЕЧЕНИЕ ИМЕН ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА -Н- В ПРОЦЕССЕ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ

В русском языке от имен прилагательных образуется множество производных слов. Они в той или иной мере были объектом исследования дериватологов. Но морфологические преобразования адъективных основ в процессе словообразования или вовсе не изучались, или изучались избирательно. Это относится ко всем морфонологическим явлениям, в том числе и к усечению. Их изучение позволит познать словообразовательный механизм языка и сформулировать определенные правила образования производных.

Цель этой статьи – дать обобщенную предварительную характеристику усечения как морфонологического явления в основах имен прилагательных на -н- при образовании различных типов производных.

Характерной особенностью адъективных производящих основ имен прилагательных является то, что в ряде словообразовательных типов в производное слово они входят лишь в усеченной форме, лишённые конечного суффикса или других финальных элементов.

В составе производных слов от имен прилагательных обычно не входят (т. е. усекаются) такие суффиксы, финали и субморфы производящих прилагательных: **-н-ый** (сентименталь-н-ый – сентиментализм), **-ск-ий** (канцеляр-ск-ий – канцеляр-изм), **-ив-ый** (благочест-ив-ый – благочест-ий-е), **-ивн-ый** (реакт-ивн-ый – реакт-анс), **-ов-ый** (неон-ов-ый – неон-к-а), **-к-ий** (близ-к-ий – близ-ость), **-ок-ий** (глуб-ок-ий – глуб-ин-а), **-ав-ый** (гнус-ав-ый – гнус-и-ть), **-енн-ый** (бессмысл-енн-ый – бессмысл-ий-е), **-тельн-ый** (подготови-тельн-ый – подготови-ш/к-а), **-ическ-ий** (фанатическ-ий – фанат-изирова-ть), **-атическ-ий** (гидропневм-атическ-ий – гидропневм-о-автомат), **-нетическ-ий** (кибер-нетическ-ий – кибер/машина), **-оническ-ий** (мнем-оническ-ий – мнем-о-схсма), **-еск-ий** (химич-еск-ий – химик-али), **-л-ый** (сип-л-ый – сип-от-а), **-ичн-ый** (лаконичн-ый – лакон-изм), **-ев-ой** (хмел-ев-ой – хмел-е-лиственный), **-ойн-ый** (бенз-ойн-ый – бенз-о-нафтол), **-арн-ый** (ретикул’-арн-ый – ретикул-о-саркома),

-альн-ый (церебр-альн -ый – церебр-о-спинальн-ый), **-авн-ый** (самодерж-авн-ый – самодерж-ец), **-ок-ий** (шир-ок-ий – шир-от-а), **-антн-ый** (толер-антн-ый – толер-ирова-ть), **-ин-ый** (кур-ин-ый – кур-о-слеп), **-ем-ый** (непромока-ем-ый – непромока-ш/к-а), **-есцентн-ый** (люмин-есцентн-ый – люмин-о-граф) [3, с. 374].

В современном словопроизводстве самыми продуктивными являются основы прилагательных на -н- [1, с. 97]. Эти прилагательные с усеченным элементом -н- выступают в качестве производящих основ при деривации различных частей речи. От основ прилагательных с усеченным элементом -н- активно образуются различные по значению и структуре имена существительные.

Корневое субститутивное усечение финали -н-, т. е. усечение части корня производящей основы [4, с. 78], происходит перед суффиксом **-изм-** со значением: 1) названий общественно-политических, научных и литературных направлений: гуман-н-ый – гуман-изм, вульгар-н-ый – вульгар-изм; 2) названий элементов языка: окказиональ-н-ый – окказионал-изм; 3) названий качеств, склонностей: негатив-н-ый – негатив-изм, примитив-н-ый – примитив-изм.

Суффиксы **-изаций-а** со значением названий процессов или действий и **-итет-** со значением названий отвлеченных понятий вызывают усечение финали -н- в следующих словах: анималь-н-ый – анимализаций-а, сакраль-н-ый – сакрал-изаций-а, муниципаль-н-ый – муниципал-итет, нейтраль-н-ый – нейтрал-итет.

Посредством суффиксов **-ист-, -щик-, -ец-, -ун-, -ан-** со значением названий лиц мужского пола и корневого субститутивного усечения финали -н- образуются производные имена существительные мужского рода, обозначающие лиц по профессии, роду деятельности, общественному течению, черте характера: дескриптив-н-ый – дескриптив-ист, аккурат-н-ый – аккурат-ист, постепен-н-ый – постепен-ов/ец, буй-н-ый – буй-ан. При образовании существительных мужского рода с помощью суффикса **-щик-** имеются большие ограничения структурного характера. Так, не все основы относительных прилагательных на -н- могут участвовать в образовании существительных на -щик-. Не принимают участия прилагательные, усеченная основа которых оканчивается на [к], [ч'], [ш], [ш:'], [ц], так как правилами морфологической сочетаемости не допускаются сочетания согласных. Суффикс **-щик-** присоединяется непосредственно к усеченной основе имени прилагательного.

Прилагательные на -н- участвуют в образовании существительных на **-щин-а**, обозначающих различные явления с оттенком отрицательного отношения к ним: нелегаль-н-ый – нелегаль-щин-а, похаб-н-ый – похаб-щин-а.

Корневое субститутивное усечение финали -н- наблюдается перед суффиксами **-ств-о**, **-еств-о**, **-ствий-е** со значением: 1) названий свойств людей: любопыт-н-ый – любопыт-ств-о, жеман-н-ый – жеман-ств-о, 2) названий состояний, признаков, отвлеченных от предмета: изящ-н-ый – изящ-еств-о, сиятель-н-ый – сиятель-ств-о, 3) названий общественных систем: крепост-н-ой – крепост-нич/ еств-о.

Суффикс **-ий-е** со значением названий отвлеченных свойств или признаков вызывает усечение финали -н-: безобраз-н-ый – безобраз-ий-е, высокомер-н-ый – высокомер-ий-е. Образование производных с помощью суффикса -ий-е чрезвычайно продуктивно. Продуктивность этой словообразовательной модели обусловлена структурно-семантически. Со стороны структурного построения нет никаких препятствий к соединению суффикса -ий-е с основами относительных прилагательных, в которых усечена финаль -н-, на стыке такого соединения не возникает никаких чередований или групп согласных, нехарактерных для русского языка.

Прилагательные с усеченной финалью -н- активно участвуют в образовании глаголов. От них образуются глаголы на **-е-ть**, **-и-ть** со значением: становиться, казаться или делаться таким, как это указано в производящем прилагательном: похаб-н-ый – похаб-и-ть, разнообраз-н-ый – разнообраз-и-ть.

Ряд прилагательных с усеченной финалью -н- образует глаголы на: 1) **-ирова-ть**, относящиеся к заимствованной терминологии и отражающие специальную деятельность: легитим-н-ый – легитим-ирова-ть; 2) **-изирова-ть**, **-изова-ть**, обозначающие процессуальное действие: адвербаль-н-ый – адвербал-изирова-ть, лабиаль-н-ый – лабиал-изова-ть; 3) **-ствова-ть**, **-ествова-ть** со значением: находящийся в каком-либо состоянии: благодуш-н-ый – благодуш-ествова-ть, благоприят-н-ый – благоприят-ствова-ть.

От прилагательных с суффиксом -н- образуются глаголы на **-ича-ть** со значением «вести себя как-либо» [2, с. 96]. Большинство образований на **-ича-ть** имеют разговорный характер: скрыт-н-ый – скрытн-ича-ть, усерд-н-ый – усердн-ича-ть.

При образовании прилагательных корневого субститутивного усечения элемента -н- нами не выявлено.

Морфное субститутивное усечение, т. е. усечение суффикса -н-, в относительных прилагательных происходит практически перед теми же суффиксами, что и при корневом субститутивном усечении. Суффикс -н- отсекается перед: суффиксом **-щин-а** со значением названий бытовых и общественных явлений: бульвар-н-ый – бульвар-щин-а, самоволь-н-ый – самоволь-щин-а; 2) **-ий-е** со значением названий отвлеченных понятий: маловер-н-ый – маловер-ий-е, безбож-н-ый – безбож-ий-е. Этот тип словообразования достаточно продуктивный: нами зафиксирован 41

пример образования производных путем усечения суффикса -н- и прибавления суффикса -ий-е.

Прилагательные с суффиксом -н- и его производными, входящие в состав устойчивых сочетаний прилагательного с существительным, активно участвуют в образовании существительных женского рода с суффиксом **-к-а**. При этом происходит морфное субститутивное усечение суффикса -н-. Образования на **-к-а** чаще всего появляются в устной речи, в языке художественной литературы и обычно имеют оттенок разговорности. Эти образования, как правило, уже не соотносятся со словосочетаниями, от которых образованы, кажутся привычными без соотношения с ними: мотор-н-ая лодка – мотор-к-а, канат-н-ая дорога – канат-к-а, короткометраж-н-ый фильм – короткометраж-к-а.

Прилагательные, в которых усечен суффикс -н-, могут образовывать глаголы с помощью суффиксов **-е-ть, -и-ть, -изирова-ть, -ствова-ть, -вова-ть**: безлюд-н-ый – обезлюд-е-ть, бездуш-н-ый – обездуш-и-ть, синхрон-н-ый – синхрон-изирова-ть.

Примеров морфного субститутивного усечения суффикса -н- при образовании прилагательных нами не выявлено.

Из сказанного выше можно констатировать, что основы прилагательных, в которых усечен деформант -н-, в современном языке являются продуктивными производящими основами современного словообразования. Они активно участвуют в образовании имен существительных и прилагательных. Это их продуктивность обусловлена двумя причинами: они разнообразны по своей семантике, с одной стороны, и, с другой стороны, легко соединяются с большинством словообразовательных аффиксов.

Словообразовательную активность усиливают не только усеченные прилагательные, которые и ранее были продуктивными (прилагательные на -н-, -ск-), но и усеченные прилагательные, которые ранее практически не участвовали в процессе словопроизводства (прилагательные на -л-, -ичн-, -ев-).

Список использованных источников:

1. Бакина М. А. Имена прилагательные как производящие основы современного словообразования / А. М. Бакина // Развитие словообразования современного русского языка – М.: Наука, 1966. – 174 с.
2. Потиха З. А. Современное русское словообразование / З. А. Потиха. – М.: Просвещение, 1970. – 384 с.
3. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка / А. Н. Тихонов. – М.: Рус. яз, 1985. – Т. 1. – 856 с.
4. Улуханов И. С. Словообразование путем замены морфем / И. С. Улуханов // Русская речь. – 1974. – № 5. – С. 78–80.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Белікова А.О.

студентка,

Бердянський державний педагогічний університет

ДЖЕЙН ОСТІН ЯК РОДОНАЧАЛЬНИЦЯ КЛАСИЧНОГО ДАМСЬКОГО РОМАНУ

Англійська література XIX століття по праву вважається однією з найбільш значущих і викликає постійний науковий інтерес сторінок історії європейської літератури: письменники цієї доби, одночасно спираючись на традиції своїх попередників і розробляючи нові теми, мотиви і прийоми, збагатили англійську реалістичну прозу. Їхні твори стали фундаментом для найважливіших відкриттів англомовної літератури XX століття. При цьому немає жодних сумнівів у тому, що найважливіша роль у становленні передвікторіанського роману і ширше – реалістичної естетики – поряд з Ч. Діккенсом, У. М. Теккереєм, Т. Гарді та ін., належить і жінці – письменниці XIX століття Джейн Остін. Її переконаність у необхідності зміни ідеологічних установок епохи, суспільного устрою, традиційних сімейних норм та укладу, готовність до утвердження нових соціокультурних установок знайшли цілком закономірне і адекватне вираження в її художній творчості [1, с. 6].

Проблема «жінка і суспільство» є складною і багатоаспектною, і від того досі викликає численні дискусії. Зі сфери суспільної і соціально-політичної вона висунулася в даний час, в першу чергу, в область науково-теоретичних філософських, соціологічних, історичних, культурологічних і навіть економічних та юридичних досліджень, в яких знаходить застосування так званий гендерний підхід (який є, зауважимо, не тільки частиною сучасної гуманітарної науки, але безпосередньо впливає на аналіз відносин – соціальних, духовних і т.д., на структурно-функціональний статус чоловіка і жінки) до осмислення тих чи інших аспектів людської діяльності і буття: сфера почуттів, емоційні реакції, поведінкові стереотипи, специфіка взаємовідносин зі світом, форми освоєння і присвоєння культурних цінностей існують в чоловічому та жіночому варіантах [1, с. 9].

Водночас, повне наукове осмислення цієї проблеми в сучасному літературознавстві відбувається лише в останні десятиліття. Жіноча тема у всій її повноті (становище жінки в сім'ї та суспільстві, ідея жіночої емансипації, тема полегшення розлучення для жінок, їх права на

цивільний шлюб), характерна для соціокультурної свідомості Західної Європи ХІХ ст., в тому числі, літератури та публіцистики. Вона займає важливе місце у творчій спадщині вікторіанських письменників, будучи одним з вимірів історико-культурного процесу і закономірностей розвитку художньої свідомості і творчості.

Жіноча тема, як одна з домінуючих тем англійської літератури середини ХІХ століття, вона дає ключ до розуміння місця жінки в суспільстві, її ролі в розвитку суспільного прогресу, з'ясуванню типовості або специфіки питання про її права та свободи [2, с. 10].

Виявляючи значний інтерес до долі англійки, досліджуючи особливості жіночого начала, жіночого погляду на світ, жіночих цінностей, вивчаючи роль жінки в різних галузях суспільного життя, письменниця в своїх творах прагнула об'єктивно відобразити життя сучасниць, проблеми жіночої емансипації і зародження фемінізму, а також показати розвиток нових пріоритетів і суспільних цінностей, що дозволяє розглядати їх літературну творчість як своєрідну реакцію на зміни духовного змісту всієї епохи [3, с. 6].

Характерною особливістю ситуації другої половини ХІХ століття і те, що в сімейній сфері жінка в Англії продовжувала залишатися експлуатованою істотою, а залучення її до професійної праці перетворило цю експлуатацію в подвійну, оскільки норми, що діяли в сім'ї і на виробництві, будувалися за патріархальною моделлю. Патріархальна орієнтація культури проявилася в тому, що влада, що розуміється в широкому сенсі як причетність до прийняття рішень, перебувала в руках чоловіків і здійснювалася по «чоловічому зразку».

Творчість Джейн Остін – унікальне явище в історії світової культури. Залишивши порівняно невелику літературну спадщину (сім романів і ряд новел), творчість Остін досі привертає увагу дослідників і читачів.

У творчості Остін ясно виділяються два періоди плідної активності, розділені досить тривалою перервою: 1795-1798, коли були створені ранні романи, і 1811-1816, дуже насичений період перших великих успіхів і поглибленої майстерності, коли були переглянуті і підготовлені до видання «Почуття і чуттєвість» та «Гордість та упередження» і написані три останні завершені романи – «Менсфілд – Парк», «Емма» та «Доводи розсудку». Оскільки всі романи Дж. Остін опубліковувалися анонімно, від імені якоїсь «леді», гучного літературною славою вона, звичайно, користуватися не могла [4, с. 3].

«Гордість та упередження», найвідоміший роман Джейн Остін, видавець відкинув, визнавши його нудним і незначним. Сучасники Остін, навіть самі прихильні, були не надто високої думки про її твори і щиро здивувалися б, якщо їм довелось б дізнатися, що їх читають і через

століття. Діккенс не підозрював про існування Джейн Остін, а Шарлотта Бронте висловила про неї вельми принизливо: «Точне відтворення звичайних осіб. Жодного яскравого образу. Можливо, вона розумна, реалістична... але великої її ніяк не назвеш». Теккерей згадує про Дж. Остін лише мимохідь [5, с. 5].

Проте й у XIX ст. зустрічалися поціновувачі таланту Дж. Остін. Саме проникливе судження належить Вальтеру Скотту: «Засновниця сучасного роману, події якого зосереджені навколо повсякденного укладу людського життя і стану сучасного суспільства» [6, с. 2].

Кожен з романів Остін можна назвати історією морального прозріння. Джейн Остін не підводить своїх героїв, як її сучасники – романтики, до визнання піднесених, але при цьому мало реальних, утопічних ідеалів. Навпаки, близька у своїх філософсько-естетичних поглядах до просвітителів і ґрунтуючись, як вони, на критеріях досвіду, вона вимагає від них розумного осягнення моральних цінностей [7, с. 6].

Джейн Остін є унікальною, адже її твори поєднують в собі ознаки трьох епох – просвітництва, романтизму та реалізму. Вона була безжальною до надзвичайно популярних в її час «готичних» та «сентиментальних романів», Остін критикувала їх у своїх пародійних творах. Яскравим образом та власною дивовижною мовою вона навіки закарбувала своє ім'я золотими літерами в літературі Великобританії та всього світу [8, с. 9].

Важко не погодитися з У. Літцем, який писав у своїй монографії про Остін: «Ми називаємо її першим «сучасним» англійським романістом, тому що вона була першим прозаїком, який синтезував досягнуте Філдінгом і Річардсоном, тим самим передбачаючи класичні образи XIX століття, той метод його, який дозволив художникам відобразити як хід зовнішніх подій, так і всю складність індивідуальних вражень і сприймань особистості» [9, с. 9].

Все те, що написала вона сама, було, сприйняте і перероблено її послідовниками. «В історії роману вона стоїть на перехресті, передбачаючи в деяких відносинах велику заклопотаність моральними проблемами вікторіанців і зберігаючи водночас об'єктивність, скепсис і відчуженість XVIII століття. Хоча її соціальний діапазон був обмежений... в деяких відношеннях вона знала більше і сприймала життя ширше, ніж багато з тих більш досвідчених і вчених письменників, які прийшли після неї» [4, с. 56].

В.В. Набоков вказав на те, що М. Бредбері підкреслює актуальність і злободенність творчості письменниці. На думку дослідника, приділяючи в романах основну увагу «моральному» світу, Остін, проте, робить акцент на тому, що є розумним і бажаним в соціальних відносинах (шлюб, матеріальна забезпеченість). З точки зору М. Бредбері, романи

Остін відрізняє тип оповідної манери, прогресивної в порівнянні з попередньою літературою: всезнаючого оповідача змінюють роздуми героїв про події. Зіставлення різних точок зору поглиблює психологізм оповіді, а їх явна полярність породжує комічний ефект. Перераховані обставини, з точки зору дослідника, свідчать, як про певну залежність творчості Остін від естетики просвітителів, так і про зародження рис реалістичної свідомості автора [10, с. 146].

Джейн Остін стала провісницею реалізму в британській літературі, основоположницею сімейного, «дамського роману» високого зразку. Вона зробила революцію в розповідному мистецтві, затвердивши за романом його чільну роль і довівши, що жінка має право на творчість. Свого часу Джейн Остін взялася за перо, коли жінку-письменницю засуджували і не сприймали всерйоз [5, с. 320].

Таким чином, проглянувши непростий життєвий шлях Дж. Остін, ми не можемо приховати свого захоплення перед її літературним даром, який допоміг їй справлятися із різними життєвими негараздами та перетворювати їх на прекрасні дамські романи.

Список використаних джерел:

1. Гениева Е.Ю. Английская литература / Е.Ю. Гениева, М. Урнов // История всемирной литературы: в 9 т. – М.: Наука, 1989. – С. 6, 9.
2. Бельский А.А. Пути развития реализма в английском романе первой трети XIX в.: дисс. канд. филол. н. / А.А. Бельский. – М.: 1969. – С. 10.
3. Бельский А.А. Морально-письменный роман Джейн Остин / А.А. Бельский // Проблемы метода и стиля в прогрессивной литературе запада XIX-XX веков. – М.: 1970. – С. 6.
4. Дьяконова Н.Я. Английский романтизм: Пробл. эстетики / Н.Я. Дьяконова; Видп. ред. М.П. Алексеев; Акад. наук СРСР. – М.: «Наука», 1978. – С. 3, 56.
5. Ивашева В.В. «Век нынешний и век минувший»: Английский роман XIX века в его современном звучании / В.В. Ивашева. 2-е изд., доп. – М.: Худож. лит., 1990. – С. 5, 320.
6. Вулф В. Джейн Остен / В. Вулф // Эти загадочные англичанки: сборник: пер. с англ. / Э. Гаскелл и др.; сост. и авт. предисл. Е.Ю. Гениева. – М.: «Рудомино»: Текст, 2002. – С. 2.
7. Ивашева В.В. Английский реалистический роман XIX века в его современном звучании / В.В. Ивашева. – М.: Худож. лит., 1974. – С. 6.
8. Гениева Е.Ю. Джейн Остен (1775-1817) / Е.Ю. Гениева // Джейн Остен: библиогр. указ. / сост. и авт. вступ. ст. Е.Ю. Гениева; Всесоюз. гос. Б-ка иностр. лит.-ры. – М.: Книга, 1986. – С. 9.
9. Джеймс Сири «Потерянные мемуары Джейн Остин»; пер. с англ. Киранова А.С.; ред.: Гуляева Е. – Москва: изд. «Эксмо», 2009. – С. 9.
10. Набоков В.В. Джейн Остен // Набоков В.В. Лекции по зарубежной литературе. – М.: 1998. – С. 146.

Шуба Ю.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

РОЛЬ ПАРАТЕКСТУ В РОМАНІ «ЧАТТЕРТОН» ПІТЕРА АКРОЙДА

Французький вчений Ж. Женетт у своїй книзі «Палімпсести: Література у другому ступені» (1982) запропонував п'ятичленну класифікацію різних типів взаємодії текстів: інтертекстуальність як співприсутність в одному тексті двох або більше текстів (цитата, алюзія, плагіат і т.д.); паратекстуальність як відношення тексту до свого заголовка, епіграфу, післямови і т.д.; метатекстуальність як коментар та критичне посилання на свій предмет; гіпертекстуальність як висміювання та пародіювання одним текстом іншого; архітекстуальність як жанровий зв'язок текстів (цит. за: [1, с. 227]). У наступній своїй праці «Seuils» (англійський переклад «Paratexts: Thresholds of Interpretation») Ж. Женетт детально розглянув типові приклади паратекстуальності, починаючи із заголовків і присвят до критичних коментарів на обкладинці, та виділив в межах паратексту перитекст («навколо тексту») і епітекст («навколо книги»). Перитекст складається з елементів, що безпосередньо є структурними частинами художнього твору, наприклад, ім'я автора, заголовок, підзаголовки, епіграф, передмова, присвята. Термін «епітекст» застосовується науковцем для позначення тих мовних жанрів, які знаходяться за межами книги, але інтертекстуально пов'язані з нею [4].

У нашій розвідці ми розглянемо, яку роль зіграв паратекст у романі «Чаттертон» британського письменника Пітера Акройда. Хоча зазначений твір часто ставав об'єктом наукового інтересу дослідників (Алберс С., Делгадо В., Петрусь О., Струков В.В., Фінні Б., Хеннінем У., Шіллер Д.), питання ролі паратексту в цьому романі є нез'ясованим.

Одним із знакових елементів у структурі паратексту є ім'я автора твору (у літературі постмодернізму скриптора). Пітер Акройд – сучасний британський романіст-постмодерніст, критик і біограф, який надзвичайно цікавиться історією і культурою Лондона. Його технічно інноваційні романи презентують нетрадиційний погляд на історію і належать до жанру історіографічної металітератури. Усе зазначене знайшло відбиток у неовікторіанському романі «Чаттертон» (1987), у якому П. Акройд пропонує власне бачення життя і смерті поета-самогубця XVIII століття Томаса Чаттертона, обігрує загальновідомі історичні факти й імена, пов'язує минуле з теперішнім. Дія твору розвивається у трьох хронологічних площинах – наприкінці XX століття

(основна частина розділів), в середині ХІХ і в другій половині ХVІІІ століття. П. Акройд проектує на три різні епохи історію невизнаного і самотнього поетичного таланту Чаттертона, переплітаючи долі персонажів різних історичних епох.

Аналізуючи чисельні прояви паратекстуальності в романі «Чаттертон», слід зазначити, що особливої уваги заслуговують заголовки твору, який має референтно-алюзивний характер і є влучною іронічною квінтесенцією твору; авторські «передмови» та епіграфи, застосування яких набуває особливої популярності у британських митців доби постмодернізму. Паратекст у романі розпочинає витончену гру, яку майстерно веде британський митець на сторінках роману «Чаттертон». І, якщо ім'я «Пітер Акройд» і назва твору «Чаттертон» на обкладинці запрошують читача залучитися до розгадувань таємниць Томаса Чаттертона, поданих крізь призму сприйняття британського романіста, то власне гра в романі починається з перших сторінок, коли П. Акройд надає «енциклопедичну статтю» про Томаса Чаттертона, яка насправді є лише імітацією, оскільки письменник не дотримується наукового стилю та дослівно повторює деякі вислови з фальшивої сповіді Чаттертона: «*He told her that she had 'found a treasure, and he was so glad, nothing could be like it'; 'he fell in love...'*» [3, с. 6].

Оригінальним є знайомство читача з головними персонажами роману – на початку твору після енциклопедичної статті про Чаттертона письменник наводить чотири маленькі різностильові уривки за участю персонажів різних історичних епох, що створює рекламний ефект. Наведені уривки не увійшли до розділів роману, вони виконують функцію авторських «передмов» і містять інформацію, що доповнює загальну картину розвитку подій і при бажанні могли б бути частинами відповідних підрозділів твору про Чаттертона.

Гра ведеться з читачем і при використанні епіграфів з поетичного доробку Чаттертона, що передують трьома розділами роману, та з рядків сонету Мередіта, з яких всередині підрозділів починаються описи роботи над картиною. На відміну від заголовка, який не містить достатньо інформації для демонстрації авторської інтенції, епіграф у більшості випадків конкретизує тему наступного тексту і може бути інтерпретований читачем, тим самим сприяючи формуванню попередньої погляду читача на факти, що описані у подальшому тексті. Ці епіграфи інтригують читача та натякають на те, що має статися з героями твору. Використання епіграфів не є новим у літературі, вони були характерні для літератури ХІХ століття, створюючи зв'язок між літературними і культурними явищами минулого і теперішнього й одночасно акцентуючи увагу на знакових подіях у творі. Епіграфи обиралися із загальновідомих творів, цитувалися мовою оригіналу,

змістовно дублювали заголовок і підтримували думки автора. Вони надавали автору додаткову можливість відтворити свої роздуми під прикриттям маски.

У добу постмодернізму, для якого характерна еkleктика й інтертекстуальність, письменники знову звернулися до епіграфів як структурної складової твору. Разом з тим, враховуючи захопленість у ХХ столітті різноманітними шифрами і постмодерністською ідеєю кодування, епіграф стає зашифрованою ідеєю твору чи розділу, забезпечуючи діалог культур, епох, автора і читача. Епіграф, на переконання О. Толстих, створює у читацькому сприйнятті асоціативне тло, необхідне для розуміння особливостей історичних подій і характерів [2, с. 21].

Ж. Женетт виділяє чотири функції епіграфу. Першою функцією епіграфу є коментування, інколи авторитетне, що пояснює і виправдовує заголовок тексту, а не сам текст. Друга функція епіграфу полягає у коментуванні тексту, зміст якого він опосередковано передає або акцентує. Цей коментар може бути очевидним, хоча частіше його зміст не буде зрозумілим чи підтвердженим, поки читач не прочитає усю книгу. Згідно третьої функції епіграфу, важливим є не те, про що говориться у епіграфі, а саме його автор та відчуття додаткової підтримки, яке виникає завдяки вільному використанню чужого слова замість вступу чи присвяти. І останньою функцією епіграфу є його присутність у тексті, тобто це – ефект епіграфу, чия присутність чи відсутність сама по собі маркірує період, жанр чи навіть розгортання літературного твору [4, с. 156–160]. Рядки з поезії Чаттертона, обрані в якості епіграфу до розділів роману, виконують всі вищезазначені функції. Вони виправдовують заголовок роману, коментують зміст розділів, виступають у ролі присвяти і є маркером постмодернізму. Але їм притаманна ще одна важлива функція – зібрані усі разом вони відтворюють історію життя самого Томаса Чаттертона, утворюючи щось на зразок поетичної автобіографії поета, хоча обрані вони з різних творів юного поета. Наприклад:

*«Strayt was I carry'd back to tymes of yore
Whylst the Poet swathed yet yn fleshlie Bedde
And saw all Actyons whych han been before
And saw the Scroll of Fate unravelled
And when the Fate mark'd Babe a come to Syghte
I saw hym eager graspeynge after Lyghte»* [3, с. 86].

Епіграфи зберігають оригінальну мову часів Чаттертона, яку пізніше стилізує П. Акройда для написання сповіді Чаттертона.

Підкреслимо, що в якості епіграфів до розділів та змістовних підрозділів П. Акройд використовує вірші не тільки Томаса Чаттертона,

а й Джорджа Мередіта. Рядки з сонету Мередіта розпочинають частини роману, що стосуються подій XIX століття, виконуючи в основному функцію коментування подій самим поетом, хоча авторство є тут також важливим. Наприклад, перший епіграф, який розпочинає відповідні частини твору, налаштовує читача на любовну інтригу і можливий адюльтер:

«You like not that French novel? Tell me why.

You think it most unnatural...

Unnatural? My dear, these things are life:

And life, they say, is worthy of the Muse» [3, с. 142].

На подібну думку наводить і сама назва сонету – «Сучасне кохання. Сонет 25» (*Modern Love. Sonnet 25*), який частина за частиною наводиться в романі в якості епіграфу. Епіграф паралельно з основним текстом розкриє історію нещасливого кохання Мередіта. Епіграф стає певним вступом до розділів і своєрідним імпульсом, що викликає у читача низку власних асоціацій, та дає поштовх для розвитку подій.

Отже, паратекст суттєво розширює площину художнього твору, створює ефект очікування, сприяє ігровим інтенціям романіста і залучає читача до гри, надає достовірності новим поглядам на події минулого.

Список використаних джерел:

1. Ильин И.П. Постструктурализм, деконструктивизм, постмодернизм / И.П. Ильин. – М.: Интрада, 1996. – 254 с.
2. Толстых О.А. Английский постмодернистский роман конца XX века и викторианская литература : интертекстуальный диалог (на материале романов А.С. Байетт и Д. Лоджа) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (английская литература)» / О.А. Толстых. – Екатеринбург, 2008. – 24 с.
3. Ackroyd P. Chatterton / P. Ackroyd. – London : Penguin Books, 1993. – 249 p.
4. Genette G. Paratexts: Thresholds of Interpretation / Gérard Genette; tr. by Jane E. Lewis. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1997. – 427 p.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Веремєєва М.В.

студентка,

Науковий керівник: Кокнова Т.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ ІДІОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ БРИТАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Останнім часом у сучасній парадигмі лінгвістичних знань відбулися значні зміни. Вони пов'язані з тим, що мова почала вивчатися в тісному зв'язку зі свідомістю і мисленням людини, її духовним світом. Особливу цінність у цьому плані має ідіоматичний фонд мови, оскільки саме в ідіоматичних одиницях сховане найбільш повне уявлення про носіїв мови, своєрідність їхньої культури, побут та світогляд.

Проблемами дослідження ідіоматики як науки і класифікацією ідіоматичних одиниць займалися такі відомі лінгвісти як Н. Амосова, В. Віноградов, В. Коллінз, А. Кунін, Л. Сміт, В. Телія; особливий інтерес представляють монографії Р. Каірової та Д. Ішанкулової. Серед останніх публікацій щодо даної проблеми особливої уваги заслуговують статті Г. Вишневської, А. Голодова, В. Ужченко, Т. Федорової тощо.

Незважаючи на існуючі дослідження не можна стверджувати, що проблема дослідження ідіоматичних одиниць як носіїв культурних цінностей в британській англійській мові є достатньо вивченою і розробленою. Ідіоматика відображає культурні цінності: еталони, стереотипи, морально-етичні норми, установки і естетичні уявлення, що сприяють збагаченню уявлення про мовну картину світу. Мета статті полягає у дослідженні аксіологічного концепту ідіоматичних одиниць британського варіанту англійської мови.

Головною формою вираження і відображення національної культури є мова, яка є соціальним феноменом, що нерозривно пов'язана з її носіями. У свою чергу, культура, як творіння народу, корелює з мовою представників певної національної спільноти. Створення культурних цінностей неможливе без участі мови, яка служить найважливішим знаряддям формування духу народу. Мова відображає культуру і розвивається в ній. Мова не існує поза культурою.

Відомий культуролог та філософ, П. Гуревич стверджує, що культурні цінності є предметом дослідження культурології. Основні

положення лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики слугують основою для дослідження культурних цінностей у мові. Лінгвокультурологія досліджує взаємодію мови та культури, а мовна об'єктивація цінностей вивчається як один з аспектів цієї взаємодії. Інтерес лінгвістів до вивчення культурних цінностей у мові зумовив становлення нового напрямку лінгвокультурології – аксіологічної лінгвістики [2, с. 230]. Дослідження цінностей у мові базуються на понятті «концепт» (лінгвокультурологічний, культурологічний концепт), який розуміється як оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, усієї картини світу, відображеної у людській психіці, де виокремлюються понятійний, образний та ціннісний компоненти [Там само].

Цікава думка А. Вежбіцької, яка визначає культурні цінності як явища, погляди та ідеї, що сформувалися під впливом соціально-історичного розвитку суспільства, яким надається перевага через їхню спроможність сприяти вдосконаленню особистості та прогресу суспільства [1, с. 97]. Лінгвістка зазначає, що культурні цінності становлять важливу частину мовної картини світу, які мають дискурсивний характер, оскільки саме в дискурсі повною мірою реалізується ціннісний потенціал концептів [Там само]. На думку А. Лебедевої, лінгвокультурологічний підхід є основним до розуміння цінностей, які розглядаються як найбільш фундаментальні характеристики культури, вищі орієнтири поведінки, виділяючи при цьому ціннісну картину світу, в якій існують найбільш значущі для даної культури смисли, культурні домінанти, сукупність яких і утворює певний тип культури в мові [4, с. 49].

Продовжує цю думку Є. Подольська, яка вважає, що цінності є головними елементами культури, основою ціннісно-нормативного механізму, що регулює поведінку груп і спільнот [5, с. 145]. Вчена пропонує поділити цінності на предметні і суб'єктні, життя і культури (вітальні, матеріальні, меморіальні, художні, ідеологічні, моральні, релігійні, соціальні блага, екзистенційні орієнтації), цінності-засоби та цінності-цілі, відносні і абсолютні [5, с. 148]. Розподіляє цю думку В. Карасік, який зазначає, що багато цінностей, накопичені людством протягом історії, є універсальними, однак значимість тих чи інших цінностей, їх ієрархія на ціннісній шкалі в різних культурах різна, своєрідна та унікальна для кожної окремої культури [3, с. 12].

Англійська мова має вікову історію, де накопичилась велика кількість виразів у її британському мовному варіанті, які люди знайшли вдалими, влучними і красивими, утворюючи особливий культурний шар мови (ідіоматика, сукупність стійких виразів). Народжуючись і виховуючись у певному культурному середовищі, людина засвоює прийняті в ній

культурні цінності – норми, заборони, рекомендації, які потребують мовного закріплення, а ідіоматика служить засобом такого закріплення.

Аналіз наукової літератури та наукової спадщини дає наступне визначення термінів «ідіома» та «ідіоматичний вираз». Ідіома (від грец. «*idioma*» – особливість, своєрідність) – це сталий вираз з самостійним значенням [4, с. 48]. Під ідіоматичним виразом в британському мовному варіанті мається на увазі вираз, чиє значення не збігається зі значенням окремих слів, з яких воно складається [Там само].

При дослідженні семантики ідіом і вивченні особливостей їх символіки у британському мовному варіанті надзвичайно важливе значення має виявлення їх внутрішньої форми, комунікативної значимості та вживаності ідіом, так як людина для досягнення різних цілей потребує як у невербальному (жести, міміка, ритуали, одяг, їжа і т.д.), так і у вербальному (словесному, мовному) спілкуванні [3, с. 7]. Отже, кожна ідіоматична одиниця несе додаткову інформацію національно-культурного характеру, саме тому, особливої актуальності набуває зосередженість на вивченні аксіологічного концепту ідіоматичних одиниць в контексті культури. Ідіоми є невід'ємною частиною англійської мови. Без ідіом мова не може існувати повноцінно, тому що саме вони надають певне емоційне забарвлення, образність, експресивність, роблячи її яскравішою та виразнішою.

Саме тому, можна дійти висновку, що точка перетину ідіоматики і культури знаходиться в аксіологічному концепті ідіоматичних одиниць. Кожна культура сприяє пізнанню світу, суспільства, окремої людини і створенню конкретної мовної картини світу. Яскравим результатом цього процесу є ідіоматика, так як культура служить мотиваційним фоном при утворенні ідіоматичних одиниць, які містять у своїй семантиці культурні категорії чи культурні смисли про морально-етичну культуру етносу. Подальша перспектива вбачається у визначенні класифікації культурних цінностей в ідіоматиці британської англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Вежбицкая А.М. Понимание культур через посредство ключевых слов / А.М. Вежбицкая. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 288 с.
2. Гуревич П.С. Культурология: Учебн. пособие для студентов вузов. 2-е изд. / П.С. Гуревич. – М: Омега-Л, 2009. – 427 с.
3. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке // Языковая личность: культурные концепты: Сб. науч. тр. / ВГПУ, ПМПУ. – Волгоград-Архангельск: Перемена, 1996. – С. 3-15.
4. Лебедева А.К. Национально-культурная специфика фразеологических единиц / А.К. Лебедева // Учитель. – 2006. – № 6. – С. 47-51.
5. Подольська Є.А. Культурологія: Навчальний посібник / Є.А. Подольська, В.Д. Лихвар, К.А. Іванова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2007. – 288 с.

Vilkhovchenko N.P.

*PhD (linguistics), Associate Professor,
Lviv National Polytechnic University*

FUNCTIONS OF THE QUASI-SPECIAL VOCABULARY USED IN SCIENCE FICTION

The paper considers science fiction as a belle-letters genre in which different kinds of special vocabulary have a genre-shaping potential. We observe two main kinds of vocabulary used in science fiction: the special vocabulary already existing in language and the quasi-special vocabulary coined by authors. The interaction of the quasi-special and special vocabularies creates a linguistic pattern of the author's fantasy world. Therefore the research of functions of genre-shaping vocabulary of science fiction text is of great interest.

The object of our research is special and quasi-special vocabulary singled out from the science fiction texts of English-speaking authors (2, 466 lexical units). The material of our research is represented by the novels and short stories (3, 500 pages) written by English-speaking authors of 20th and 21st centuries (W. Dietz, D. Adams, A. Clarke, W. Gibson, T. Jones, E. Idle, K. Simak etc.).

Creating the fantasy world, authors coin words to name imaginary objects. Both quasi-special vocabulary and special vocabulary correlate with certain extralingual objects and phenomena. However, the main characteristic feature of the quasi-special vocabulary is its *fantasy denotatum* which «exists» exceptionally in the author's imaginary world.

Quasi-special vocabulary has certain functions at the levels of speech and text. At the level of speech, it has nominative and denotative functions characteristic to all lexical units. Performing these functions, quasi-special vocabulary imitates the existing scientific terms.

At the text level we differentiate a number of functions of the quasi-special vocabulary: creation of the image of the author's imaginary world; conveying exotic colouring; creation of the scientific and technical atmosphere, and the atmosphere of future. These functions of quasi-special vocabulary are based on the nominative and denotative ones. The exotic colouring, and the atmosphere of future are created by means of nomination of the objects which do not exist. The scientific character is implemented by means of nomination of scientific and technical objects and phenomena.

The paper refers to quasi-special vocabulary as to fantasy exotisms as it describes the realias of alien civilizations. Exotisms are known to be the words borrowed from other languages to denote the realias of life of other people or countries. Similar to the exotisms, quasi-special vocabulary has its stylistic

colouring: this vocabulary is neutral for the characters of the imaginary world, but on the other hand, it is exotic for the reader. The main difference between fantasy and the existing exotisms is that the latter name real objects and fantasy exotisms name the imaginary ones.

The most intensive exotic colouring is characteristic to the words which correlate with such thematic groups as names of mountains, water, astronomic names etc. (e.g., *Gbaanyi* – an alien time unit [3], *Silky Canadil* – an alien animal, *Notional Northern Hemisphere of the Galaxy*, *Starus Zone* [6], *Epsilon Sindri*, *Delas* – astronoms coined by the author [8]).

To sum up, the linguistic picture of the imaginary world is based on concept systems of both special vocabulary and quasi-special vocabulary. The introduction of quasi-special vocabulary is predefined by its main functions at the text level (creation of image of the author's imaginary world; conveying exotic colouring; creation of the scientific and technical atmosphere, and the atmosphere of future).

References:

1. Adams D. *Life, the Universe, and Everything* / D. Adams. – London : Pan Books, 1982. – 160 p.
2. Clarke A. *The Songs of Distant Earth* / A. Clarke. – London : Voyager, 2001. – 242 p.
3. Dietz W. *Steelheart* / William Dietz. – New York : Ace Books, 1998. – 324 p.
4. Gibson W. *Neuromancer* / W. Gibson. – New York : Ace Books, 1984. – 271 p.
5. Idle E. *The Road to Mars* / Eric Idle. – London : Bantam, 1999. – 309 p.
6. Jones T. *Starship Titanic* / Terry Jones. – New York : Ballantine Books, 1998. – 246 p.
7. Markelova S. *Semantic Peculiarities of Special Vocabulary Used in Science Fiction // European Transfer of Culture in Literature, Language and Foreign Language Teaching* / S. Markelova, N. Vilkhovchenko. – Nysa : Publishing Office PWSZ, 2015. – P. 156-168.
8. Thies M. *Incrusion // Bolos: Old Guard* / M. Thies. – New York : Baen, 2001. – 135 p.

Дьомкіна О.В.

*кандидат філологічних наук, асистент,
Інститут філології*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЗВЕРТАННЯ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Актуальною проблемою сучасного мовознавства є дослідження міжособистісного спілкування у різних професійних сферах, встановлення умов і закономірностей, що впливають на ефективність розгортання комунікативних процесів. Значущість обраного об'єкта дослідження зумовлена тим, що апелятивність є одним із найбільш вагомих показників успішного протікання судової комунікації.

Дослідження присвячене вивченню звертання у комунікативно-прагматичному аспекті, а саме виявленню комунікативно-прагматичних функцій та особливостей вживання звертання суддями у судовому дискурсі.

Вибір адекватних певній комунікативній ситуації форм звертання, що забезпечують соціальну дистанцію, і є засобом досягнення мети спілкування вважається одним із способів реалізації принципу ввічливості. Характеристика кожної форми з огляду на її ввічливість / неввічливість залежить передусім від комунікативної ситуації (наприклад, в умовах судової інституційної комунікації цілком невідповідним, а, отже, неввічливим є звертання на ім'я до будь-кого з учасників). Дослідники так формулюють тезу про згадану залежність: чим більш офіційною є комунікативна ситуація, тим більш рутинною, заформалізованою у розумінні ввічливості як соціальної конвенції є форма звертання [4, с. 13].

Промови адвокатів на суді завжди розпочинаються із дозволу Головного судді. Роль мовця переходить до співрозмовника, який є нижчим за статусом (адвоката), тільки з прямої вказівки чи за згодою судді – комуніканта з вищим статусом. Як правило, така вказівка надається у формі звертання. Звертання виконує в цьому контексті функцію управління комунікативним процесом в аспекті поетапного розгортання комунікативного акту [4, с. 9] та є формулою встановлення комунікативного контакту. Окрім цього, ми можемо говорити про прагматичну транспозицію значення еліптичного речення *Ms. Bonnet*, яке без контексту сприймалося б не як дозвіл (слова судді фактично означають *Ms. Bonnet, you may start your speech*, але етикетними правилами передбачено, що судді достатньо назвати лише ім'я адвоката), а як констатив. Таким чином, саме комунікативна ситуація визначає

сміслову навантаженість форм звертання. У зазначеному контексті форми звертання функціонують як спонукальні ритуальні висловлювання, що обслуговують стадії судового слухання. Форма звертання в цьому випадку є фактично імпліцитно прескриптивною, оскільки в ній присутня спрямованість на адресата, якому приписується прийняття певної мовленнєвої програми. Однак, на відміну від власне прескриптивних висловлювань, у цьому випадку конвенціоналізація прескриптивних функцій усвідомлюється як початок або кінець мовлення [3, с. 57].

Формам звертання належить важливе значення в усіх стадіях протікання судової комунікації. Апеляційне мовлення якнайповніше відображає етикетні норми, прийняті у певному суспільстві. На звертання припадає особливе смислове навантаження у плані вираження різних відносин – соціальних, вікових, інтимних. Через спосіб називання особи адресата мовець засвідчує своє ставлення до співрозмовника, а також обізнаність з етикетними нормами спілкування [2, с. 415].

В аспекті етикетності судової комунікації важливо звернути увагу на номінативну та соціальну-регулятивну функції форм звертання. Зміст цих функцій визначається залежністю форм звертання від соціального статусу і ролей комунікантів, вживання того чи того звертання перебуває в умовах жорстких соціальних обмежень [5, с. 13]. Основою позначення адресата за допомогою форм звертання є різні критерії, які реферують його / її статеві, вікові, статусно-рольові характеристики, інтерперсональні стосунки між ним / нею та мовцем. Особливістю процесу номінації за допомогою форм звертання є те, що звертання реалізується в мовленні. Найважливіша вимога, яка висувається до номінацій, що реалізуються формами звертання, – їхня адекватність [4, с. 8].

Актуалізація рольових стосунків, „суддя – адвокат” потребує лише чітко встановлених правилами етикету форм звертання. З боку адвоката узвичаєним є такий ряд форм:

До одного судді: *Your Honor, Mr. Chief Justice, Justice Ginsburg;*

До декількох суддів: *Your Honors.*

При звертанні адвокатів до суддів акцент робиться на їхньому статусі та професійній належності. Інституційні відносини між партнерами по комунікації реалізуються через експлікацію їхньої належності до певних суспільних організацій. Така належність маркується мовцем характеристикою особистості адресанта, яка розкривається у використанні власної назви особи в її суспільній репрезентації [1, с. 11]. Судді у звертанні до адвокатів використовують лише титул, що позначає стать адвоката, та його / її прізвище, напр.: *Mr. Phillips, Ms. Bonner*, що підкреслює дистанцію між

співрозмовниками. Типовим є також вживання професійного звертання *Counsel* (формальний титул звертання до адвоката, який бере участь у справі).

Форми звертання, що вживаються Головним суддею при наданні дозволу розпочати промову, можуть функціонувати і як власне номінативна одиниця у реченнях типу: *Mr. Hurd, you may proceed; Ms. Bonner, you have four minutes remaining*. У першому реченні адресний дозвіл знаходить своє класичне вираження через використання модального дієслова *may*, у другому – відбувається прагматична транспозиція констатива *you have four minutes remaining*, який також фактично означає дозвіл *you may speak during four minutes* і одночасно містить у собі інформативний елемент стосовно часу, протягом якого адвокату дозволено говорити.

Апелятивність мовлення, що виявляється у вживанні звертань у промовах адвокатів, може, натомість, бути ефективним засобом посилення емоційної аргументації, адже вдало дібрана форма звертання дозволяє ораторові не лише привернути увагу слухачів, а й чинити на них сугестивний вплив. У цьому контексті привертає увагу динаміка використання форм звертань у промовах адвокатів. Наприклад:

JUSTICE SCALIA: The matter alleged to be discriminatory. And is the resignation of --of the employee a matter alleged to be discriminatory?

MR. WOLFMAN: Absolutely, Your Honor. The matter --

У наведеному фрагменті судового засідання, адвокат вживає звертання до судді для емпатизації згоди із тим, як суддя оцінив наведені адвокатом аргументи.

Отже, важливим чинником ситуації судового спілкування виступає етикет, оскільки досягнення цілей комунікації забезпечується дотриманням соціально-професійних норм. Актуалізація рольових відносин учасників судового засідання («суддя» та «адвокат») може здійснюватися лише через ряд чітко встановлених правилами етикету форм звертання. У дослідженні встановлено, що звертання у судовому дискурсі також відіграє важливу роль у регулюванні ходу судового засідання, виконуючи окрім номінативної функції, функцію управління комунікативним процесом в аспекті поетапного розгортання комунікативного акту.

Список використаних джерел:

1. Воеводкин Н. Ю. Имя собственное в политических ритуальных актах социально-институциональной коммуникации : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание, социоллингвистика, психоллингвистика» / Н. Ю. Воеводкин. – Тверь : ТГСХА, 1999. – 21 с.

2. Даскалюк О. Соціолінгвальні особливості мовленнєвої ситуації волевиявлення / О. Даскалюк // Вісник Львівського університету. – Серія філол. – 2004. – Вип. 34. – С. 414–418, [2].

3. Дискурс іноземномовної комунікації / [заг. наук. ред. К. Кусько]. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 496 с.

4. Корнійко І. В. Звертання як динамічний засіб зверненості мовлення (на матеріалі сучасної німецької мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Корнійко. – К. : Київ. держ. лінгв. ун-т, 2000. – 18 с.

5. Свідченко О. А. Мовні засоби вираження соціального статусу в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. А. Свідченко. – К., 1997. – 19 с.

Ірклій Є.О.

викладач,

Херсонський державний університет

УТРУДНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТАМИ-НЕФІЛОЛОГАМИ

Сьогодні проблема сприймання наукових текстів іноземною мовою розглядається крізь призму індивідуальних психологічних особливостей студента, таких як стилі навчання, тип переробки інформації, тип інтелекту. Новизна статті полягає у вивченні когнітивних труднощів, які виникають під час сприймання іноземних наукових текстів.

У зв'язку з розвитком відносин між українськими та зарубіжними навчальними закладами, з новими науковими досягненнями наших науковців в Європі, Америці та Азії оволодіння іноземними мовами стає необхідним для студентів. Пошук інформації з усього світу за допомогою Інтернету стає досить проблематичним без знання іноземних мов і без практики у перекладі іншомовних наукових текстів. Тому вивчення іноземних мов та опрацювання іншомовних текстів зі спеціальності стають необхідними складовими формування сучасного фахівця, без яких навчання на нефілологічних факультетах було б неповним. Адже читання наукових текстів іноземною мовою є одним із найефективніших способів збагачення словникового запасу термінами зі спеціальності. При читанні іншомовних текстів зі спеціальності в студентів виникає ряд труднощів, пов'язаних не лише із специфічною структурою та лексичними особливостями, що притаманні науковим текстам, але й з індивідуальними особливостями студентів (пам'яті, сприймання, рівня інтелекту тощо).

До об'єктивних та суб'єктивних причин, які ускладнюють роботу студентів з іншомовними науковими текстами, можна віднести наступні: недостатня кількість навчальних годин для аудиторних занять та самостійної роботи студентів, неефективність методик, які застосовують у ВНЗ, відсутність індивідуального підходу протягом виконання завдань з опрацювання іншомовних наукових текстів.

Саме тому першочерговим завданням викладача іноземної мови, який працює зі студентами-нефілологами, є створення методики, яка б мотивувала студентів до роботи через опрацювання іншомовних наукових текстів; включала в себе такі завдання, які б розвивали особистість студента; обов'язково враховувала його психологічні особливості (стиль навчання, тип переробки інформації, схильність до індивідуальної та групової форм роботи студентів та інше) та допомагала подолати психологічні проблеми під час опрацювання іншомовних наукових текстів.

Процес розуміння тексту є об'єктом вивчення багатьох наук: філософії, психології, психолінгвістики, лінгвістики. Проблема читання є темою дослідження багатьох вітчизняних та іноземних науковців. До недавнього часу психологи та методисти вважали доцільним переклад тексту рідною мовою для його повного розуміння. Нині викладачі керуються принципом розуміння тексту без перекладу. Сприймання та розуміння являються основними процесами суб'єктивного відображення об'єктивного світу.

Б.В. Беляєв розрізняє сприймання та розуміння з погляду першої та другої сигнальних систем людини. Відповідно сприймання розглядається як першосигнальний процес (де перша сигнальна система людини приводиться в дію предметними подразниками), а розуміння як другосигнальний процес (друга сигнальна система функціонує лише під впливом словесних подразників). Для сприймання характерним є не те, що воно є відображенням предметів у цілому (на відміну від відчуттів, які відображають лише окремі якості та особливості предметів, та на відміну від мислення, що відображає зв'язки та відношення), а те, що воно являється безпосереднім, чуттєвим відображенням, яке не потребує слів. Так само і для сприймання характерним є не те, що воно відображає об'єктивні зв'язки та відношення (відображення зв'язків та відносин може мати місце і при сприйманні), а те, що це відображення передбачає функціонування не лише першої, але і другої сигнальної системи, тобто нерозривно пов'язане зі словами, і являється свідомим. Отже, сприймання – це чуттєве розуміння, обмежене діяльністю першої сигнальної системи, в той час, як розуміння – це свідоме сприймання, обумовлене діяльністю другої сигнальної системи. Оскільки друга сигнальна система функціонує на основі першої, а перша сигнальна

система може функціонувати без другої, то розуміння не може відбуватися без сприймання, в той час, як сприймання без розуміння можливе [2, с. 197].

О. Ю. Крутских виділяє наступні психологічні фактори розуміння наукового тексту: *об'єктні, суб'єктні та ситуаційні*. До об'єктних факторів відносить: семантичні, структурні, функціональні, лінгвостилістичні та інші особливості об'єкта, що вивчається, тобто, наукового тексту а також способи, прийоми та засоби репрезентації інформації автором. До суб'єктних – особливості суб'єкта (до них належать психофізіологічні, психосоціальні, індивідуально-особистісні особливості розвитку пізнавальних процесів, ступінь інтелектуальної та емоційної підготовленості суб'єкту, об'єм предметно-тематичних та методологічних знань, рівень сформованості вмінь та навиків роботи з текстовою інформацією, та інше). До ситуаційних – різноманітні фактори, пов'язані з зовнішніми умовами процесу розуміння тексту [3].

Крім зазначеного, варто підкреслити, що науковий текст насичений складними граматичними структурами, термінами, професійно-орієнтованою лексикою, яку слід передавати, використовуючи перекладацькі трансформації (додавання, опущення, антонімічний та описовий переклад). Саме тому, переклад наукового тексту є надзвичайно складним для студентів немовних вузів.

Тому, під час розроблення методики подолання ускладнень при роботі студентів з іншомовними науковими текстами слід врахувати вивчення таких складових наукового тексту, як:

- 1) термінологія та реалії країни, мову якої вивчають студенти,
- 2) аббревіатури та скорочення,
- 3) лексика, яка притаманна текстам усіх галузей,
- 4) складні граматичні конструкції, тощо.

Отже, в ході нашого дослідження було виявлено найтипівіші види труднощів, які виникають під час роботи студентів з іншомовними науковими текстами. Серед вказаних студентами були наведені такі:

- 1) важко зрозуміти деякі граматичні конструкції,
- 2) недостатність знань із даної галузі науки,
- 3) недостатність базових знань з іноземної мови,
- 4) переклад багатозначних слів, аббревіатур та скорочень, і т.д.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що при професійній підготовці студентів особливу увагу потрібно звертати на читання іншомовних наукових текстів, адже опрацьовуючи іншомовні тексти зі спеціальності студенти отримують безцінний досвід пошуку та аналізу інформації, необхідний для їх подальшої наукової роботи.

Список використаних джерел:

1. Бондар С. І. Психологічні особливості читання тексту іноземною мовою студентами з різним когнітивним стилем : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 20 с.
2. Онуфрієва Л. А., Онуфрієва І. Л. Психологічні аспекти навчання лексиці і читанню іноземною мовою // Збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології. – 2010. – Випуск 9. – С. 193–201.
3. Чепелева Н. В. Психологія читання навчальної та наукової літератури в системі професійної підготовки студентів: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. В. Чепелева. – К., 1992. – 39 с.
4. Reading and learning difficulties. Approaches to teaching and assessment / Peter Westwood. – ACER Press, 2001. – 136 p.

Козаченко Ю.А.

студент,

Науковий керівник: Тараба І.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Житомирський державний університет

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЙОГО ВИРАЖЕННЯ У ДРАМАТИЧНОМУ (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ БЕРТОЛЬТА БРЕХТА «ЖИТТЯ ГАЛІЛЕЯ»)

Питання остаточної дефініції внутрішнього мовлення (ВМ) до цього часу оточено багатьма питаннями у лінгвістиці. Як зі сторони літературознавства, так і філології важко виявити конкретні ознаки ВМ, хоча науковці на цей час вже створили категорійну градацію ознак та компонентів кожного типу ВМ. Кожен тип ВМ володіє власними семантичними та структурними особливостями, які раніше були виділені та охарактеризовані за допомогою детального дослідження художніх творів жанрів епічного роду, де чітко можна дослідити різницю між мовленням персонажів, автора, вокалізованим чи невокалізованим вираженням. Але питання такої диференціації залишається відкритим у драматичному творі, у якому автор прописує обов'язково апріорі вокалізовані репліки для кожного майбутнього актора, отже і поняття «внутрішній» тут залишається умовним. Отже, таким чином залишається відкритим питання: яким чином режисер, філолог або літературознавець

може виділити ВМ з драматичного твору, якщо його існування там не можна диференціювати чітко?

Сьогодні філологи та літературознавці визначають три основних типи ВМ: **просте внутрішнє репліціювання, внутрішній монолог та внутрішній діалог**. Кожен з цих типів має свої власні ознаки та особливості.

Просте внутрішнє репліціювання – це переривання чужої мови власними репліками, у випадку епічного твору внутрішньо або, без явного вербалізованого відображення, або зовнішньо [1, с. 195]. Такі репліки у епічному творі легко розпізнати за допомогою вказівок автора на це: умовна відповідь, яку лише тримає в думках певний персонаж, емпатична вербалізована відповідь (частіше всього за допомогою емоційно забарвленої лексики), навмисне переривання репліки іншого персонажу або повторення уривків реплік за ним. У драматичному творі просте репліціювання складно розпізнати без вказівок та коментарів автора. Репліціювання – це передусім потяг до зовнішнього діалогу. Персонаж використовує внутрішнє репліціювання задля вираження активності у сприйнятті мовлення іншого персонажа. Може передаватися вигуками, вставними словами, експресивними виразами, неусвідомленим повторенням уривків фраз іншого мовця тощо.

Внутрішній монолог відображає складну структуру односторонньої мовленнєвої взаємодії з самим собою. За допомогою нього персонаж зазвичай фіксує кінцевий результат своїх роздумів, тому для нього часто характерні цілісність, неперервність, що стає можливим через збереженням єдиної теми [2, с. 3]. Такий прийом персонаж може використовувати також задля самооцінки або/та виправдання своїх дій, підтвердження власної правоти, осмислення відносин з іншою людиною або соціумом, ставлення до його дій та слів, тощо. На відміну від епічного твору, у драматичному творі можливий лише внутрішній монолог з перспективою від першої особи. Для нього характерні слова та конструкції розмовної мови, просторічні скорочення, фонетичні компресії, емоційно-забарвлена лексика, еліптичні речення, надмірна кількість питальних та окличних структур, повторення, незакінчені та алогічні фрази.

У драматичному творі внутрішній монолог часто вливається у репліку діалогу, тобто, частіше всього є відповіддю або реакцією на певну репліку. Такий феномен відбувається через те, що у драматичних творах переважають діалоги та полілоги, але це не стає перешкодою для вираження власних роздумів та функціонування внутрішнього монологу в описаних вище рамках.

Der Kurator: Haben Sie keine Privatschüler?

Galilei: Herr, ich habe zu viele! Ich lehre und lehre, und wann soll ich lernen? Mann Gottes, ich bin nicht so siebengescheit wie die Herren von der philosophischen Fakultät. Ich bin dumm. Ich verstehe rein gar nichts. Ich bin also gezwungen, die Löcher in meinem Wissen auszustopfen. Und wann soll ich das tun? Wann soll ich forschen? Herr, meine Wissenschaft ist noch wißbegierig! Über die größten Probleme haben wir heute noch nichts als Hypothesen. Aber wir verlangen Beweise von uns...

(Куратор: А хіба у Вас немає приватних учнів?)

Галілей: Пане, та в мене їх море! Я вчу і вчу, але коли ж мені вчитися? Боже, я ж не настільки зарозумілий, як ті добрі пани з філософського факультету. Я – тупий. Я зовсім нічого не розумію. Я постійно змушений латати дірки у своїх знаннях. Але коли мені це робити? Коли мені займатися наукою? Пане, моя наука прагне знань! І коли ми говоримо про найголовніші проблеми – у нас немає нічого, окрім гіпотез. Але ми постійно вимагаємо доказів...) [3, с. 15]

У наведеному прикладі Галілей, відповідаючи на питання, впадає у власні роздуми, при цьому він використовує питання, звертаючись ними неначе до Куратора, але відповідає сам. Тобто Галілей будує власну лінію зі своїх роздумів, які мають місце незалежно від того, звертається він до куратора чи ні.

Однією з форм внутрішнього монологу є потік свідомості, який імітує безпосередню передачу хаотичного процесу внутрішнього мовлення людини. На відміну від внутрішнього мовлення потік свідомості часто характеризується нелогічністю вираження: процес логічних роздумів часто переривається емоційними та чуттєвими оцінками; фактично потік свідомості є особливим поєднанням внутрішнього монологу та простого репліціювання [2, с. 4].

У драматичному творі потік свідомості грає більшу роль аніж простий внутрішній монолог. Потік свідомості насичений експресивністю, більшою передачею емоцій, що важливо для майбутньої акторської гри. Через простий внутрішній монолог частіше передаються та просто осмислюються факти з життя, оцінка подій та ставлень більш «суха».

Galilei: Die Städte sind eng, und so sind die Köpfe. Aberglauben und Pest. Aber jetzt heißt es: da es so ist, bleibt es nicht so. Denn alles bewegt sich, mein Freund...

(Галілей: Міста – вузькі, так само ми і думаємо. Забобони і чума. Але ось що: так як воно є зараз, таким воно не залишиться. Все рухається вперед, друже...) [3, с.10]

Іншим видом ВМ є **внутрішній діалог**. На відміну від перших двох типів, внутрішній діалог має закінчені форми діалогічного вираження.

Адресатом у внутрішньому діалозі епічного твору може бути як і уявний персонаж, так і читач, тому у художньому творі внутрішній діалог поділяють також на діалогізований внутрішній монолог та автодіалог відповідно. У призмі драматичного твору уявний персонаж та глядач взаємозаміняються. Така заміна у повному своєму вираженні можлива лише під час акторської гри. Навіть коли актор чи персонаж за допомогою внутрішнього діалогу звертається до персонажа, якій існує у драматичному творі але у даній сцені відсутній, в цей час він звертається почуттями до глядача.

Семантична структура внутрішнього діалогу – це результат діяльності мінімум двох сторін, в якості яких виступають певні мовні позиції, що продукуються у голові персонажа. Таким чином, внутрішній діалог утворюється в результаті вираження персонажем в своєму мовленні одночасно різних точок зору, які певним чином взаємодіють між собою (на противагу звичайному потоку свідомості або внутрішньому монологу, де такі точки зору не взаємодіють між собою або одна точка зору є логічним продовженням або повним протиставленням іншої відповідно). Їх взаємодію помітно, перед усім, в їх узгодженості і взаємозалежності, тобто такі точки зору особистості ніколи не будуть автономними в межах її свідомості, оскільки вони виникають у ході одного й того самого процесу мислення. Різні форми такої взаємодії характеризують відповідно різні типи внутрішнього діалогу, серед яких можна виділити власне внутрішній діалог та прихований внутрішній діалог.

Прихований внутрішній діалог відрізняється від власне внутрішнього діалогу тим, що інша позиція, інша точка зору, відповідно і репліки, вирази та слова, які могли б їх виражати відсутні. На противагу цьому, ці репліки легко можна додумати, або хоча б зрозуміти, у якому напрямку рухався б персонаж, якщо вербалізоване вираження мало б місце [1, с.100].

Таким чином, виділення ВМ у драматичному творі відбувається за наступною: виділення дискурсу за характерними ознаками внутрішнього мовлення – оцінка комунікативної ситуації (наявність інших мовців, умотивованість експресивних виразів, логічність звертання та роздумів) – виділення власне ВМ. ВМ у творах такого типу частіше зустрічається у якості вкраплень у репліку, але є основною функціональною частиною твору. Як ми визначили, ВМ багате на специфічну лексику та стилістику, що основним чином і справляє враження на читача чи глядача сильніше, аніж простий діалог чи монолог. Частіше за все, ВМ якраз і передає точне уявлення про персонажа, впливає найбільше на сприйняття твору читачами.

Список використаних джерел:

1. Артюшков И. В. Внутренняя речь и ее изображение в художественной литературе на материале романов Ф.М. Достоевского и Л.Н. Толстого [Текст] : дис. док. фил. наук : 10.02.01 / Артюшков Игорь Викторович. – Москва, 2004. – 511 с.
2. Депутатова Н. А. Внутренняя речь и ее изображение в художественной литературе на примере романа W.S. Maugham «Theatre» [Электронный ресурс]. – http://kpfu.ru/staff_files/F27212438/M.pdf.
3. Brecht Bertolt. Leben des Galilei / Bertolt Brecht. – Frankfurt am Main. : Aufbau Verlag Berlin und Weimar, Schurkamp Verlag Frankfurt am Main, 1988. – С. 9-109.

Matushkina O.S.

Student,

Petro Mohyla Black Sea State University

**ETHNIC CONCEPTS AS MARKERS OF ETHNIC IDENTITY
IN TONI MORRISON'S NOVELS
(«BELOVED», «SONG OF SOLOMON»)**

The number of linguistic and cognitive linguistic researches is devoted to the study of concepts. First of all, these are works of such Russian and Ukrainian scholars as Kubriakova (2000), Selivanova (2008), Maslova (2001), as well as of Western scholar-linguists such as Rey (1999), Rosch (1999), Talmy (2000). However, only few studies consider the nature of concepts as the mean for expressing the ethno-cultural world of the particular ethnic group. In most cases these scholars prefer a cognitive perspective on the concept and barely linguistic approach to it, whereas the investigation of ethnic coloring of the conceptual units is often avoided.

So, in this article I tried to analyze the main culturally-loaded concepts such as «Appearance», «Religion», «Language», «Common memory» and «Slavery» in the novels by Toni Morrison («Song of Solomon» and «Beloved») and prove the idea that they serve to build African American's ethnic identity and their specific worldview.

For the first time the term «concept» was introduced by the scholar Askoldov. The linguist defines the concept as a substitute for an indefinite plurality of objects of the same order. Herewith the concept is much broader than lexical meaning [1, p. 267-280]. The scholar Stepanov defines it as «the basic unit of culture in a person's mental world» [5, p. 41]. According to Kubryakova, a concept is a «substantial operational unit of the memory of the

mental lexicon, conceptual system of the brain, the whole picture of the world reflected in the human mind» [4, p. 32]. In addition, the concept as a stereotype of linguistic and cultural consciousness is studied by such scholars as Arutyunova and Vorkatchev.

From Karasyk 's viewpoint, the understanding of concepts should be based on their perception as semantic matrices, which include a significant part of the language vocabulary, and are the highest level of abstraction, having a variety of lexical representations [3, p. 43–44].

Thus, the concept is a cultural marked verbalized meaning, presented in terms of a number of expressions of its language implementations, forming the appropriate lexical-semantic paradigm; unit of collective knowledge, having language demonstration and marked with ethno-cultural specificity [4, p. 35].

Ethno-cultural specificity of the concept assumes a detailed examination of such basic categories, meaningful for any person, as ethnicity. Despite the fact that the terms «ethnicity», «ethnic (self) identification», «ethnic identity» entered the scientific categorical apparatus only in the middle of the XX century, at the moment various sciences like philosophy, sociology, ethnology, linguistics and etc. widely operate these terms. It should be also mentioned that the main condition for existence of ethnicity is the binary conceptual opposition «US – THEM» as other ethnically marked concepts are grouped around it.

The analysis of Toni Morrison's works showed that such linguacultural units as «Appearance», «Religion», «Language», «Common Memory / History», «Slavery» are fundamental ethnic concepts constituting the cognitive basis of African American`s ethnic community.

While studying the concept «Appearance» the color conceptualization has a considerable importance for the formation of portrait description. All descriptions of the main characters have the emphasis on the color of their skin: *black, silver brown, yellow, darker, colored*.

«Freddie looked the boy up and down, taking in the steady but secretive eyes and the startling contrast between Ruth's lemony skin and the boy's black skin» [7, p. 14].

Dark skin is idealized by African Americans and white color that characterizes Europeans is considered to be ugly. To Milkman Pilate, who nursed and pampered him when he was a child, is one of the most beautiful women: *«Her lips were darker than her skin, wine-stained, blueberry-dyed, so her face had a cosmetic look – as though she had applied a very dark lipstick neatly and blotted away its shine on a scrap of newspaper»* [7, p. 30].

However, in the African-American worldview all Europeans who have different color of their skin are considered to be alien to the researched ethnic group. The proof of this hypothesis can be found in the text of the novel «Beloved»:

«Those white things have taken all I had or dreamed,» she said (Sethe),»and broke my heartstrings too. There is no bad luck in the world but white folks» [6, p. 56].

The analysis of concept «Religion» shows that religion of African Americans is a kind of syncretism. On one hand, they profess Christianity, cite Bible, give their children biblical names (*Pilate, Ruth, Solomon, Paul, Reba, Hagar*) thereby seeking God's protection from the arbitrariness of white owners: *«And she [Denver] said she always wished she could read the Bible like real preachers. By June Denver had read and memorized all fifty-two pages – one for each week of the year» [6, p. 72].*

On the other hand, African Americans do not shun magic and spells that are specific for their native African religion. In particular, for one magical ritual Pilate creates a voodoo doll, which is one of the most mysterious and dangerous African symbols for the Western world. This religious ritual has its specific purpose: it is used to control people: *«Macon wouldn't bother her no more; she, Pilate, would see to it. (Years later Ruth learned that Pilate put a small doll on Macon's chair in his office. A male doll with a small painted chicken bone stuck between its legs and a round red circle painted on its belly» [7, p. 32].*

The analysis of the concept of «Language» shows that regardless of the social status and age African Americans can speak Standard American English, observing all its grammar rules, as the characters of «Song of Solomon» do:

«Don't make fun of me, she [Lena] said, and there was a hint of steel in her voice. // But you have, haven't you? // You're not paying any attention to me.» // I am. I'm standing here listening to you tell me the news of the day» [7, p. 73].

However, the majority of African Americans use their specific dialect in their speech that is widely known as Ebonics. This dialect played a significant role in uniting the different races of slaves in the linguistic community, as well as contributed to the formation of national ethnic identity.

As it was mentioned, a common historical memory is one of the fundamental characteristics of any ethnic group. In this context, issues raised by Toni Morrison in her novel «Song of Solomon» become more than relevant. These are the problems of African Americans' loss of roots, the heritage of their ancestors, which are essential for national identity and the future of the African American community. Taking as an example the Dead family (especially Milkman) Toni Morrison shows what happens to a family that has forgotten its past and has lost touch with their nearest and dearest.

African Americans' common historical memory is represented by their reminiscences of Africa, their distant homeland. Therefore it is no mere chance that Milkman's ancestor Solomon` «flight» across the sky to Africa

and his story even decades later is not forgotten by local people. Milkman feels the deep connection to the history of his ancestors that is why once he deciphers the song's code and understands its language; he also understands the meaning of his inheritance.

Sethe's image of an antelope is also closely associated with African culture and helps the characters of the novel to realize the connection with their ancestors: «*Why she thought of an antelope Sethe could not imagine since she had never seen one. She guessed it must have been an invention held on to from before Sweet Home*» [6, p. 65].

However, more tragic is the common memory of the years of slavery, which allowed us to identify ethnic concept «Slavery», peculiar only for African American people. The theme of slavery and oppression is the keynote of «Beloved».

Ethnic concept «Slavery» is implicitly represented by the concept «Motherhood». Physical violence against slave women often did not go to any comparison with the moral oppression that black women experienced when they were deprived of their natural destiny to be a mother. During slavery epoch maternal love was a luxury, because at any time the owner could separate a mother with a child.

In this regard, a scholar Burstin wrote: «*None of the aspects of slavery had such inhuman consequences, like trampling of maternal feelings*» [2, p. 248].

Very often the slave women had children, but did not have families.

Thus, Baby Suggs gave birth to eight children, whom slave owners took away and sold: «*I had eight. Every one of them gone away from me. Four taken, four chased*» [6, p. 152].

In addition, the concept of «Slavery» is directly interfaced with the concept of «Freedom». The owners of the house, where the protagonist lives treated her nicely. Sethe's husband was allowed to redeem his mother from slavery. However, slavery, even without cruelty, brutality and excesses, deprives a person from his nature, dignity and human rights, as the feeling of freedom inherent in man.

The analysis of Toni Morrison's novels «Beloved» and «Song of Solomon» has demonstrated that ethnically marked concepts serve to define the specific worldview of representatives of African-American ethnic group that is opposed to of the dominant culture, making the novel characters aware of their difference from «strange» society and their ethnic identity. The analysis of such concepts as «Appearance», «Religion», «Language», «Common memory» and «Slavery» reveals the fact that black people accept some dogmas of European culture, even so they preserve their ethnic identity that is represented in the concepts mentioned above. Ethnic concepts, researched in this paper, help to reveal more deeply the features of the ethnos,

allocate significant landmarks in the life of Afro-Americans, and form a universal set of values of Afro-American society.

References:

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность: Антология / Под. ред. В. Н. Нерознака. М.: Academia, 1997. – С. 267–279.
2. Бурстин Д. Американцы: Национальный опыт. М.: Прогресс, «Литера», 2013. – 480 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
4. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: Тетросистеме, 2004. – 266 с.
5. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. М.: Языки русской культуры, 1997. – 416 с.
6. Morrison T. *Beloved*. Croydon: Vintage, 2005. – 324 p.
7. Morrison T. *Song of Solomon*. New York: Knopf, 1977. – 362 p.

Мельничук Н.О.

кандидат філологічних наук,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В СТРУКТУРІ АНГЛІЙСЬКИХ АД'ЕКТИВНИХ ЕМОСЕМІЗМІВ

Багатогранність, неповторність та неоднозначність варіацій емоцій значно ускладнюють їх пізнання та вивчення лінгвістикою. Насамперед, це стосується внутрішньої форми емотивної одиниці, адже семантика слова повинна передавати способи розуміння мови та світу, а також внутрішнього стану мовця. Які б умови та детермінанти не визначали життя та діяльність людини внутрішньо, психологічно дієвими вони стають тільки в тому випадку, якщо їм вдається проникнути в сферу її емоційних відношень, відбитися та закріпитися в ній [4, с. 3]. Лінгвістами доведено, що семантична структура слова є цілісним і комплексним явищем, яке базується на відображенні у свідомості індивіда об'єктивної дійсності та містить в собі цілий ряд складових [1, с. 130-131]. Денотативний аспект семантики слова складає його понятійну частину та відображає основне значення мовної одиниці, на відміну від її конотації або супутніх семантико-стилістичних відтінків, таких як стилістичні, емоційно-експресивні, оцінні та інші. За своєю структурою конотація є досить складною, а тому в її межах

виокремлюють різноманітні компоненти, такі як емотивний, стилістичний, експресивний, оцінний, інтенсивний, образний.

Структурні елементи конотації, яка визначається як частина лексичного значення слова, що відображає не ознаки денотата, а певне ставлення мовця до нього, виконують важливі функції в мовленні: емотивність відображає емоційне переживання певного явища суб'єктом, експресивність володіє здатністю підсилювати вплив на адресата мовлення, оцінність відповідає за позитивну чи негативну реакцію мовця, стилістичний елемент має за мету виявити належність слова до певної сфери спілкування, інтенсивність відповідає за ступінь прояву певної ознаки об'єкта. Таким чином, конотація як частина лексичного значення має поліструктурний семний характер і тісно взаємодіє з екстралінгвістичними чинниками, адже всі додаткові семантичні, стилістичні чи прагматичні відтінки значення слова будуються саме на її основі.

Емотивний компонент є результатом відображення емоцій в процесі їх вербалізації та семантизації. Крім того, він слугує для індивідуального вираження емоційної оцінки об'єктів світу та демонструє взаємозв'язок двох лінгвістичних категорій – емоційності та оцінності. Таким чином, емотивність як лінгвістичне утворення входить до складу смислової структури значення слова як один з компонентів та має здатність актуалізуватися у відповідних контекстах (має узуальний характер) або є складовим елементом значення, тобто не визначається контекстом, ситуацією чи суб'єктивним вживанням.

Співвідношення емотивності з такою близькою до неї категорією як експресивність набуло неабиякого значення останнім часом, адже до цих пір спорідненість та відмінність їх функцій в мові та мовленні залишається невирішеною до кінця проблемою. І.В. Арнольд розуміє під експресивністю «таку властивість, яка передає смисл зі збільшеною інтенсивністю, виражаючи внутрішній стан мовця, та має за свій розвиток емоційне або логічне підсилення, яке може бути, а може і не бути образним» [2, с. 11]. В цьому тлумаченні розкривається основна роль складної лінгвостилістичної категорії експресивності в мові – підсилення виразності повідомлення мовця та надання йому, в деяких випадках, необхідної образності: «*Is that all? I mean? It's very **tragic**, I suppose, but it isn't – well, it isn't what I call **creepy**.*» [6, с. 17]. Таким чином, основою експресивності є не тільки внутрішньомовні, але й соціальні та психологічні фактори. Така неоднозначність поглядів і підходів зумовлює основну складність при дослідженні цього складного явища та його взаємозв'язку з іншими категоріями в системі мови.

Багатьма лінгвістами зазначається, що експресивність є ширшою, ніж емотивність, адже вона здатна пронизувати як емоційне, так і

інтелектуальне. На відміну від емотивності, яка, на думку В.І. Шаховського [5, с. 106], передусім пов'язана з реалізацією емоційної оцінки, експресивність співвідноситься з наміром мовця переконати адресата в чомусь, додати більшої виразності його висловлюванню, підсилити його перлокутивний ефект. За рахунок своєї іманентної віднесеності до структури мовного знака та здатність визначати оцінку референта, категорія емотивності володіє пріоритетною значущістю в дослідженнях багатьох науковців.

Ад'єктивні одиниці становлять особливий інтерес при вивченні емотивного наповнення слова, адже вони є досить складними структурами. Прикметники відображають не тільки зовнішній, але й внутрішній світ людини, її відношення до оточуючої дійсності, яка, як правило, має ціннісний характер, тому що «висловлюючи ті чи інші думки про світ, людина постійно насуває на нього світлотіньову сітку загальнолюдських та індивідуальних уявлень про добро та зло» [3, с. 6]. Для англійської мови [7] характерне функціонування емотивних прикметників з високим ступенем інтенсивності ознаки, що володіють певною експресією: *blissful* – *extremely happy or enjoyable*; *creepy* – *frightening in a way that makes you feel nervous, especially when you are not sure exactly why – used especially about places, people, and feelings*; *dreadful* – *extremely unpleasant*; *fed up* – *feeling very bored and annoyed or unhappy, used especially when something has continued for too long, and you do not want it to continue any longer*; *gobsmacked* – *extremely surprised (a very informal use)*; *gutted* – *extremely disappointed, especially because you were unsuccessful*; *horrendous* – *extremely unreasonable or unpleasant*; *lousy* – *very bad or disappointing*; *panicky* – *very nervous and anxious*; *putrid* – *very unpleasant*.

Досить часто підсилення експресивного значення прикметників в мовленні відбувається за рахунок ослаблення предметно-логічного значення, що розширює можливості сполучення прикметників з різними словами: «*I'll swear you do, you **darned old miser**, said Mr. Gooch offensively... Controlling his **devouring** impatience, he sat down and mixed himself a **final** brandy.*» [6, с. 71-81]. Як показують приклади, в мові емотивна лексика відіграє неабияке значення, адже завдяки їй повідомлення мовця володіє естетичним та експресивним ефектами, які роблять його образним та виразним, а саме це вагомо впливає на свідомість адресата.

Таким чином, експресивність є підсиленням висловлювання задля цілеспрямованого впливу на адресата. В структурі конотації англійських емотивних ад'єктивів цей компонент підкреслює одну з найважливіших функцій прикметника – втілення семантичного та прагматичного аспекту мови.

Список використаних джерел:

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по пед. спец. / Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьева, Н.Н. Морозова. – 3-е изд., стер. – М.: Дрофа, 2001. – 387 с. (Высшее образование)
2. Арнольд И.В. Интерпретация художественного текста: типы выдвижения и проблемы экспрессивности / И.В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Ленинград, 1975. – С. 11-20.
3. Арутюнова Н.Д. Аксиология в механизмах жизни и языка / Н.Д. Арутюнова // Проблемы структурной лингвистики, 1982. – М.: Наука, 1985. – С. 6.
4. Психология эмоций. Тексты. / Под ред. В.К. Виллонаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 288 с.
5. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – М.: ЛКИ, 2008. – 208 с.
6. Crime never pays. Short stories / Edited by Clare West. – Oxford: OUP, 2000. – 144 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Longman, Pearson Education, 2009. – 2082 p.

Мухіна В.П.

студентка,

Науковий керівник: Карпенко О.Ю.

доктор філологічних наук, професор,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ РЕЦИПІЄНТА В АСПЕКТІ ПОЛІТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

За останні декілька тисячоліть мова зазнала грандіозного розвитку і перетворилася на такий живий організм, який відображає самотність особистості. За допомогою впливу на комунікативні поля один одного, люди пізнають зовнішній світ, формуючи свій досвід, вибудовуючи комунікативні мережі у реальних та віртуальних світах а, отже, формуючи і власну картину мира. У цьому аспекті великої ваги набуває проблема примусового створення конкретного лінгвістичного контексту, яке впливає на суб'єктивне світосприйняття мовного існування людини, що зумовлює прогнозовані поведінкові процеси. Як зазначає Р. Бендлер та Д. Гріндер: «Люди не продукують мовлення свідомо. Це відбувається на підсвідомому рівні» [1]. Саме на цьому твердженні, на нашу думку,

базуються більшість методик комунікативного впливу, ціль яких – здійснення лінгвістичної сугестії.

Метою цієї статті є визначення наявності лінгвістичних засобів впливу на свідомість людини. Об'єктом дослідження виступають політичні промови як вид комунікативної діяльності. Предметом дослідження постає маніпулятивний лінгвістичний вплив на свідомість електорату з метою формування необхідної думки та поведінки реципієнта. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано низку праць відомих дослідників нейролінгвістичного програмування, а також були відібрані для визначення наявності засобів лінгвістичного впливу політичні промови Б. Обама на початку й у кінці його передвиборчої кампанії та промови посла США Джеффри Пайетта.

Проаналізувавши політичні промови Б. Обама з нагоди офіційного оголошення своєї кандидатури на посаду президента в Спрінгфілді та офіційного обрання його президентом США, а також виступ посла США Дж. Пайетта під час конференції, присвяченої протидії інформаційній війні з боку Росії, були виявлені такі маніпулятивні лінгвістичні засоби, як:

1) Генералізований референтний індекс – модель, яка «дозволяє клієнту повністю використати і активувати процеси трансдериваційного пошуку» [2, с. 130] в процесі декодування фрейму, шляхом використання найбільш релевантного власному досвіду значення. Частіше за все ця модель спостерігається у використанні іменників без референтного індексу, де певні відчуття не відносяться ні до якого конкретного відчуття. Наприклад, «...*it is important that Ukraine continues to develop professional, credible, and independent journalism free from oligarchic control*» [6]. У даному випадку вираз «*it is important that Ukraine*» не має конкретного адресата, адже не відомо, для кого це важливо, ба більше, само використання назви країни не конкретизує, хто персонально повинен продовжувати дію. Тому, в процесі обробки цієї частини людина згенерує максимально близьке своєму досвіду значення, тобто буде вважати, що це саме для неї важливо продовжувати дію.

2) Генералізований референтний індекс із запропонованим замінним найменуванням – це тотожна попередній модель, з єдиною відмінністю, що вводиться ім'я-звертання з метою, щоб реципієнт згенерував мережу зв'язаних для себе глибинних структур. Наприклад, «*America, it is time to start bringing our troops home*» [8]. У цьому разі, ім'я-звертання «*America*» може сприйняти на власний рахунок будь-який громадянин цієї країни, вважаючи, що саме для нього вже настав час починати виконувати дію.

3) Порухення вибіркового обмеження – клас моделей, де наявне «*порушення добре сформованого значення*» [2, с. 135]. Наприклад, «*we can build a more hopeful America*» [8]. Словосполучення «*hopeful America*» можна трактувати як «багатообіцяюча Америка» [5, с. 543].

Вважаємо за потрібне обумовити той факт, що іменник «Америка» відноситься до категорії неживих істот, тож обіцяти чи володіти такою характеристикою не має можливості.

4) Випущення – модель, яка відображає випадки, в якому *«частина значення ... глибинної структури не має репрезентації в поверхневій структурі, тобто в актуальному реченні»* [2, с. 20]. Як зазначає Т. Ковалевська, випущення *«реалізуються у випадках пасивізації, коли редукується суб'єкт дії»* [4], як, наприклад, це робить Б. Обама у *«...we've been told that our mounting debts don't matter»* [7], у *«...greatness is never a given. It must be earned»* [7] чи у *«We are shaped by every language and culture...»* [7].

5) Номіналізація – це *«лінгвістичний процес перетворення предиката глибинної структури в іменник поверхневої структури»* [2, с. 182]. Завдання моделі – уникнути конкретизації, таким чином, надаючи більший вибір інтерпретацій. У кінцевому підсумку люди сприймають запропоновані слова, заповнюючи сенсові проміжки суб'єктивним досвідом. Яскравим прикладом цієї моделі вважаємо висловлювання Дж. Пайєтта: *«It is the key issue in demonstrating that Ukraine is moving forward»* [6]. Маємо можливість спостерігати, як посол, намагаючись уникнути конкретизації навіщо, кому, що демонструвати, вдається до вживання герундія дієслова «demonstrate», яке має конотацію «демонструвати» і також «доказувати» [5, с. 298]. Виходить, нав'язується ідея, що незалежна країна зобов'язана звітувати про свій прогрес.

6) Похідні значення – це процеси *«виведення екстра-значення з деяких поверхневих структур»*, які ще називаються пресупозиціями мови [2, с. 189]. Суть моделі полягає в тому, що інформаційне повідомлення-А вважається істинно-обов'язковим для існування інформаційного повідомлення-Б. Наведемо такий приклад висловлювання, запозиченого з виступу посла США в Україні: *«Ukraine needs to continue building a strong foundation of European democracy»* [6] або з виступу Б. Обама: *«...men and women of every race, ... continued to march for freedom»* [8]. В обох випадках, модель «продовжити робити щось» передбачає пресупозицію, що суб'єкт вже почав робити дію. Цей переконливий приклад демонструє примус до виконання дії «build» чи «march».

7) Вмонтовані команди – це *«приховані накази, які можна назвати евфемізованими примушуваннями»* [3, с. 217]. Наочним прикладом цієї моделі вважаємо слова Б. Обама: *«It must be about what we can do together»* [8] чи *«Together we can finish the work that needs to be done»* [8] або *«...once more we can meet those new threats»* [7]. Ці речення свідчать про те, що промовець немовби мотивує, підбадьорює натовп, надихає, але буквально все це приховані накази: робити, закінчувати роботу,

зустрічати погрози. На наш погляд, доцільно було б зазначити, що Б. Обама в оголошенні своєї участі в президентських перегонах вдався до таких «вмонтованих команд» більш ніж тридцять разів, а це, безперечно, сприяє запам'ятовуванню й увіруванню в правдивість команд, що є засобом впливу на свідомість виборця.

8) Викривлення – це процес моделювання, який «дозволяє робити нам зрушення в нашому переживанні сенсорних даних» [2, с. 10]. Т. Ковалевською зазначено, що у межах цієї моделі можна виокремити ряд мовленнєвих конструкцій, наприклад, «...явища комплексної еквівалентності, каузативні відношення, «читання думок»» [4]. Висловлювання Б.Обами «*Most of you know that I opposed this war from the start*», «*We know the challenges*» [8] чи Дж.Пайєтта «... *we all know – we thought it was funny at the time*» [6] є вдалими прикладами «читання думок», адже невідомо з якого джерела ці знання, і чи насправді «we all» та «most of you» володіють інформацією. Стосовно каузативних відношень, то випадок використання у реченні «...and that's why we passed ethics reform...» [8] неявного каузативну «and» та причинно-наслідкового «that's why» чітко засвідчує вживання цієї моделі, причому неодноразово. Головним чином, відбувається навантаження свідомості інформацією з хибними причинно-наслідковими зв'язками.

Отже, адресант, який вдається до використання засобів маніпулятивного лінгвістичного впливу, розраховує на виникнення складнощів у адресата в процесі декодування значення інформації. Таким чином, труднощі, що виникають на етапі переходу від поверхневого рівня обробки інформації реципієнтом до глибинного, здійснюють на свідомість таку нейролінгвістичну атаку, що єдиним шляхом її подолати, постає процес заповнення інформаційної прірви найбільш відповідним власному досвіду значенням, яке частіше за все не відображає дійсності. Ці факти вважаємо корисними для захисту власного комунікативного простору і радимо конкретизувати почуту інформацію шляхом уточнюючих питань. У майбутньому плануються подальші дослідження наявності засобів масового лінгвістичного впливу на базі матеріалів політичного мовлення провідних політиків Канади, Великобританії та Австралії.

Список використаних джерел:

1. Бендлер Р., Гриндер Д. Из лягушек – в принцы (Вводный курс НЛП тренинга). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://royallib.com/read/bendler_richard/iz_lyagushek__v_printsi_vvodniy_kurs_nlp_treninga.html#0
2. Бендлер Р, Гриндер Д. Паттерны гипнотических техник Милтона Эриксона / Издательство «Флинта», Сыктывкар, 2000. – 184 с.

3. Ковалевська, Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2001. – С. 344.

4. Ковалевська, Т.Ю. Мілтон-модель в аспекті медіавпливу // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. Лінгвістика. – 2006. – Вип. 3. – С. 278-282. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1016

5. Мюллер В.К. Большой англо-русский словарь / Сост. В.К. Мюллер, А.Б. Шевнин, М.Ю. Бродский. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 1536 с.

6. Embassy of the United States. Kiev. Ukraine /News and Information / Statements and Releases / Remarks by Ambassador Pyatt at the «Countering Information War in Ukraine» Conference, 01.29.2016. [Electronic resource]: [Web-site]. – Available from: <http://ukraine.usembassy.gov/statements/pyatt-01292016.html>

7. The WHITE HOUSE/ President Barack Obama / President Barack Obama's Inaugural Address / January 21, 2009 /1:27 PM ET / by Macon Phillips. [Electronic resource]: [Web-site]. – Available from: <https://www.whitehouse.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>

8. Top 100 American Speeches/Online Speech Bank/ Barack Obama/Official Announcement of Candidacy for US President/Delivered 10 February 2007/Springfield/Illinois. [Electronic resource]: [Web-site]. – Available from: <http://americanrhetoric.com/speeches/barackobamacandidacyforpresident.htm>

Петриченко В.І.

викладач,

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КВАНТИТАТИВНОСТІ НА РІЗНИХ МОВНИХ РІВНЯХ

Незважаючи на те, що лінгвістика останніх десятиріч збагатилась новими ідеями та напрямками, традиційні питання, зокрема, відтворення логіко-філософських категорій мовними засобами, залишаються, як завжди, актуальними. Однією з важливих категорій є категорія кількості.

Мовна категорія кількості – це результат складної, подекуди суперечливої, взаємодії об'єктивного світу й людської свідомості. У процесі аналізу мовних засобів вираження категорії кількості виявляються суперечності не лише логічного, а й граматичного плану, що слугує підтвердженням того, що закони розвитку категорії кількості в об'єктивному світі, мові та свідомості неоднакові.

Отже, проаналізувавши мовну категорію кількості, визначемо що квантитативність реалізується на морфемному, лексичному та граматичному рівні.

Квантитативні морфеми поділяються на дві групи. До першої групи належать морфеми, що вказують на точне числове значення. Морфеми другої групи співвідносяться з приблизними кількісними характеристиками об'єктів, явищ, процесів. На відміну від англійської мови, в українській мові морфеми зменшеності та збільшеності характеризуються широкою представленістю, багатими можливостями сполучуваності. На морфемному рівні значення неточної кількості виражаються одиницями синкретичного плану, основними і супровідними семами, при цьому значення квантитативної приблизності передається за допомогою супутніх сем [1, с. 76].

Кількісні відношення об'єктивного світу виражаються й на лексичному рівні. У кожній мовній системі відокремлюється група слів, що співвідноситься з різними частинами мови і є номінаціями кількості.

До засобів репрезентації категорії кількості на лексичному рівні ми відносимо слова збірного значення, слова, пов'язані з лічбою, слова міри та ваги, що функціонують для позначення як кількісних оцінок, так і того, що вимірюється. При вимірюванні встановлюються числові відношення між вимірюваною величиною і обраною одиницею вимірювання – еталоном. До іншої групи лексичної репрезентації категорії кількості відносяться синтаксичні сполучення, які також є одним із засобів передачі кількісних відношень у мові. Ще однією групою лексичної репрезентації категорії кількості є фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом. Їм притаманна мовна усталеність, окремооформленість і семантична цілісність [3, с. 16].

Граматичні засоби вираження невизначеної кількості називаються в лінгвістичній літературі первинними актуалізаторами. Однією з частин мов, у яких реалізується категорія квантитативності є іменник. У лінгвістичних дослідженнях кількісні іменники позначаються і характеризуються по-різному. В англійській мові, серед іменників, можна виділити таку типологію кількісних слів: збірні іменники, нумеральні слова та слова міри та ваги [5, с. 219].

Актуалізаторами категорії квантитативності є також прикметники англійської мови. Серед них виділяють дві підгрупи слів, які співвідносяться з поняттями обчислення і вимірювання. Перша група слів реалізує сему числа як експліцитно, так і імпліцитно. Також виділяють групу прикметників, яка реалізує значення неозначеної кількості. Деякі прикметники при вторинній номінації можуть набувати градуальні ознаки.

Значення міри виражається одиницями, які позначаються в лінгвістичних дослідженнях різними термінами: «розмірні прикметники», «прикметники міри», параметричні прикметники».

Згідно з думкою С.О. Швачко, деякі прикметники піддаються процесу метафоризації і набувають градуальних ознак. Градуальні ознаки залежать від характеру референта. Специфічна дистрибуція притаманна прикметникам на позначення великого або малого розміру. Прикметники-номінації малого розміру сполучаються з прислівниками, у яких ознака проявляється повною мірою. Прикметники малого розміру характеризуються граничністю, чого не можна сказати про прикметники протилежної групи [6, с. 293].

Ще однією групою з квантитативною семантикою є дієслова. Дієслова з квантитативною семантикою є малочисленною. Граматичні характеристики числа дієслів мають опосередкований характер, лексичне вираження кількості в дієслові здатне диференціювати динаміку кількісних відносин відповідно до категоріально значення процесуальності, яке є характерним для дієслова. У смислових структурах дієслів англійської мови, які співвідносяться із лексичними засобами вираження кількості, поряд із семами дій виокремлюються семи кількісної ознаки дії. Ці слова реалізують сему неозначеної множини, що є характерним для англійських дієслів. На відміну від іменників і прикметників, дієсловом невластиве значення означеної множини. Виключення є лише конверсиви [2, с. 21].

Також виділяють ще одну групу лексико-граматичних засобів вираження кількості – прислівники. Ця група використовується для вираження значення кількості – вони функціонують для вираження великого, малого, надмірного, недостатнього, повного чи неповного ступеню або міри ознаки, яка реалізується за допомогою слів, що сполучаються з прислівниками. Наприклад, поєднуючись з прикметниками або числівниками прислівники виконують підсилюючу функцію; вони нейтралізують або виділяють ознаку. Позначену прикметником або числівником [7, с. 25].

Як відомо, в лексико-семантичному полі кількості англійські числівники посідають центральне місце, що зумовлюється низкою діючих чинників, а саме: регулярною співвіднесеністю з рядом натуральних чисел, їх використанням у прямій та непрякій лічбі, спроможністю позначати точну, неточну та невизначену кількість, замінити лічильні слова, поповнюватися новими номінаціями чисел, фразеологізуватися, дискурсивно детермінуватися.

Визнання того, що категорія квантитативності представлена домінуючою частиною мовою – числівником дає нам можливість визначити функціонально-семантичне макрополе квантитативності, що

містить у собі багато мікрополів. Серед них мікрополе нумеральності, яке об'єднує мовні засоби, що виражають точні числові (нумеральні) значення, які можуть співвідноситися з компонентами натурального ряду чисел. На думку С.О. Жаботинської, центром поля є кількісні числівники, а до його периферії належать порядкові числівники, в яких сема нумеральності (вказівка на точне число) сполучається з якісною семою порядковості («той, що займає певне місце в послідовності»). «Порядковість», як і «кількісність», є провідною граматично-семантичною ознакою числівників. «Порядковість» – виявлення не тільки своєрідної кількості, але й локативності в широкому розумінні [4, с. 49].

Список використаних джерел:

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 242 с.
2. Беляева Т.М. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке. – М.: Высшая школа, 1979. – 184 с.
3. Винник В.О. Назви одиниць виміру і ваги. – К.: Наукова думка, 1966. – 152 с.
4. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка) – М.: ИЯРАН, 1992. – 216 с.
5. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: ИЯРАН, 1997. – 331 с.
6. Швачко С.О. Соціолінгвістичні аспекти вимірювальної лексики англійської мови. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2001. – Вип. 7. – С. 291–295.
7. Швачко С.О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти // Вінниця, Нова Книга. – 2008. – 141 с.

Сегал А.Л.

викладач,

Київський університет імені Бориса Грінченка

АПЕЛЯТИВИ В АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ КОЛАЖІ

Англомовний рекламно-інформаційний колаж належить жанру рекламної комунікації в сфері книготоргівлі та включає набір вербальних і візуальних складових, розміщених на суперобкладинці англомовних книг. В рекламно-інформаційному колажі навантаження розподіляється між інформативною та рекламною функціями, оскільки його структурні

компоненти поєднують в собі два елементи – інформаційний та сугестивний. Денотатом рекламування в рекламно-інформаційному колажі виступає книга, тому інформація в його структурних компонентах є прагматично зумовленою та покликана здійснити вплив на адресата – придбати товар.

З прагматичної точки зору рекламно-інформаційний колаж розглядається як продукт і засіб реалізації комунікативної задачі, яка постає одночасно перед учасниками комунікативного акту: у адресанта – адекватна передача інформації, у адресата – її розуміння. Основною текстотвірною категорією виступає комунікативна інтенція продуцента рекламно-інформаційного колажу. Комунікативна інтенція адресанта, яка є поняттям психологічного плану, на мовленнєвому рівні реалізується через прагматичну настанову тексту, що є поняттям логіко-мовленнєвим [1, с. 29]. Прагматичний аспект тексту реалізується через комунікативну мету та прагматичну настанову. **Комунікативну мету** рекламно-інформаційного колажу можна визначити як надання фактичної інформації про зміст, структуру, призначення основного твору. **Прагматична настанова** рекламно-інформаційного колажу спрямована на спонукання адресата до конкретної дії – придбання та прочитання рекламованої книги. Комунікативна мета реалізується через інформативну функцію – надання інформації про рекламований твір. Здійснення прагматичної настанови пов'язано з рекламною функцією, яка, в свою чергу реалізується через звернення до категорій привабливих властивостей денотату реклами – раціональних та емоційних **апелятивів**. Рекламний апелятив визначається як здатність адресанта створити зв'язок між рекламованим об'єктом та потребами чи бажаннями цільової аудиторії [2].

Категорія раціональності апелює до задоволення практичних, функціональних потреб в товарі чи послугі. Серед **раціональних (логічних) апелятивів** в рекламно-інформаційному колажі виділяємо такі, як користь книги та переконливий доказ необхідності її для читача. Категорія емоційності належить до задоволення психологічних, соціальних та духовних потреб. Часто апелятиви поєднують категорію емоційності та раціональності. До найпоширеніших **апелятивів** у рекламно-інформаційному колажі належать, ті що пов'язані з **цінністю та якістю книги** [2]:

- задоволення для дозвілля, читання для розваги – апелятив спрямований на гедоністичні потреби адресата;
- пригода – апелятив спрямований на інтереси читача до пригодницького жанру, отримання вражень від твору;
- зміна життя особистості – книга задовольняє потреби професійного та особистого розвитку;

- ефективність – книга є ефективною у вирішенні актуальних для читача питань;

- здоров'я – апелятив пов'язує книгу зі здоровим способом життя та прагненням бути здоровим;

новизною [2]: апелює до потреб та бажань читача, пов'язаних з отриманням знань;

соціальною визнанням [2]:

- соціальне схвалення – прочитання книги свідчить про соціальну позицію читача – інтелектуал, професіонал певної галузі;

- марнославство – апелює до потреби в особистому успіху, який мають інші описані в книзі особи, та прагненні досягти бажаного успіху;

- популярність – апелює до прагнення бути схожим на багатьох інших, які купили популярну книгу;

- авторитет – апелятив базується на довірі до книги на основі авторитету;

- самооцінка – апелятив спрямований на потребу в розвитку та вдосконаленні;

емоційним піднесенням [2]:

- позитивні емоції та почуття – любов, романтичність, сентиментальність, радість, захоплення, повага – апелятив спрямований на інтереси читача, його потреби в отриманні емоцій від книги.

Успішна рекламна комунікація відбувається за рахунок поєднання раціональних та емоційних апелятивів, звертаючись відразу до свідомості та почуттів адресата. Наприклад, суперобкладинка представляє книгу Вільяма Робінсона «IBM's Shadow Force»: «... *presents space-age computer weapons systems details never before shown to the public.* <...> *IBM's Shadow Force shows sophisticated proposal-writing techniques for winning business... Lessons for today's business community!* <...> *Another lesson for modern-day global entrepreneur companies.*» (1). В прикладі звернення відбувається до свідомості адресата через представлення книги як корисного джерела для ефективності ведення бізнесу (користь) та до духовних потреб, пов'язаних з отриманням знань та відкриттям нового і невідомого у сфері комп'ютерних технологій (новизна).

Отже, прагматичний аспект рекламно-інформаційного колажу реалізується через комунікативну мету та прагматичну настанову, здійснення якої пов'язано з використанням раціональних та емоційних апелятивів.

Список використаних джерел:

1. Соколова І. В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 / Соколова Ірина Валентинівна. – Суми, 2002. – 211 с.

2. Bovée C. L. Contemporary Advertising / C. L. Bovée, W. F. Arens. – Boston : Richard D. Irwin, Inc., 1992. – 718 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Robinson W. L. IBM's Shadow Force / William Louis Robinson. – Atlanta : Thomas Max Publishing, 2008. – 224 p.

Сем'янків Н.В.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ, ЯКІ РЕПРЕЗЕНТУЮТЬ НЕГАТИВНІ ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Існування людини в суспільстві тісно пов'язане з проявом різних видів поведінки, яка зумовлена емоційним станом або емоційною напругою, що виникає в момент спілкування. Будь-яку емоцію як соціально-психологічний феномен можна розглядати як реакцію індивіда на життєву ситуацію або позитивні/негативні комунікативні маркери, які спричиняють формування ставлення мовця, як наприклад, задоволення, радості, злості та ін. Враховуючи, що емоції представляють собою спосіб категоризації емоційних станів людини, вони знаходять відображення у мові у вигляді емоційних концептів (понять). Метою цієї статті є аналіз лексичних засобів, які виступають способом вербалізації негативних емоційних станів в мові. Наявність емоційних концептів в тексті властива для художнього дискурсу, оскільки мова персонажів художніх текстів сповнена експресивною та емоційно-забарвленою лексикою, що служить для вираження різних почуттів. Використання емоційної лексики дозволяє автору досягти кращого розуміння з читачем на основі використання відомих універсальних концептів, які репрезентують емоції людини. Отже, в якості матеріалу аналізу ми обрали романи сучасного італійського письменника Фабіо Воло «È una vita che ti aspetto» та «Il tempo che vorrei» [6; 7].

У сучасній лінгвістиці неодноразово піднімалося питання категоризації емоцій в мові. Складність дослідження емоцій в лінгвістиці пов'язана з неможливістю виміряти їх або систематизувати як типові концепти для будь-якої людини або культури, оскільки емоції є категорією індивідуальною і залежать від соціальних, психологічних та індивідуальних характеристик особи. Зокрема емоції виникають в

результаті когнітивної діяльності людини, але вони не несуть інформацію про об'єкти навколишнього світу, а тому сутність вираження емоцій визначається особистісними проявами та характеристиками індивіда [1, с. 31].

Спроби дати визначення поняттю «емоція» та класифікувати види емоцій знаходимо в роботах М. М. Гончарук [1], О. Ю. Малишко [4], І. А. Троїліна [5] та ін. Систематизуючи поняття «емоція», ми визначаємо емоцію як складне смислове та культурно-зумовлене явище або утворення, яке характеризується психологічною рефлексією та вербалізуються у мові за допомогою її лексико-стилістичних засобів.

Для нашого дослідження актуальним є визначення особливостей репрезентації мовними засобами негативних емоцій. На нашу думку, негативні реакції особистості є більш варіативними. Вони характеризують особливий стан мовця, при якому він відчуває сильні душевні хвилювання, знаходиться на межі психоемоційного напруження. Негативні емоції організовані відповідно до семантичних та функціональних зв'язків, у яких вони знаходяться окремо та вживаючись у контексті. Негативні емоції представлені наступними відчуттями людини: сум, гнів, відраза, страх, відчуття сорому, відчуття провини. Це відчуття, які викликають негативну або небажану реакцію людини, призводять до підвищення тону спілкування, неадекватної реакції мовця на почуту інформацію.

Оскільки найповніше емоції досліджено в психології, ми будемо спиратися на класифікацію негативних емоцій, запропоновану американським психологом К. Ізардом [2]. Дослідник пропонує відносити до негативних емоцій наступні – *tristezza, ira, paura, disgusto, vergogna, senso di colpa*. Кожна з наведених емоцій має свої механізми виявлення в психології та лінгвістиці, що визначає особливості їх використання в мові. Розглянемо це на прикладах.

Емоція суму – *tristezza* – асоціюється з почуттям страждання, викликаним сильними негативними емоційними переживаннями і пов'язана з наступними почуттями *pena, depressione, sofferenza, disperazione* [3]. *E nemmeno ci riesco, perché sono troppo triste quando penso a lei. Mi manca. Mi manca in ogni cosa* [6, с. 16]; *Me ne sono andato verso casa asciugandomi le lacrime da codardo. Con quella reazione mi ero rivelato in quanto debole e questo mi spiaceva molto* [6, с. 76]; *Appena l'ho detto, da una parte mi sono sentito sollevato da un peso, dall'altra mi è venuto come da piangere* [6, с. 183]. У наведених прикладах, почуття суму вербалізовано за допомогою прямого відповідника прикметника *triste* та конотативних елементів: *mancare, asciugarsi le lacrime* та *venire da piangere*.

Емоція відрази – *disgusto* – визначається як реакція на щось суб'єктивно дуже неприємне, негативний емоційний стан, спричинюваний зіткненням (фізична взаємодія, комунікація) з об'єктами (предметами, людьми, обставинами тощо), які не відповідають ідеологічним, моральним та естетичним принципам і настановам суб'єкта [3]. Відповідно відраза асоціюється зі зневагою людини, засудженням її якостей, презирством. Вербалізація негативної емоції відрази може відбуватися за допомогою використання прямого відповідника із значенням презирства або негативного ставлення до кого-небудь чи чого-небудь імпліцитно, наприклад за допомогою виразу *fare schifo*: [...] *mi sono comprato una pastina di marzapane a forma di banana. L'ho mangiata e ho scoperto una cosa sensazionale. Il marzapane mi faceva schifo! L'ho sputato nel sacchettino. Puah!* [6, с. 23]. Також емоція відрази може передаватись за допомогою конотативних лексичних одиниць, як наприклад *cretino, egoista*: *Senti, cretino, quella è mia figlia e ti insegno io l'educazione* [6, с. 53]; *Sei il solito egoista* [6, с. 88].

Емоція гніву – *ira* – інтерпретується як емоційний стан, негативний за знаком, зазвичай, виявляється у формі афекту [3]. На відміну від страждання, гнів має стенічний характер (тобто викликає піднесення, хоч і короткочасне, життєвих сил). Емоція гніву може виражатись лексемою *rabbia*, що прямо вказує на емоційний стан людини, при якому вона відчуває сильну злість, образу по відношенню до іншої людини, наприклад: *Luca non solo aveva dato il mio nome, l'indirizzo e il numero di telefono, ma aveva anche inventato quella storia idiota che aveva fatto entrare in scena le famiglie. Me lo sarei mangiato dal nervoso e dalla rabbia che mi era venuta* [6, с.44]. Емоція гніву асоціативно може бути пов'язана з почуттям: 1) крайньої люті: *Ero sempre più incazzato. Dentro di me si stava caricando una bomba a orologeria* [7, с. 101]; 2) ненависті: *Mio padre è sempre stato il mio mal di pancia. Per questo ho iniziato ad amarlo veramente solo dopo che sono riuscito a vomitare tutta la mia rabbia, il mio odio e il mio dolore, visto che molte di queste sensazioni portavano il suo nome* [7, с. 101]; 3) божевілля: *A quindici anni, poi, ho cominciato a divorare libri come un pazzo* [7, с. 44].

Емоція страху – *paura* – визначається як негативний емоційний стан, що виникає при одержанні суб'єктом інформації про можливе заподіяння шкоди його життєвому благополуччю, про реальну або уявну загрозу [3]. Основним засобом вираження емоції страху виступає лексема *paura*: *Addirittura certe notti mi capitava di svegliarmi agitato e non riuscire più a riaddormentarmi. Avevo paura. Avevo paura, ma non sapevo di cosa. Semplicemente provavo una sensazione di paura senza conoscerne il motivo* [7, с. 60]. Разом з тим почуття страху може бути викликане: 1) розуміння вчиненої помилки: *Quanto avevo sbagliato con lei. Vorrei*

quasi approfittare di queste righe per chiederle scusa. [6, с. 94]; 2) стражданням: *Queste sensazioni di paura mi venivano anche di giorno, ma la notte... la notte mi schiacciavano la faccia contro il muro, e mi sembrava di essere preso in ostaggio. [...] Stavo male* [6, с. 191]; 3) переляком, що відображається у зовнішньому вигляді: *Il signore con i baffi ha detto alla mia: « [...]L'ho fatta venire fino a qua perché non si tratta di una semplice ragazzata, per la quale non l'avrei nemmeno disturbata, ma per il fatto che dietro questo furto c'è un'organizzazione più ampia. Il ragazzo indicando Luca ci ha confessato che hanno rubato questa merce perché devono consegnarla a un gruppo di persone che si trovano nel centro della città vecchia, altrimenti vengono picchiati e maltrattati». Gli occhi di mia madre si sono spalancati, ha cominciato a tremare* [6, с. 144].

Емоція сорому – *vergogna* – визначається як негативний стан, що виражається в усвідомленні невідповідності особистих думок, вчинків і зовнішності не тільки очікуванням тих, хто навколо, а й особистим уявленням про поведінку і зовнішність [3]. Вербалізація емоції сорому реалізується за допомогою лексичного відповідника *vergogna*: *Avevo dentro una carica enorme, ma anche una sensazione di vergogna* [6, с. 181]. Також сором нерідко асоціюється з: 1) невпевненістю: *Dopo quel primo fallimento ero terrorizzato, confuso, più insicuro di prima* [6, с. 124]; 2) почуттям провини: *Nel periodo in cui non sapevo come riempire il tempo, provavo anche un fortissimo senso di colpa* [6, с. 181]; 3) відчуттям вчиненої помилки: *Non ti do nessuna colpa, Lorenzo, tu sei così. Sono io che ho sbagliato. Che vergogna, mi sono sbagliato.* [6, с. 139]; 4) ганьбою (як правило зумовлена соціальним осудженням): *Ho confessato che la cucina cinese non mi era mai piaciuta e che il fritto non lo digerivo. Rideva, rideva, rideva. Mi ha detto che ero uno stupido e che quando era salita in macchina aveva sentito una strana aria, ma non mi aveva chiesto nulla* [7, с. 132].

Емоція провини – *senso di colpa* – пов'язана з усвідомленням людиною своїх вчинків та їх наслідків [3]. Вербалізація негативної емоції провини в мові відбувається за допомогою виразів *sentirsi in colpa*, *provare senso di colpa*: *Nel periodo in cui non sapevo come riempire il tempo, provavo anche un fortissimo senso di colpa* [6, с. 132]; *Quando me ne sono accorto, lui mi ha fatto promettere che non lo avrei detto a nessuno e adesso invece lo dico. Poi però mi sono sentito in colpa per non aver mantenuto la parola data* [6, с. 132]. Також емоція провини може актуалізуватися в мові за допомогою таких лексичних засобів, які вказують на: 1) вину: *E l'ho persa. L'ho persa per colpa mia* [7, с. 51]; 2) докір: *Sei tu che ti sbagli* [7, с. 35].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що негативні емоції вербалізуються в мові. Засобами репрезентації емоцій

служать лексичні одиниці, як мають пряме значення відповідної емоції. Також емоції вербалізуються в мові за допомогою лексичних одиниць, які характеризуються певними конотаціями. Концептосферу негативних емоцій складають наступні *tristezza, ira, paura, disgusto, vergogna, senso di colpa*. У мові вони реалізуються за допомогою прямих відповідників на позначення емоцій та лексичними одиницями з негативними конотаціями.

Подальший інтерес для дослідження представляє дослідження лексичних та граматичних засобів вираження негативних емоцій в мові.

Список використаних джерел:

1. Гончарук М. М. До проблеми поняття «Емоція» у лінгвістиці [Електронний ресурс] / М. М. Гончарук. – Режим доступу: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Maryna_Honcharuk.pdf
2. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб: Издательство «Питер», 1999. – 464 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посібник / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
4. Малишко О. Ю. Особливості використання емоційно-експресивної лексики у сучасній англійській мові / О. Ю. Малишко, Л. С. Козуб // *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов.* – 2011. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10619/>
5. Троилина И. А. Функционально-семантический подход в изучении проблемы языковой эмотивности / И. А. Троилина // *Язык и эмоции: сб. научн. тр. / Под ред. В.И. Шаховского и др.* – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 60-68.
6. Fabio Volo, *È una vita che ti aspetto* [Електронний ресурс] / Fabio Volo. – Режим доступу: <http://www.via-italia.pl/wp-content/uploads/2014/10/E-una-vita-che-ti-aspetto-Fabio-Volo.pdf>
7. Fabio Volo, *Il tempo che vorrei* [Електронний ресурс] / Fabio Volo. – Режим доступу: [http://www.ceruttieurio.it/files/pdf_upload/categories/31/Fabio Volo – il tempo che vorrei.pdf](http://www.ceruttieurio.it/files/pdf_upload/categories/31/Fabio-Volo-il-tempo-che-vorrei.pdf)

Халік Р.Н.

студент фармацевтичного факультету;

Трегуб С.Є.

старший викладач,

Запорізький державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ МЕДИЦИНІ

З розвитком науки відбувається впровадження в мову все більшої кількості лексичних одиниць, що позначають предмети та явища, технології та процеси. Медицина є однією з найдавніших галузей науки, понятійний апарат якої досить чітко розвинений. Особливістю медичної термінології є, в першу чергу, широке використання латинізмів та грецизмів. Існуюча терміносистема медичної справи, змінюється і постійно удосконалюється під впливом різноманітних процесів, що відбуваються як у мові, так і під впливом розвитку самої медичної науки.

Відомо, що функціональне призначення будь-якого терміна – стисло, точно й однозначно виражати наукове поняття, служити засобом його тотожності й відмінності в спеціальній мові. За останні роки суттєво активізувалось вивчення термінології теоретичної та практичної спрямованості. Це пов'язано з небувалим зростанням значущості термінології в сучасній мові, зокрема інтересу до термінотворення. Хоча проблема термінотворення в фаховій мові привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (І. Борисюка, Т. Кияка, Л. Ковальчук, Г. Онуфрієнко, О. Пономарева, П. Селігея, W. Fleischer, Н. Heringer, М. Vasconcellos та ін), все ще залишається багато питань для досліджень в цій галузі.

Згідно з класифікацією Литвиненко Н. П. до продуктивних способів належать афіксація, конверсія, словоскладання та аббревіація, у той час як до непродуктивних – бленди, реверсія, звуконаслідування [1, с. 57].

Провідне місце серед способів утворення медичних термінів належить афіксації. Багатство словотвірних елементів, як правило, латинсько-грецького походження, але вкорінених в англійську мову, значною мірою задовольняє потреби побудови нових термінів (*contamination, cannabism, cappillaropathy, intraventricular, sarcomatous*). Одним з найбільш продуктивних словотвірних елементів медичної термінології є грецький суфікс *-itis*, котрий означає «запальний процес», наприклад *celophlebitis* (запалення порожнистої вени), *cheirarthritis* (запалення суглоба кисті), *blennadenitis* (запалення слизових залоз), *perichondritis* (запалення охрястя). Префікс – *anti-* одночасно з суфіксом *-tis* часто використовується в медицині для позначення лікувального

засобу (*antipsychotic* – нейролептик, *antipruritic* – протитуберкульозний, *antirheumatic* – протиревматичний засіб).

Телескопія вважається менш продуктивним способом словотвору термінології медицини. Під телескопією розуміється утворення блендів шляхом злиття повної чи часткової основи слова з повною чи частковою основою іншого слова. Наприклад: *BACITRACIN* = *baci*(llus *subtrilis*) + *Трас*(у) + *-in* – антибіотик для лікування інфекційних захворювань очей та шкіри, *ALCOMETER* = *alco*(hol) + *meter* – алкометр, *bio*(logical) + (*electro*)*nic* – біонік, *positive electron* – позитрон, *medical care* – *medicare*. У медичній практиці невід'ємним стало використання кетгуту – шовний матеріал, який використовують при різноманітних оперативних втручаннях. Нитки, котрі виготовляють з кишок великої рогатої худоби, з часом розсмоктуються під впливом ензиматичного процесу. Помилкове сприйняття походження слова, утвореного шляхом словоскладання, *cat gut* як *кишки коша*. Слово кетгут в англійській мові представляє собою приклад телескопії, оскільки відбулось злиття усіченої основи слова *cattle* і *gut*, внаслідок чого був утворений бленд *catgut* [3, с. 223].

Іншим прикладом лексичної амальгами є *moxibustion* – традиційна східна терапія, представляє собою одночасно і точковий масаж, і припікання, з використанням висушеної рослини на кшталт полину. Слово закріпилось в англійській мові, але походить воно з японської та латинської мов, а саме від японського *mogusa* – полин, і *combustio* – горіння, тож термін буквально означає *горіння полину*.

Отже, для термінологічної лексики медицини, що певною мірою має інтернаціональний характер, важливими є як екстралінгвістичні фактори, що зумовлюють створення нових термінів, так і суто мовні явища, що відображають шляхи термінотворення.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря. – К: 2000. – 157 с.
2. Новий англо-український медичний словник під керівництвом Ривкіна В.Л. – Л.: 2007. – 784 с.
3. Плигун О.А. Особливості словотвору термінів сучасної медицини / О.А. Плигун // Сучасні дослідження мови та літератури: матеріали Українсько-російської школи-конференції молодих учених (26-29 березня 2014 р.). – Донецьк: ДонНУ, 2014. – С. 222-224.
4. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми / П.О. Селігей // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 48-61.

Шапочкіна О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка

АКТИПАСИВНІ СТАНОВІ СПІВВІДНОШЕННЯ У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ

Відмінність між активним та пасивним станом є синтаксичною за своєю природою, оскільки стани не виражають ніщо інше як різні відношення дієслова-присудка до підмета. Те, що у поєднанні із дійсним станом є додатком, у поєднанні із пасивним станом стає підметом. Використання пасивного стану надає можливість трансформувати у граматичний підмет такий психологічний підмет, який у конструкції із дійсним станом прийняв би граматичну форму додатку, – саме це і є головною причиною вживання пасивної конструкції.

У безособовому реченні відмінності між станами втрачають своє значення. Стає нормою таке використання станових конструкцій: особові дієслова під час використання у безособовій конструкції приймають форму пасивного стану (*es wird gesungen* «співають», *es wird getanzt* «танцюють»), а дієслова, які за своєю природою є безособовими, виступають у формі більш спрощеного дійсного стану (*es regnet* «іде дощ», *es taut* «розтає»). Зустрічаються, однак, випадки співвіднесення дійсної та пасивної конструкцій; пор.: *der Wald rauscht* «ліс шумить» – *es rauscht* «лунає шум», *das Haus brennt* «дім горить» – *es brennt* «горить, пожар» [2, с. 333-337].

У давньоісландських сагах часто зустрічається у вступках до нового розділу така формула: *hèr segir* «тут йдеться», «тут йде мова». У середньовічній латинській мові *dicit* «він говорить» виступає у значенні, яке у класичні часи виражалось через *dicitur* «йдеться». Одна із частин давньоверхньонімецького Ісидора починається таким чином: *hear quidhit umbi dhea bauhunga* «тут йдеться про знамення»; подібне вживання зустрічається і в інших частинах Ісидора. У давньоісландській мові аналогічне явище являє собою вживання *skal* у значенні «має бути», «повинно» та ін. [5, с. 228-333].

Отже, утворення протилежності між дійсним та пасивним станами стало можливим лише після того, як підмет і додаток остаточно відокремилися один від одного як самостійні категорії. До цього часу просте співрозміщення підмета та присудка могло означати як пасивне, так і активне відношення.

Здатність до вираження як активного, так і пасивного значення можна ще спостерігати у особових формах дієслова, яким не притаманні

формальні ознаки станів. У ранньому новонавхньонімєцькому періоді дієприкметник теперішнього часу виступав у пасивному значенні; пор.: *seine dabei hegende verräterische Absicht* «відчутний ним при цьому зрадницький намір»; *dem in petto habenden Gedicht* «задуманий вірш» або *vorhabende Reise* «спланована подорож» та ін. [4, с. 138-225]. Англійською мовою кажуть *the casinos are filling* «казино заповнюється». Таке вживання аналогічне вільному приєднанню дієприкметника.

Так званий перфектний дієприкметник у німецькій мові чітко вказує, що форми цілком тотожні за типом творення, можуть належати до різних станів: дієприкметник від перехідних дієслів виступає у пасивному значенні, а дієприкметник від неперехідних дієслів – має значення дійсного стану. Проте і цей розподіл не є абсолютним для усіх випадків.

Зустрічаються звороти типу *das den Grafen befallene Unglück* «нещастя, що спіткало графа» або дієприкметники типу *stattgefunden, stattgehabt* «той, що відбувся». Особливо важливим є те, що багато активних за значенням дієприкметників від перехідних дієслів трансформувалися у повноцінні прикметники, пор.: *erfahren* «досвідчений», *verdient* «заслужений», *geschworen* «присяжний» та ін.. Латинські дієприкметники на *-endus, -undus* спочатку не у всіх випадках виступали у пасивному значенні, напр.: *oriundus* «той, що походить», *pereundus* «той, що загинув»; *placendus* «той, що подобається».

Інфінітив був спочатку нейтральним по відношенню до стану. Станові властивості інфінітив отримує внаслідок таких моментів: з одного боку завдяки тому, що від інфінітиву може залежати додаток у знахідному відмінку, з іншого боку, завдяки тому, що інфінітив можна співвіднести із суб'єктом провідного дієслова *er kann lesen* «він може читати», або з іншим словом у реченні, з яким він безпосередньо граматично не пов'язаний: *durch fliehen kann er sich retten* «він може врятуватися втечею». Подібна співвіднесеність сама по собі не є необхідною. Вона відсутня, наприклад, у такому реченні – *Er befiehlt zu schweigen*. «Він наказує мовчати.» Тут інфінітив за своєю природою не має ні активного, ні пасивного значення, а є нейтральним по відношенню до стану [2, с. 333-337].

У готському перекладі Євангелія ми нерідко зустрічаємо простий інфінітив там, де у грецькому оригіналі використано пасивний інфінітив і де у сучасній німецькій мові також слід було б використовувати описовий пасивний інфінітив, напр.: *warþ þan gaswiltan þamma unlēdin jah briggan fram aggilum* – «трапилося те, що жебрак вмер та був вознесений янголами». Це стає цілком зрозумілим, якщо взяти до уваги, що спочатку інфінітив був нейтральний по відношенню до стану. Проте, з іншого боку, можна зрозуміти, що у окремих індоєвропейських мовах виникла потреба утворення пасивного інфінітиву. Особливо нагальною

ця потреба була у тих мовах, у яких знахідний відмінок отримав функцію відмінка суб'єкта при інфінітиві [1, с. 174-180].

Таким чином, про пасивний стан можна говорити виключно у тому випадку, якщо пасивні форми утворюються від тієї ж основи, що й у активі, і якщо пасив відрізняється від активу особливим типом утворення. Відношення пасив-актив приблизно аналогічне відношенню неперехідного дієслова до відповідного каузативного; пор.: *hangen* «висіти», *hängen* «вішати», а також відношення одного до одного таких утворених від різних коренів дієслів, як *werden* «ставати» – *machen* «робити», *sterben* «вмирати» – *töten* «вбивати», *fallen* «падати» – *werfen* «кидати».

Відмінність все ж є, і вона полягає в тому, що при перехідному дієслові думка про причину, що викликає дію, не виникає настільки нагально, як при пасиві. У деяких випадках відсутня й ця відмінність: у латинській мові дієслово *fio* «ставати, виникати» у теперішньому часі повністю виконує функцію пасиву до дієслова *facio* «робити» [2, с. 333-337].

Пасивний стан індоєвропейських мов утворився від медіопасиву (середнього стану) [3, с. 678-711]. Таке ж походження й нового пасивного стану, що утворився у більш пізній період у скандинавських мовах. Відносно скандинавського медіопасиву чітко встановлено, що він виник у результаті злиття форм дійсного стану зі зворотнім займенником [5, с. 228-333].

У німецькій мові не трапилось формального злиття зворотного займенника з дієсловом, проте функціональне злиття цих елементів ми можемо спостерігати. У такому реченні, як *er hat sich getötet* «він себе вбив», відношення підмета до додатка цілком відповідає їх відношенню у реченні *er hat ihn getötet* «він його вбив». Тут уява про активно діючий суб'єкт і уявлення про об'єкт, на який переходить дія, залишаються відокремленими один від одного. У інших випадках обидва уявлення зливаються і зворотне дієслово означає процес, який концентрується на самому суб'єкті: *sich regen* «рухатися», *sich setzen* «сідати», *sich senken* «опускатися», *sich drehen* «крутитися», *sich wenden* «повертатися», *sich schwingen* «злітати», *sich nähern* «наближуватися», *sich entfernen* «віддалятися», *sich lösen* «розчинятися», *sich verwundern* «дивуватися», *sich irren* «помилятися» та ін. [2, с. 333-337].

Відношення цих зворотних дієслів із відповідними дійсними аналогічно відношенню наведених вище неперехідних дієслів до відповідних каузативних. Зворотні дієслова частково замінили індоєвропейський медіопасив, сфера використання якого була набагато ширшою. Дієслово, яке збереглося у вживанні тільки як зворотне (*sich schämen* «соромитися»), аналогічний тим дієсловам середнього стану у давньогрецькій мові, які не мають форм дійсного стану. Прикладами переходу від середнього стану до пасивного можуть слугувати такі

нововерхньонімецькі конструкції: *das lässt sich hören* «про це можна поговорити», *das hört sich gut an* «це приємно послухати» [2, с. 333-337].

З огляду на вищезазначене, можна узагальнити, що активні співвідношення у давньогерманських мовах існували у різних синтаксичних конструкціях, проте не завжди можливим був перехід з активного стану у пасивний та навпаки. Це пояснювалося такими причинами: здатністю дієслів до перехідності та неперехідності та власне інтенції мовця. У подальших дослідженнях ми будемо розглядати типологію категорії стану у давньогерманських мовах у динамічній синхронії та вивчати дивергентні та конвергентні станові ознаки на прикладі давньогерманських мов різних ареалів.

Список використаних джерел:

1. Гухман М.М. Готский язык. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 288 с.
2. Пауль Г. Принципы истории языка/ Пер. с нем. Под ред. А.А. Холодовича. Вст. ст. С.Д. Кацнельсона (с. 5–21). Ред-р З.Н. Петрова. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1960. – 450 с.
3. Brugmann K., Delbrück B. Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg, 1886–1900, 2-е изд. 1897–1916. – S. 1062.
4. Moskalskaja O.I. Deutsche Sprachgeschichte. «Hochschule» Moskau. 1977. – S. 288.
5. Norren A. Altisländische und altnorvegische Grammatik. Halle. Max Niemeyer. 1903. – S. 420.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Кубишкіна К.І.

аспірант,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕСКАПІЗМУ ІГОРЯ КАЧУРОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ БАГАТОВІКОВОЇ ТРАДИЦІЇ

У статті розглянуто різні підходи до класифікації ескапізму як літературного явища, визначено суть поняття та його походження, окреслено основні властиві йому функції та проаналізовано авторський підхід І. Качуровського до тлумачення ескапізму як функції літератури.

Хоча ескапізм не надто нове явище в літературі, та науковці стверджують, що наразі питання екзистенційного сенсу сучасного ескапізму все ще недостатньо вивчене. Окрім цього, існує питання щодо його місця серед парадигми вчень теоретиків літератури.

Ескапізм представлений в якості глобального явища сучасності. А різноманітні підходи до розуміння та класифікації ескапізму засвідчують, що в сучасному літературознавстві ескапізм існує як складне, самодостатнє явище.

Тому нам видається актуальним проаналізувати індивідуальний підхід І. Качуровського до ескапізму як функції літератури.

Ескапізм як літературне явище досліджували: Ігор Качуровський, Людмила Тарнашинська, Микола Ільницький та інші. Розглядається ескапізм у кількох ракурсах: уникання психологічних і соціальних колізій ліричним героєм твору; втеча автора у світ творчості; втеча читача у гіперпростір масової культури. Внутрітекстовий умовний ескапізм характеризує прагнення персонажа уникнути соціальної відповідальності «нудоти» повсякденного життя, вийти з-під влади масової.

Ігор Качуровський тлумачить художнє явище ескапізму з точки зору авторської сублимації як проекцію стану душі письменника на його персонажів або на ситуації його творів [8, с. 158]. В цьому аспекті варіантом самовідчуження можна розглядати зображення письменниками пропозиції умовного відсторонення – втечу від світу у свої твори, в оберненні до світу обличчям, але світу не соціального, а

трансцендентного, вихід в який існує лише один – через пізнання власної екзистенції. Міфологічну природу подібного ескапізму відкриває той факт, що найчастіше реалізують цю модель добровільного відчуження самі письменники.

У своєму дисертаційному дослідженні «Основні функції літератури» І. Качуровський не лише подає явище ескапізму як окрему функцію літератури, а й споріднює її з іншими функціями: компенсаторною та ліберативною. І хоча дослідник у своєму доробку наводить тлумачення ескапізму як «соціального явища буржуазного суспільства», яке тісно пов'язане з продуктами «масової культури» [8, с. 138], та все ж зауважує, що сама фіксація акту втечі в літературному творі – це ще не ескапізм. Ескапізм виникає тоді, коли автор надає особливе значення мотивові втечі, будує на ньому кульмінацію твору або накопичує різні варіанти цього мотиву, раз-у-раз повертаючись до нього у своїй творчості. Адже, наприклад, не зважаючи на наявність мотиву втечі, не належить до ескапізму вся крутійська та пригодницька література, бо там втеча мислиться як тимчасовий маневр.

З огляду на це, І. Качуровський розрізняє ескапізм як «форму поведінки митця» та ескапізм як «суто-мистецьке явище» [8, с. 139].

Так, мистецтво наділене можливістю захоплювати наші почуття. Людина занурюється в художній простір і отримує ті якості, яких їй не вистачає в реальному світі, задовольняє ті потреба, які не здатна задовільнити в житті. Ескапізм характеризується прагненням людини до художнього світу ілюзій та фантазій, створений як можливість компенсувати все те, що людині не вдається втілити в реальність. З огляду на це надалі ми будемо розглядати ескапізм як літературне явище, якому властиві дві функції: компенсативна та ліберативна.

Нині існують кілька класифікацій ескапізму, однак єдиної і загальноновизнаної немає.

Є. Труфанова розрізняє ескапізм «м'який» і «жорсткий»: перший являє собою «діяльність, що призводить до відходу від запропонованої соціальної активності», другий проявляється в повній утечі особистості в «інший світ» [14, с. 101].

Д. Літинська виокремлює ескапізм інструментальний (служує цілям адаптації людини в соціумі) й екзистенціальний (виявляє себе в усвідомленому розриві зв'язків з іншими і світом у ситуації втрати смислів) [10, с. 308].

Є. Башарова розглядає активний, пасивний та компенсаторний ескапізм. На її думку, ескапізм – це не тільки і не стільки втеча, скільки спосіб переосмислення картини світу, усвідомлена діяльність, спрямована на створення нової суб'єктивної реальності. Така діяльність актуалізується внаслідок когнітивного дисонансу – протиріччя в системі

знань, переконань, вірувань, емоційних реакцій, і є інструментом у досягненні консонансу [4, с. 74]. Активний ескапізм вона розуміє як зовнішній стосовно індивіда. Спрямований назовні, на певну соціальну групу, він передбачає поширення нових смислів з метою створення нової суб'єктивної реальності. Пасивний ескапізм розуміється як внутрішній, спрямований усередину, на самого індивіда. У цьому разі індивід прагне створити нову реальність для себе, не претендуючи на її поширення в межах суспільства або групи. Суспільством або групою такий ескапізм сприймається як пасивна діяльність. Компенсаторний ескапізм тісно пов'язаний зі зняттям психологічного напруження. Під час спроб придушення дисонансу індивід може використовувати практики пасивного й активного ескапізму, однак якщо фактори, що призводять до дисонансу, не будуть виявлені, консонансу не відбудеться [4, с. 73].

Сам же І. Качуровський класифікує ескапізм відповідно до напрямку втечі:

- 1) втеча від певної дійсності в якусь іншу, не менш конкретну (переїзд до іншої країни чи міста, зміна фаху тощо);
- 2) втеча у світ умовно-реальний (у світ книжок, мистецтва);
- 3) втеча в небуття (самогубство);
- 4) втеча в екзотерію, містику, в потойбіччя [8, с. 144].

За І. Качуровським, ескапізм може бути спричинений кількома факторами. На першому місці стоїть характер творчості митця, зумовлений особистою вдачею та індивідуальною долею. Далі йде традиція народу чи країни, а також літературна мода. Тому, окрім першої класифікації, можна виділити ще поділ на індивідуальний та загальний ескапізм.

Як свідчить аналіз, більшість визначень ескапізму та його класифікацій зводяться до того, що людина в ситуації стресу, кризи або просто небажання вирішувати життєві труднощі прагне уникнути реального світу та втекти в інший, привабливий для неї світ. Як наслідок, ескапізм розглядається переважно інструментально, як спосіб адаптації або відчуження, соціальна девіація, а іноді і як вид психічного розладу.

Кожна з класифікацій є доволі індивідуальною і не претендує на всеохопність, адже кожен з підходів відкрив в ескапізмі як явищі нові грані та властивості.

Список використаних джерел:

1. Алиева Н. З. Эскапистское мировоззрение и идентичность человека / Н. З. Алиева, Е. Г. Некрасова // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6. – С. 6
2. Англо-український словник: У 2-х т. – Т. 1. – К.: Освіта, 1996. – 752 с.

3. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія : [курс лекцій] / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.
4. Башарова Е. А. Эскапизм: новые подходы к исследованию / Е. А. Башарова // Вестн. Ивановск. гос. ун-та. Сер.: «Гуманитарные науки. Философия». – 2014. – Вып. 2 (14). – С. 71-76.
5. Бланшо М. Смерть как возможность // Вопросы литературы, 1994. – С. 29-58 ; Ю. Бодрийяр Ж. Система вещей. – М.: Рудомино, 1995. – 168 с.
6. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. – М. : Добросвет, 2000. – 387 с.
7. Будний В. Порівняльне літературознавство : [підручник] / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
8. Введение в философию : [учебник для вузов] : в 2 ч. / [И. Т. Фролов, Э. А. Араб-Оглы Г. С. Арефьева и др. ; под общ. ред. Фролова И. Т.] – М. : Политиздат, 1989. – Ч. 2. – 1989. – 367 с.
9. Дрозд В. Г. Убивство за сто тисяч американських доларів : [роман, оповідання] / Володимир Григорович Дрозд. – К. : Український письменник, 2003. – 256 с.
10. Крапивенский С. Э. Социальная философия : [учебник для гуманит.-соц. специальностей вуз-ий] / Крапивенский С. Э. – Волгоград : Комитет по печати, 1996. – 352 с.
11. Лазарук М. Я. Збирачі маку : [повісті] / Мирослав Ярославович Лазарук. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1999. – 206 с.
12. Литинская Д. Г. Типы современного эскапизма и феномен экзистенциального эскапизма / Д. Г. Литинская // Вестн. Ярославск. пед. ун-та. Сер.: Гуманитарные науки. – 2012. – Т. 1. – № 1. – С. 308-311.
13. Літературна енциклопедія : у 2 т. / [ред. і упоряд. Ковалів Ю. І.]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – Т. 2. – 2007. – 624 с.
14. Мартинюк І. Символічна соціальна реальність : методологічні підходи та практичний досвід вивчення / І. Мартинюк, Н. Соболева // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 126–146. – (Ін-т соціології НАН України).

Навроцька В.В.

аспірант,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ФЕНОМЕН ПОВСЯКДЕННОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВОКЕРА ПЕРСІ

У гуманітарній науці феномен повсякденності висвітлюється здебільшого у філософії, антропології, соціології, а також літературознавстві. Американський письменник Вокер Персі (1916–1990) також зробив спробу осмислити цей феномен.

Поставши перед життєвими викликами, Вокер Персі, який був вихований у стоїчних традиціях американського Півдня і був палким прихильником раціоналістичного світосприйняття та наукового методу, збагнув їхню неспроможність допомогти людині сповна реалізувати свою екзистенцію. Почавши вивчати праці філософів-екзистенціалістів та ретельно вдивлятися у своє середовище, він помітив феномен повсякденності, який вважав руйнівним у житті людини. Спираючись на осмислення цього явища мислителями екзистенціального напрямку, автор надає йому актуального звучання у романі «Кіноглядач». Бінкс Боллінг говорить про своє враження, що усі мертві: *«Уже впродовж певного часу я дедалі переконуюся, що усі мертві. Це трапляється, коли розмовляю з людьми. В середині речення у мене виникає враження, що, поза усіляким сумнівом, це – смерть. Залишається лише охкати, вибачитися та якомога швидше втекти. У такі миті здається, що спілкуються роботи, які не мають вибору в розмові. Чую, як я, чи хтось інший каже щось схоже на: «На мою думку, росіяни – чудовий народ, але ...», чи «Так, те, що кажете про лицемірство Півночі, чистісінька правда. Однак, ...», і думаю, що це – смерть. Протягом останнього часу можу лише вести такі буденні розмови, адже щока сама набула звички сіпатися. В середу, коли я розмовляв з Еді Ловелом, відчув, як око почало миготіти»* [4, с. 83]. Цей стан, який описав автор, є повсякденністю. Персі запозичив цей термін у Гайдеггера. Бінкс зазначає, що *«Повсякденність – це ворог. Неможливий жоден пошук. Ймовірно, були часи, коли повсякденність не була такою сильною і можна було зірвати її нута грубою силою. Зараз ніщо, окрім лиха, не здатне подолати її»* [4, с. 117]. Вона відгороджує людину від її оточення та викрадає життєву енергію, а також пов'язана з рутинною й анонімністю людини серед натовпу, та призводить до нечутливості і тривоги.

Про феномен повсякденності писали також Г. Марсель та С. К'єркегор. Останній охарактеризував свою епоху як таку, якій *«здебільшого притаманний розум, але бракує пристрасті»* [2, с. 68]. Філософ зазначив, що *«у порівнянні із пристрасною епохою, епоха, що її позбавлена, набуває у масштабі те, що втрачає в інтенсивності»* [2, с. 68]. У результаті, відбувається щось на кшталт розсіювання людини – позбавлене життєвої сили існування, яке губиться у дрібницях. В одному із зауважень К'єркегор підсумував наслідок такого існування: *«Більшість людей є неповноцінними Я; те, що було заплановано природою як можливість відшліфованого Я, незабаром перетворилося у третю особу»* [6, с. 248].

Думки щодо смерті, яку описав Бінкс Боллінг, перегукуються із словами К'єркегора: *«У наш час можемо спілкуватися з будь-ким і необхідно визнати, що погляди людей надзвичайно розумні, однак, після*

розмови може скластися враження, що говорили з анонімом... Зауваження людей такі об'єктивні, що немає жодного значення, хто їх висловлює... Уже немає тих, хто вміє спілкуватися, а об'єктивна думка створює атмосферу, абстрактний звук, що роблять мовлення людини непотрібним, схоже на те, як машини роблять непотрібною людину» [2, с. 76].

Особливою рисою повсякденності є втрата здатності помічати усе навколо. Щодо цієї риси Г. Марсель сказав, що *«ми усі маємо схильність приховувати таку собі захисну оболонку, всередині якої протікає наше життя»* [3, с. 79]. Інколи наша схильність символічно зображати речі сприяє нездатності помічати світ довкола нас. Персі писав, що така буденна річ, як горобець, може стати не поміченою у звичайному житті, тому що вона розчиняється у своєму символі. Коли горобця називають вперше, наприклад, це робить дитина, тут присутня свіжість відкриття; ми бачимо його. *«Але коли назви вже більше не виявляють істоту, але ховають її у затверділий символ, коли світ сприймають та розуміють як музей речей-назв Аліси: туфлі, кораблі і сургуч, тоді мене охоплює нудьга»*. Людина губиться серед нудьги повсякденності, і це справді стає скрутним становищем, адже нудьга може бути коренем усякого зла, як вважав К'еркегор [1, с. 22].

Отже, помітивши значну увагу філософів екзистенціалістів до феномену повсякденності та зауваживши її неодноразово у своєму оточенні, Вокер Персі влітає його у канву роману «Кіноглядач».

Список використаних джерел:

1. A Kierkegaard Anthology [ed. by R. Bretall]. – New York: Random House, 1946. – 494 p.
2. Kierkegaard S. The Present Age / Soren Kierkegaard. – New York: Harper Torchbooks, 1962. – 108 p.
3. Marcel G. Mystery of Being / Gabriel Marcel. – St. Augustine's Press, 2001. – 237 p.
4. Percy W. The Moviegoer / Walker Percy. – New York: Avon Books, 1982. – 191 p.
5. Percy W. Naming and being / Walker Percy // Personalist. – 1960. – Issue XLI. – P. 148-157.
6. The Journals of Soren Kierkegaard [ed. by A. Dru]. – New York: Harper and Brothers, 1959. – 254 p.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Баланаєва О.В.

доцент,

*Донецкий юридический институт
Министерства внутренних дел Украины*

ТЕРМИНОПРОИЗВОДСТВО СЛОЖНЫХ СЛОВ БЕЗ СОЕДИНИТЕЛЬНОГО ГЛАСНОГО

Целью данной работы является исследование образования сложных юридических терминов в русском и украинском языках. Согласно общеизвестной классификации В.В. Виноградова, сложные слова могут образовываться лексико-синтаксическим способом [3, с. 76]. Производные слова данного способа принято называть сращениями [10, с. 188]. По Н.М. Шанскому, к лексико-синтаксическому способу словообразования относятся сложные составные слова, которые подразделяются на четыре разновидности: 1) удвоение (повторы) одного и того же слова, 2) синонимические сближения, 3) сочетания слов для выражения суммарной семантики, 4) сочетания двух существительных, одно из которых (первое) является определяемым, а второе – приложением [10, с. 189]. Две последние разновидности сложных составных слов, указанные Н.М. Шанским, представлены и в сфере терминообразования. Так, например, в сочетании *купля-продажа* выражена «суммарная семантика» ‘торговля’, а в сочетании существительных *закон-рамка* [1, с. 234] первое слово является определяемым, а второе – приложением (ср. вариативный термин *рамочный закон* [1, с. 234]).

Анализируя украинскую терминосистему налогового права, О.В. Черная определяет словосложение как продуктивный способ образования, заключающийся в сложении двухкорневых (или более) производных – юкстапозитов «путем объединения отдельных слов или словоформ» [11, с. 47]. Н.Ф. Клименко квалифицирует такие терминологические единицы как сложные слова [4]; О.Г. Чумак считает их словосочетаниями [12]; с точки зрения М.И. Приваловой, их можно отнести к обеим указанным группам, учитывая семантико-синтаксические признаки номинаций [8]. А.А. Бурячок отмечает сходство единиц, образованных по модели приложения, и составных

номинаций [2]. Т.С. Кондратьева разграничивает сложные термины (*лизингопокупатель*) и термины – сложносоставные слова (*тайм-аут*) [5, с. 13]. По Т.С. Кондратьевой, лексикализация (сращение, универбализация) наблюдается: 1) при образовании единого слова из английского словосочетания: *контрброкер* (*contra broker*); 2) при слиянии пишущихся через дефис элементов английского сложного слова: *стендбай* (*stand-by*); 3) при образовании сложного слова из английского сочетания знаменательных слов: *кэш-флоу* (*cash flow*) [5, с. 13].

Исследуя терминосистему налогового права, О.В. Черная классифицирует сложные слова с учетом частеречной принадлежности, словообразовательного значения и семантики, выделяя: 1) прилагательные, обозначающие комплексный признак предмета или действия (*податково-фінансовий, прибутково-видатковий* и под.), 2) названия способов исчисления ставки налога (*брутто-процент, брутто-дохід*), 3) названия объектов финансового и иного назначения (*банк-іпотекоутримувач, фірма-банкрут*), 4) названия лиц по специальности (*інспектор-податковець*), 5) названия документов (*план-схема, план-графік*) [11, с. 47].

Структурно-семантический анализ юридических терминов позволяет выделить разновидности сложных составных слов без соединительного гласного. К первой группе относятся существительные с так называемой совокупной семантикой: слово-термин совмещает значения своих «составляющих», однако их «сумма» не вытекает полностью из значения отдельных компонентов. Таким образом, «суммарное» лексическое значение производных терминоединиц характеризуется фразеологичностью. Под фразеологичностью семантики производного слова (термин М.В. Панова) [6, с. 138] принято понимать неодинаковую зависимость семантики производного слова от его структуры. Фразеологичность семантики присуща абсолютному большинству производных слов [10, с. 168].

Е.А. Земская выделяет два типических вида фразеологичности семантики производного слова: 1) значение производного базируется на одном из значений базового производящего, но установить, на каком именно, зная лишь состав производного, невозможно; 2) состав производного не указывает, какое именно значение полисемантического аффикса использовано в нем [9, с. 348-349]. Семантика новообразований – сложных составных терминоединиц – базируется на, во-первых, совмещении сем, входящих в содержательную структуру производящих слов, и во-вторых, смысловых «наращениях», которые подчас трудно квалифицировать. К таким сложным составным словам уместно применить характеристику «термины по договоренности».

Ср.: *министр-председатель* ‘глава правительства в Болгарии, в Венгрии’ [1, с. 405], *счет-спецификация* ‘объединяет реквизиты счета <...> и спецификации; выписывается в случаях, когда партия содержит разные по ассортименту товары’ [1, с. 742], *форс-мажор* (фр. *force majeure*) ‘в гражданском праве возникновение чрезвычайных и неотвратимых обязательств, результатом которых является невыполнение условий договора’ [1, с. 808], *ленд-лиз* (англ. *lend-lease*) ‘система передачи (в займы или в аренду) вооружения, боеприпасов, стратегического сырья, продовольствия и т.п.’ [1, с. 365], *пассинг-оф* ‘коммерция под чужим именем, преступление в странах с англо-американской правовой системой’ [1, с. 512], *порто-франко / порт-франко* ‘историческое название свободных таможенных зон в портах’ [1, с. 549], *фиксчюр-нот* (англ. *fixture-note*) ‘предварительный документ, фиксирующий факт фрахтования судна и его основные условия’ [1, с. 801], *ролл-овер* ‘1) продление срока кредита путем его возобновления; 2) перевод средств из одной формы инвестиций в другую’ [1, с. 655], *лист-узгодження* ‘документ установленної форми, який надає право суб’єкту зовнішньоекономічної діяльності здійснювати декларування та митне оформлення товарів у митниці оформлення, якщо митниця обліку не заперечує проти цього’ [7, с. 224] и др.

Вторая разновидность представлена сочетанием двух существительных, одно из которых (первое) является определяемым, а второе – приложением: *банк-эмитент* ‘банк (как правило, центральный), выпускающий в обращение (эмитирующий) денежные знаки или (обычно коммерческий банк) ценные бумаги и платежно-расчетные документы’ [1, с. 51], *агент-делькредере* ‘агент, который за дополнительное вознаграждение гарантирует принципалу поступление покупной цены’ [1, с. 7] и др. Такие композиты, подобно языковым единицам первой группы, характеризуются фразеологичностью семантики, однако их квалификация обусловлена атрибутивными отношениями, которыми связаны производящие слова.

К третьей группе, не зафиксированной в системе общелитературного языка, относятся сложные составные термины: сочетание двух существительных, одно из которых (второе) является определяемым, а первое – приложением: *бланко-вексель* ‘вексель, в котором отсутствует один или несколько обычных реквизитов’ [1, с. 62], *ректо-вексель* ‘вексель, на котором есть пометка «без права передачи»’ [1, с. 643], *индент-агент* (англ. *indent*) ‘агент по сбыту, ведущий за границей на комиссионной основе операции по продаже товаров, поступающих от иностранного поставщика’ [1, с. 271], *трансфер-агент / трансфертный агент* ‘организация, чаще всего банк, которая выпускает, регистрирует и погашает ценные бумаги от имени и по поручению эмитента’

[1, с. 768-769] и др. Некоторые сложные составные термины-существительные становятся производящей базой для образования суффиксальных прилагательных: *ролл-оверный кредит* [1, с. 655], *форс-мажорные обстоятельства*, *счет-платежное поручение* [1, с. 741], находящиеся с существительными в отношениях последовательной производности.

В русской и украинской терминосистемах права развито образование сложных имен существительных и прилагательных. С точки зрения способа соединения компонентов мы рассмотрели композиционную модель сложных слов, компоненты которой соединяются без помощи интерфикса. К первой разновидности сложных составных слов без соединительного гласного относятся существительные с «совокупной семантикой»: *ленд-лиз*, *пассинг-оф*, *берс-нот*. Вторая разновидность представлена сочетанием двух существительных, одно из которых (первое) является определяемым, а второе – приложением (*банк-эмитент*, *агент-делькредере*). К третьей группе относятся термины, второй компонент которых является определяемым, а первый – приложением (*бланко-вексель*, *индент-агент*). Теоретические наработки, использованные в работе, могут применяться для описания процесса формирования других терминосистем.

Список использованных источников:

1. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева. – 3-е изд. – М. : ИНФРА–М, 2006. – 858 с.
2. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально–політичної лексики східнослов'янських мов / А. А. Бурячок. – К. : Наук. думка, 1983. – 248 с.
3. Виноградов В. В. Вопросы современного русского словообразования в свете трудов И. В. Сталина по языкознанию / В. В. Виноградов // Рус. яз. в шк. – 1951. – № 2. – С. 1–10.
4. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1984. – 251 с.
5. Кондратьева Т. С. Лексико-семантические и деривационно-метаязыковые особенности терминосферы «Экономика – Рынок – Право» (на материале рус., англ. и нем. яз.) : автореф. дис. на соиск. учён. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т. С. Кондратьева. – Краснодар, 2001. – 18 с.
6. Панов М. В. О слове как единице языка / М. В. Панов // Ученые записки Московского городского педагогического ин-та им. В. П. Потемкина. – М., 1956. – Т. LI. – С. 129–165.
7. Популярна юридична енциклопедія / ред. кол. : І. С. Чиж, В. С. Ковальський, Л. М. Горбунова ; кол. авт. : В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.

8. Привалова М. И. Сложные слова или словосочетания / М. И. Привалова // Учен. зап. ЛГУ. Сер. филол. наук. – 1958. – Вып. 42. – № 243. – С. 53–68.

9. Современный русский язык : учеб. для филол. спец. ун-тов / В. А. Белошапкова, Е. А. Брызгунова, Е. А. Земская и др.; под ред. В. А. Белошапковой. – 2-е изд. – М. : Высш. школа, 1989. – 800 с.

10. Цыганенко Г. П. Русский язык. Морфемика. Словообразование. Этимология : учеб.-справ. кн. / Г. П. Цыганенко – Донецк : Китис, 1999. – 316 с.

11. Чорна О. В. Структурно-граматична організація українських податкових термінів / О. В. Чорна // *Studia linguistica et juridical*. Актуальні проблеми мови права : історія та сучасність : доп. міжвуз. наук.-практ. конф., присвяченої питанням лінгвістики та права (8-9 груд. 2010 р.) . – Кіровоград, 2010. – С. 44–57.

12. Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Укр. мова» / О. Г. Чумак. – К., 1998. – 24 с.

Бєлінський Б.О.

студент медичного факультету;

Орел-Халік Ю.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Запорізький державний медичний університет

РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Значення медичної термінології як однієї з частин мовної лексики досить велике. У своєму дослідженні ми порівняли історію розвитку української та, найближчої до нас Європейської країни, польської медичної термінології та проблеми її використання на практиці.

Становлення великої держави вимагає від її народу знання рідної мови. В першу чергу це стосується наукових працівників в тому числі медиків.

Кожного дня постає потреба писати наукові праці, для викладачів навчальних закладів – читати лекції українською мовою, а для лікарів-практиків – спілкуватися з пацієнтами та колегами.

Фахове мовлення – це частина загальнонаціональної мови. Характерними особливостями професійного мовлення медика є переплетення і взаємодоповнення наукового та ділового стилів мови, вживання мовних засобів (фахових термінів) високого ступеня стандартизації, точність формулювань, зваженість, доречність і

логічність викладу. Тому при вивченні лексичного складу фахового мовлення основна увага приділяється термінологічній лексиці [1, с. 143].

За наявності тривалої історії існування української медичної лексики та видання сучасних термінологічних словників логічно було б прийти до висновку, що українська медична термінологія мусить широко використовуватися на практиці. Але, на превеликий жаль, це не так. Латинська мова – офіційна медична мова медицини України.

Головна причина майже повного витіснення української мови зі сфери практичної медицини і відсутності її у сфері науково-медичної діяльності нашої країни – це цілеспрямована державна політика минулих років. Протягом багатьох поколінь у лікарському середовищі було виховано зневажливе ставлення до використання української фахової лексики.

Крім того, викладання медичної справи та видання медичної літератури протягом багатьох років велося латинською або російською мовами. Саме тому, більшість лікарів, викладачів і науковців у наш час не бажають користуватися українською мовою.

До 1990 року видавництво «Вища школа» літератури з медицини та охорони здоров'я українською мовою не друкувало. У 1990 році в таких серійних виданнях видавництва «Здоров'я», як «Бібліотека практичного лікаря», «Бібліотека середнього медичного працівника» з 28 науково-популярних видань україномовних було лише 15.

Противники української мови висловлюють протест проти насильницької українізації, мотивуючи браком української термінології, хоча це безпідставно.

Більшість держав світу має свою національну медичну термінологію. Таке засилля латини, як у нас, спостерігалось лише у країнах колишнього радянського союзу та деяких скандинавських.

У цивілізованому світі національна мова забезпечує всі галузі життя, і зокрема, медичне фахове спілкування. Тому подібні процеси в українській мові є природними і необхідними.

В Польщі починаючи з дев'яностих років минулого століття було проведено багато реформ, в тому числі в медицині. Одним з найважливіших – введення страхової медицини. Цей процес супроводжувався безліччю специфічних труднощів, однак зараз польська система охорони здоров'я працює досить успішно.

Першим кроком впровадження теорії «Медицина для людей» в практику була повна відмова від латини, міжнародної медичної мови, та впровадження всієї медичної термінології польською. Ви не зустрінете в нозологічному довіднику незрозумілого слова. Все дуже просто. В даному випадку кожна людина розуміє від чого, від якої хвороби вона страждає і що відбувається в її організмі одразу без додаткових пояснень

лікаря (пневмонія – zapalenie płuc; ангіна – bóle gardła; діарея – biegunka; стенокардія – dusznica bolesna, т.ін.). І це правильно – навіщо вигадувати щось, коли можна називати все своїми іменами.

Таким чином, вважаємо, що реформування медицини в Україні потрібно проводити не лише на практичному, але й на філологічному рівнях, впроваджуючи українські терміноодиниці, та поступово відмовляючись від повсякденного вживання латинської термінології на рівні лікар-пацієнт, залишивши латину для науковців.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря. – Київ. – 2000.
2. Пиріг Л. А. Українська мова в лікарському середовищі. Сучасний стан і перспективи. – Новини стоматології. – 1995. – № 1-2 /2-3/. – С. 10-14.

Танчинець І.В.

викладач, аспірант,

Науковий керівник: Полюжин М.М.

доктор філологічних наук, професор,

Ужгородський національний університет

ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ПАРЕМІЙ

Людина, як і все живе на землі, рефлексивна по відношенню до навколишнього світу. З плином часу людство виробило безліч способів зберігання та передачі знань про світ, семіотичне вираження якого втілювалося у наскальному малюнку, танці, використовуючи при цьому код, який може бути дешифрований вузьким кругом обізнаних людей. Своєрідним сховищем знань про особливості побуту, звичаї та традиції народу є прислів'я та приказки, які функціонують як засіб збереження й передачі сакральної етнічної інформації, демонструють органічний зв'язок із концептами.

Оскільки усі види паремійної творчості пов'язані з тріадою «мова-культура-людина», на сьогодні дослідження корпусу паремій активно проводиться у діахронному й синхронному аспектах, що дає змогу створювати численні фундаментальні наукові праці, робити спроби міжнародних класифікацій паремій, укладати паремійний матеріал у словниках, проводити паремійні паралелі на матеріалі споріднених і неспоріднених мов. Відомо, що паремії мають давнє походження –

приблизно 4500 років і беруть свій початок від висловлень: «When Adam delved and Eve span, who was then the gentlemen?» [1]. Разом з усією ранньою філософією афористичне слово належало елітарній писемній традиції, вона становила знак учительства і влади. Водночас у результаті розкладу архаїчної культури з'являються фольклорні паралелі афористичних висловів – народні прислів'я, приказки, загадки тощо. Імовірно, що виокремлення літератури з народної творчості саме в цю культурно-історичну епоху зумовило розмежування висловів на фольклорний (власне паремії) і літературний (афоризми) варіанти (І. Тронський) [2, с. 17].

Суб'єктом знань, що знайшли відображення в прислів'ях, є народ. Розмірковуючи над тим, якій соціальній сфері завдячують своїм народженням російські паремії, можна стверджувати, що за прислів'ями та приказками слід іти в народ – це продукт пізнавальної комунікативної діяльності неосвіченої частини суспільства і в основній своїй масі селянства: «Готових прислів'їв вище суспільство не приймає, тому що ці картини далекого йому побуту, та й не його мова» [4, с. 7]. Історія формування німецького пареміологічного фонду суттєво відрізняється від історії формування фонду російських паремій, оскільки він більшою мірою відчув на собі вплив письмових джерел, продуцентами яких були люди різних професій і різних соціальних сфер, світосприйняття і манера мови членів суспільства яких не були детерміновані класовими розшаруваннями.

У кожного пареміологічного фонду своя доля і своя історія. Дослідження концепту українського *доля* у зіставленні з польським *los* і російським *судьба* виявили глибокі відмінності у життєвій філософії даних народів, в історії культур і національному характері. В українській народній традиції *доля* постає переважно у міфологічному жіночому образі, який змінюється залежно від того, кому належить. У трактуванні *долі* в народних переказах, безперечно, присутній мотив фатуму, приреченості. Долею наділяє людину мати, від матері залежить дати чи не дати своїм дітям щасливу долю. У російському понятті *судьби*, етимологічно пов'язаного з лексемами *судити*, *суд*, закладено значення покірного підпорядкування тому, що визначено з гори, смиренність та покору, суспільну пасивність. Витоки такої народної філософії вбачаємо в історії, у релігії й культурі Росії, у деспотизмі правителів і абсолютному підпорядкуванні всіх інших. На протигагу філософії пасивного й покірного підпорядкування зовнішній силі, що стоїть над людиною і контролює її, у підґрунті польського поняття *los* лежить інша життєва настанова. *Los* у польській мові пов'язаний з образом великої лотереї, він може бути злим чи добрим, однак він не передбачуваний, у житті його можна хіба що щасливо виграти. Таким чином, польське

поняття *los* ближче до римського поняття *fortuna*, ніж римського *fatum*, тоді як російське *судьба*, навпаки, ближче до поняття *fatum*, ніж *fortuna* [3, с. 4].

Важко не помітити, що паремії відображають світоглядні позиції народу, вироблені суспільною практикою, закріплені в народній свідомості і фіксують історичні події, персоналії різних часів, начебто карбують національну історію (*Гість не в пору – гірше татарина; Страшний, як монгол*). У давніх народних пареміях простежуються натяки на період матріархату й общинні відносини (*Отець вмер, то півсироти дитина, а мати, то вже цілая сиротина*). Ґрунтовний аналіз накопиченого паремійного матеріалу дає змогу простежити історію розвитку прислів'їв, зміни в їх семантиці, консервацію певних реалій і даних з епохи, коли вони виникали. Таким чином, культурно-мовні характеристики власне паремій є важливим компонентом національної культури, відображають специфіку національної картини світу і можуть бути досліджені за допомогою концептуальної структури.

Список використаних джерел:

1. Jennifer Speake, John Simpson. The Oxford Dictionary of Proverbs. – Oxford University Press, 2004.
2. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія. – Кривий Ріг: КП ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2014. – С. 350.
3. Масенко Л.Т. Концепт доля в поезії Т.Шевченка у зіставленні з польським *los* і російським *судьба* // Українська мова: наук.-теор. журнал / Ін-т української мови НАН України. – К. : Вид. дім «Академперіодика», 2014. – № 4. – С. 3-11.
4. Ничипорчик Е.В. Отражение ценностных ориентаций в паремиях: [монографія]. – Министерство образования Республики Беларусь, Учреждение образования «Гомельский государственный университет им. Франциска Скорины». – Гомель: ГГУ, 2015. – С. 358.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В.

аспірант,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

імені М.Т. Рильського

Національної академії наук України

ЗВИЧАЄВИЙ АСПЕКТ У КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ КИЇВЩИНИ

Звичаєве або фольклорне право, точніше його ознаки, присутні не лише у паремійних жанрах, але й майже у всіх жанрових угрупованнях усної народної творчості. Звичаєве право має певне соціальне призначення і здійснює правовий вплив на громаду, соціум. Фольклорне право з'явилося з метою охорони держави та моралі людини. Таке звичаєве право багатогранне і має певні підрозділи за своїм суспільним призначенням: формувальну, орієнтувальну, виховну, популяризаційну. Для виявлення основних звичаєвих ознак необхідно виявити в першу чергу функції такого права та його призначення. Як зазначає О. Чорнобай, фольклорне право виконує функції загальносоціальні та соціально-юридичні. Загальносоціальні – це гуманістична, комунікативна, пізнавальна, виховна, оцінювальна, орієнтаційна сфери; соціально-юридичні функції – регулятивна та охоронна [2, с. 96].

Регулятивна функція права покликана давати змогу функціонуванню права, сприяти виконанню законів та санкцій. Основними ознаками регулятивної функції виступають: моральна поведінка, думка громади, саморозвиток особи. Виховна ж функція забезпечує любов та законний послух громадян, формуючи їх змалку. Крім того, вона сприяє вихованню у кожній особистості певних правил моральної поведінки, результатом чого є слухняність громадян перед державою. Функція охоронна дає можливість громадянину відчувати себе захищеним у суспільстві. Пізнавальна функція права допомагає суспільству дізнаватися про світ, давати змогу розвиватися та вдосконалюватися, а також розуміти правила та умову поведінки в тій чи іншій ситуації. Орієнтаційна: допомагає вибрати правильний напрямок у поведінці та розв'язати будь-яку ситуацію; гуманістична – оберігає від неприємностей. Комунікативна існує як засіб спілкування громадян через норми закону. Оцінювальна сканує ситуацію та дає їй певну оцінку з подальшим баченням вирішення ситуації.

У текстах щедрівок та колядок давнього періоду спостерігаємо яскраві прояви звичаєвого права. Аби переконатися, що правознавчий аспект тут дійсно присутній, потрібно проаналізувати тексти пісень цього жанру.

У правознавчій науці, аби знайти «винуватих» та тих кого виправдовують, необхідно визначити об'єкт та суб'єкт. Будь-яка норма закону у своєму змісті має чітко визначені ці два положення. Об'єктом норми права у колядувальних або щедрувальних текстах є господарство, а суб'єктом – колядники з одного боку, а з іншого – родина, якій присвячуються тексти. Між об'єктом та суб'єктом існує тісний взаємозв'язок. «Суб'єктами величання є переважно селянська родина, окремі її члени, їх життя і праця, їх врода й характери» [1, с. 9] – пише О.І. Дей. Так, зміст текстів містить у собі поетичні фантазії, які переносили слухачів та тих кого оспівували в ірреальний світ, у світ без негативних ознак, «без проблем». Таким чином, ті до кого зверталися щедрувальники, на якийсь час забували про побутові та житейські речі й переносили їх у світ бажаного та омріяного. І.Я. Франко зазначав: «Слухаючи колядки, такий бідолаха хоч на хвилю бачить себе заможним господарем, у якого подвір'я чисто заметене, хата гарна, світла, в хаті прибрано по-празничному, не достатку нема, а натомість за столом сидять гості славні та величні на весь світ, і він рад, що може чесно і відповідно прийняти їх» [1, с. 9]. Саме це є основною метою усіх календарно-обрядових текстів – щедрівок і колядок. У виконанні цих творів бачимо жагуче бажання простолюдинів змінити складні умови дійсності та досягнення ними кращого життя. Новорічні побажання виконували в складний для селянина час, у період зимового холоду та суму, коли роботи було не так багато і тому знаходився час на осмислення свого буття та розуміння того, що відбувається навколо.

М. Сумцов стверджує: «Вся важке і сумне, що тривожить селянську душу в довгі осінні ночі, коли на солом'яну стріху подають буйні картини холодного дощу, в повітрі стоїть сира мряка і шумить вітер вривається в похилений набік димник, гнітючі турботи, сумніви й побоювання зникають, забуваються під принадним впливом веселої святкової пісні» [1, с. 10]. Основними образами у колядках виступають молодий парубок – богатир, молодий місяць, іноді настільки закоханий, що нехтує навіть запропонованим йому надзвичайним конем.

Ходить, походить місяць по небу.

Кличе, покличе зорю до себе: -

Ходімо, зоре, з нами гуляти,

З нами гуляти, колядувати. [1, с. 49]

Інший образ – дівчина із незвичайною вродою, яка до того має неземні здібності.

Щедрий вечор, добрий вечор

Добрим людям на здоров'я.

Усі луги облітала,....

А в теремі красна панна,

Красна панна, Маруся.

Тонко пряла, дзвінко ткала,

Своєму батькові на рубашку,

А матері на серпанки,

Собі, молоденькій, на подарунки. [1, с. 332]

Господиня – головна жінка роду, одночасно та вправно виконує декілька домашніх справ, при цьому привітно посміхаючись гостям свого дому; берегиня роду.

А на тій вербі рожеві квітки.

Ой то ж не верба – Йванова жона... [1, с. 54]

Господар – голова роду, покровитель родини, суддя своїм рідним та розпорядник усього майна і заробітку; щедрий.

Да підемо ми до пана господаря,

А пан господар в кінці стола сидять.

В кінці стола сидять, три кубка держать... [1, с. 49]

Образ селянського двору – пишність, багатство, врожайність, все у золоті та яскравих кольорах.

А в пана Йвана золота верба,

А на тій вербі золота кора,

А на тій вербі рожеві квіти...

...На першій столі – гірка горілка,

На другій столі – вино зелено,

На третій столі – медок солодок... [1, с. 54]

Первісне призначення щедрувальних та колядних текстів – практичне. Їх виконували для того, щоб полегшити працю людини, аби людина досягла гармонії з природою. Питання про умови їх виникнення є дуже актуальним, адже науковці з цього приводу не мають чіткої і точної думки, їхні погляди розходяться (О. Веселовський, О. Потєбня, В.Гнатюк, П.Караман, І. Свенціцький та ін.). Вживання слова коляда тягнеться ще з Візантійської імперії – це була назва нового року у візантійців. Пізніше пісні, які виконувалися напередодні Різдва вважали колядками, а ті, що перед Новим роком – щедрівками. Колядки виконували дівчата, а щедрувальні тексти – переважно хлопці. У народі ці пісні називали «старосвітськими».

Форму обрядового зимового календарного тексту можна поділити на два основні типи: узагальнений та індивідуалізований. Узагальнений передбачає звернення до всієї родини, до великої сім'ї, а індивідуальний – до кожної окремо або до когось конкретно із родини (господаря, господині, парубка, дівчини). Люди вірили в магію слова та дії язичницьких ритуалів. Результатом мала стати практична мета – досягнення в майбутньому гарного врожаю, взаємозв'язок із природою,

щоб вищі сили почули ті, так звані, молитви і допомагали по господарству. Частим атрибутом щедрувально-колядувальних дій виступають зерно та хліб, як жертва, яка приноситься тим силам, що відповідають за землеробство.

Так у колядці «А в пана Йвана золота верба» чітко дотримана структурна форма родинного укладу, першого возвеличують господаря-чоловіка, далі його дружину, а вже потім дітей:

На першій столі – гірка горілка,
 На другій столі – вино зелене,
 На третій столі – медок солодок.
 Гірка горілка – для чоловіка,
 Вино зелене – для жони його,
 Медок солодок – для його діток. [1, с. 54]

З тексту колядки «А в Раманівці, в славному городі» дізнаємося про існуючу в минулому громаду, яка була на стражі права і порядку. До складу громади входи мудреці із життєвим досвідом та молоді успішні господарі:

А в Романівці, в славнім городі
 Зібралася рада – стариків громада,
 А другая рада – молодців громада.

Отже, проаналізувавши тексти колядок та щедрівок і дослідивши питання виокремлення функцій в них фольклорного права, можна стверджувати положення про виразну наявність у новорічно-різдвяному циклі календарно-обрядових пісень звичаєво-правового аспекту. Розглянуті тексти мають неперехідне значення для формування норм та правил життя суспільства. В них поєднується звичаєва функція та обряд. Члени громади, маючи у піснях постійні нагадування про звичаєве право, використовували його у повсякденному житті, чітко усвідомлюючи результати порушення правових норм. Ще однією важливою місією колядок та щедрівок, а точніше їх змісту та образно-жанрового наповнення є те, що бідні люди, слухаючи та виконуючи пісні переходили із повсякденного життя, опиняючись у світі, щирому, чистому та позитивному. За словами О. І. Дея, «Колядки та щедрівки – обряди й пісні – це невичерпне джерело поезії і духовної краси, творче використання якого може ще довго збагачувати художню культуру українського народу» [1, с. 40].

Список використаних джерел:

1. Колядки та щедрівки. Зимові обрядові поезії трудового року / Упоряд. і передмова О.І. Дея. – К.: Наук. думка, 1956. – С. 803.
2. Чорнобай О. Феноменологічний зміст функцій фольклорного права/ Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2014. – № 782 : Юридичні науки. – С. 95-101.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Козаченко І.В.

кандидат педагогічних наук,

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Слово комунікація прийшло до нас через англійську мову (communication) від латинського communicare, що означає «перебувати у зв'язку, брати участь, об'єднуватися». Слова communicate, community, communication однокореневі. Українськими відповідниками є сполучатися, спілкуватися, спілка, спільнота, спілкування. Російськими, відповідно, общий, общество, общатся, общение, приобщить. Як бачимо, ідея єдності, об'єднання, зв'язку зі спільнотою є визначальною для поняття комунікації, або спілкування. Спілкуватися – це ставати членом спільноти, співпереживати, ставати духовно близьким, дотримуватися норм співжиття. Визначальним тут є зв'язок між членами спільноти, але безперечно цей зв'язок має бути не так фізичним, як духовним. Факт духовної єдності й наявність спільних форм духовного зв'язку творять спільноту. Спілкування або комунікація й означає встановлення такої єдності за допомогою відповідних форм духовного єднання.

Отже, спілкування, якщо воно відбувається, передбачає такі ознаки [1]:

- Комунікаторів – тих, між ким відбувається спілкування, зокрема того, хто ініціює процес спілкування, виступає його адресантом, і того, на кого спрямоване спілкування і хто є його адресатом;
- духовно-інтелектуальну єдність тих, хто спілкується, спільну свідомість, спільну культуру;
- спільну форму духовного буття-мову;
- при потребі загальнозрозумілі знакові системи, що замінюють мову в певних ситуаціях, письмо, іноземні мови та ін. знакові системи;
- при потребі створені спільнотою засоби спілкування – книги, періодичні видання тощо;
- соціально-психологічну здатність до спілкування – здатність говорити, висловлювати думки, почуття згідно з виконуваною соціальною функцією й соціальними приписами та здатність слухати,

сприймати й розуміти висловлене залежно від соціальної функції слухача/читача, а також соціальних вимог.

Те, що масова комунікація є організованим спілкуванням, має принципове значення для розуміння формування й розвитку масовоінформаційних процесів у суспільстві.

Становлення масової комунікації як сфери професійно організованої суспільно-культурної діяльності так чи інакше пов'язано з виникненням професії комунікатора.

Професія виникає там і тоді, де й коли починають говорити про професіоналізм, майстерність.

З розвитком інноваційних технологій у виробничу сферу потрапили й такі процеси масової комунікації, як збір даних через інформаційні мережі й збереження інформації у вигляді банків даних, виробництво носіїв інформації – книг, газет, журналів тощо, виготовлення засобів масової комунікації як інформаційно-знакових систем, які, з одного боку, є творчим продуктом, бо створені одним або кількома авторами, дизайнерами, художниками, редакторами, сценаристами, режисерами тощо, а з іншого боку, оформлені за певними правилами й стандартами й розмножені у великій кількості.

Дуже широко використовуються інтерактивні дошки, а також в університетах вводиться курс акторського мистецтва як обов'язкова дисципліна у навчальному процесі. Таким чином, у структуру масової комунікації були включені різноманітні виробничі процеси, що лягли в основу виникнення інформаційної індустрії [3, р. 32].

Намагання поставити масову комунікацію на рейки виробництва дало поштовх розвитку масово-інформаційної діяльності як виробничої й становленню галузей інформаційного виробництва, таких як преса, телебачення, радіомовлення, книговидавництва тощо.

Особливого розвитку масово-інформаційна діяльність набрала в ХХ столітті, позначеному глобальними економічними й соціальними трансформаціями.

Інформаційна індустрія займається, зокрема, виробництвом носіїв масової інформації як засобів масової комунікації, формує інформаційний простір держави, веде політику в інформаційному просторі, збирає, зберігає, переробляє й поширює інформацію. Становлення й розвиток інформаційної індустрії як сфери виробництва засобів масової комунікації (ЗМК), або засобів масової інформації (масового інформування) (ЗМІ), зумовлений: розширенням сфери інформаційних потреб суспільства; суспільно-економічним і науково-технічним розвитком суспільства; процесами глобалізації системи масової комунікації, а також інших комунікаційних систем – виробничих, професійних тощо.

Список використаних джерел:

1. Лебон Г. Психологія народів і мас. М .: Академічний проект, 2012.
2. «Mass media». English Dictionary. Online version. – Oxford. – 2010.
3. W. James Arguing for a general framework for mass media scholarship / SAGE // ISBN 9781412964715. – 2008. – P. 32.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Kokoruz M.B.

Master Student,

National Technical University of Ukraine

«Kyiv Polytechnic Institute»

SOCIETY COLOURED LEXICAL INNOVATIONS IN THE ENGLISH LANGUAGE

Lexical innovations in the language serve as an exposure of a rapid societal development, integration of new phenomena into the modern life and speakers' reaction to them. Appearance of new words in the system of language is a natural phenomenon, whereas the extensive word-formation system represents a core, which the further development of neo-lexemes is based on.

The English language is regarded as international as of right. One of the main means of communication in either regional or global arena, English can be characterized with a permanent enrichment of a lexicon in terms of lexical innovations (neologisms, nonce-words, author occasionalisms etc.). Thus, a conscious usage of various means of the word formation serves as a crucial mechanism on the way to idea implementation – creation of a new word or a word combination for description and naming of the recently appeared notions, phenomena or objects, which have fully integrated into the real life at current stage.

Appearance of neo-lexemes in the English language can be characterized with a prevalence of such types of word formation as suffixation, compounding, blending, clipping, acronymization [2, p. 31].

In the majority of cases, suffixation is revealed in creation of new words, which are being employed for characterizing neutral notions [4, p. 75]. One of the most productive word formation means, it is predominantly expressed through the help of such suffixes:

- *ian, -ation (Ballistician, commodification);*

- *ship (brinkmanship, craftsmanship),*

- *dom (bangdom, bogdom);*

- *ize (itemize, unionize);*

- *er (comper, slacker).*

- *ing (carjacking) [3, c. 139].*

English features a special set of suffixes, which are mainly used in creating those lexemes circulating in the everyday life and the media. Suffix –

y/-ie is one of the most active suffixes, possessing an ironic connotation. Yet, as a rule, lexical innovations, created by means of this very suffix cannot be found in the official communication [2, p. 51]. For instance:

-eer (*marketeer*),
-tron, (*waitron, fundie, foodie*).

Besides, suffix –y adds up a diminutive meaning of a word, for example *techie, mouny*. Admittedly, suffix –y/-ie is used in creation of adjectives, for example *touchy-feely* [4, p. 186].

Suffix –ie is mainly deployed in naming of the people of various strata of the American or British societies, for example, *yuppie, rumpie*. Similarly, suffix –ie is used in providing the characteristics for the people of various age categories, such as *muppie, yeepie, woopie etc.*

It is worth paying attention to the fact, that suffix –ie is used to define a marital status of a person, for example, *dinkie, nilkie*. However, despite the overall spread-over of these suffixes –y/-ie and their societal coloring, their usage in the official communication is rather limited. Apart from the everyday life, they have gained enormous popularity in the media texts and periodicals [7, p. 56].

Among prefixes, taking part in the word-formation processes, we may point out on the prefixes with a Latin origin, such as *ant-, co-, de-, ne-, non-, post-, pre-, sub-, in-* [3, p. 78].

Prevalence of derivation in the word formation of English is determined not only by the need for nomination, but stylistic motivation as well: for instance, *towelhead, toyboy, hard-ass*. British scientists-linguists select a group of neo-lexemes, which have the syntactic nature, i.e. words, word-combinations or sentences serve as basis for the innovation, for example: *hole-in-the-wall, for-profit*.

Employment of blending as a method of creation of new words is caused by the rapid development and changes of societal processes and phenomena [4, p. 215]. Blending represents the societal processes and their implications in diverse spheres of the everyday life. For example, *Japanimation, netizen (net + (cit)izen), mokney (mock + (cock)ney), emergicenter (emerg(ency)+ center)* [2, p. 201]. Words, which have been created by means of blending, represent the group of words entitled as those illustrating the universality and rationality of the language, demonstrating various levels of motivation [4, p. 74].

Tendency of the English language to minimize resources results in clipping [6, p. 115]. It is characteristic for English to clip the fore and back elements of lexemes, for example: *burb – a suburb, rad – radical*. Some of the innovations went through the assimilation and acquired brand new meanings: *diss (disrespect), skell (skeleton)*.

Usage of acronyms is one of the most active ways for innovation to appear in the language. Their specificity can be traced through their ability to represent the societal phenomena, intrinsic and crucial for a certain time

frame, for example, *FOB (Friend Of Bill)*, *FAQ (Frequently Asked Questions)* [4, с. 123]. Acronyms of phrases or even sentences, which have functioned in the language for a long time, are characteristic for English, for instance, *TINA (there is no alternative)*.

Currently, integration processes in the society and internationalization of the English language cause borrowings to appear in the language. During recent decades, borrowings from the Japanese and Spanish languages are the most spread in English. The main spheres of everyday life, in which these borrowings are focused, are as follows:

1) Socio-political aspects: *Ossi*, *Wessi* (from German); *karoshi* (from Japanese);

2) Living conditions: *taqueria* (from Spanish); *otaku* (from Japanese); *bimbo* (from Italian) [7, с. 138].

Creation of euphemisms is prevalent in the English language: neologisms-euphemisms are mainly created for such a nomination, which is acceptable in society: that is, it possesses a connotation with a more tolerant attitude towards the person, phenomenon or process. Euphemistic innovations aimed at smoothening out mental and physical disadvantages of people may serve as an example. For instance, such innovation word-phrases as *mentally unbalanced*, *having bats*, *wheelchair user* have gained a grand popularity [1, p. 14].

To sum up, English language features a diversity of means for enrichment of the lexicon: suffixation, prefixation, compounding, blending, acronyms, borrowings etc. Creation of neo-lexemes, which have an innovational nature and serve for naming the notions, processes and phenomena, is significant in the development of a modern society.

References:

1. Andrusiak I. V. Lifestyle and leisure: conceptual analysis of English neologisms of XX century / I. V. Andrusiak // *Lingual and conceptual pictures of the world: Collection of scientific works*. – K.: KNU, 2000. – P. 8-18.
2. Zabotkina V. I. New lexicon of the contemporary English language / V. I. Zabotkina. – M.: «High school» – 1989. – 126 p.
3. Zatsnyi Y. A., Iankov A. V. Innovations in the English language of the XXI century / Y. A. Zatsnyi, A. V. Iankov. – Vinnytsia: New book, 2001. – P. 360.
4. Zatsnyi Y. A. Contemporary English-speaking world and enrichment of the lexicon / Y. A. Zatsnyi. – Lviv: PAIS, 2007. – 228 p.
5. Zatsnyi Y. A. Ways and means of enrichment of modern colloquial English / Y. A. Zatsnyi // *New Philology: collection of scientific works*. – Zaporizhzhia: Zaporizhzhia State University, 2009. – Issue 34. – P. 189-195.
6. Tsvilling M. Y. Translation equivalents of neologisms in dictionary and text / M. Y. Tsvilling. – Moscow: Enlightenment, 1984. – 317 p.
7. Yanko N. A. Translation of English neologisms / N. A. Yanko // *Theory and practice of translation*. – Kyiv: KNLU, 1987. – Issue 14. – P. 120-124.

Лукіяничук Ю.О.

перекладач,

в/ч А0351

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

З розширенням міжнародних взаємин вивчення іноземної мови набуває фахового термінологічного спрямування. В даний час приділяється велика увага термінологічній діяльності як у теоретичному, так і в практичному плані.

Сьогодні Україна є активним учасником міжнародного військового співробітництва. Подолання мовного бар'єру, на сьогоднішній день, залишається одним із найважливіших питань. Виникає необхідність найменування нових реалій, концептів, які відображають картини світу. Труднощі, з якими стикаються військовослужбовці в процесі проходження військової служби, свідчать про недостатнє володіння спеціалізованою військовою термінологією.

Для визначення особливостей військового терміну необхідно розглянути поняття власне терміну. О.С. Ахманова визначає термін, як «слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.д) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [1, с. 472].

М. І. Мостовий дає таке визначення терміна: термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва [4, с. 191].

А.Я. Коваленко пропонує наступну дефініцію: термін – це емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять чи назв предметів [3, с. 102].

Багато науковців надавали визначення терміну та термінології, узагальнивши деякі з них, на нашу думку термін – це слово або словосполучення, яке виражає спеціальне поняття або позначає певний предмет, як правило є однозначним, позбавленим експресії.

Визначальною рисою військових текстів є їх насиченість військовими термінами різноманітної структури, тому існує необхідність точного позначення деяких понять, які відносяться до різноманітних розділів військової науки, з метою досягнення взаєморозуміння між спеціалістами відповідних областей.

В.Н. Шевчук дає наступну дефініцію військового терміна: «Військовий термін – це слово або словосполучення, що використовується для позначення певного спеціального поняття, що

належить до того чи іншого розділу військової науки або до військової техніки» [5, с. 8].

Звернемо увагу на військово-спеціальну термінологію, яка знаходиться в активному обігу в Збройних Сил України. Оскільки чіткого визначення військово-спеціального терміну не існує, ми запропонуємо власну дефініцію. На нашу думку, військово-спеціальний термін – це слово або словосполучення, яке позначає поняття, що відноситься до організації, підготовки та ведення бойових дій, пересування та розташування військ, їх повсякденної діяльності та пов'язане з виконанням спеціальних завдань, є невід'ємною органічною частиною лексичної системи військово-спеціальної сфери, відрізняється від інших термінів своєю значною інформаційною насиченістю.

У перекладі військово-спеціальної термінології важливе значення має точність перекладу, оскільки матеріал перекладу може слугувати основою для прийняття важливих рішень, проведення військових операцій, військово-розвідувальної діяльності та ін., тому адекватність перекладу військово-спеціальних матеріалів передбачає не лише точну передачу інформації, а ц ретельнішу передачу його структурної форми, послідовності викладу матеріалу та ряд інших факторів.

Розглянемо найскладніші, на нашу думку, терміни, які мають два, три, чотири та більше компонентів та відрізняються шляхами перекладу.

Двокомпонентні терміни можуть перекладатися наступними способами:

1) Заміна дієприкметника II – іменником: *intensified cooperation* – розширення співпраці; *advanced training* – поглиблена підготовка;

2) Заміна означального іменника – прикметником: *imagery intelligence* – видова розвідка; *information report* – інформаційна доповідь;

3) Перестановка компонентів: *Secretary General* – генеральний секретар;

4) За допомогою дієприкметника та дієприкметникового звороту: *emergency committee* – комітет, діючий в надзвичайних ситуаціях;

5) За допомогою декомпресії: *site frequency* – частота відвідування сайту, та ін.

Терміни, які складають із трьох або більше термінів характеризуються більшою складністю структури та міжкомпонентних зв'язків. За словами Т.А. Казакової, багаточленні англійські атрибутивні словосполучення у перекладі часто виявляють своєрідний семантичний камуфляж: кожен елемент такого сполучення може виконувати зовсім інші синтаксичні функції, наприклад функцію додатку, обставини, що при цьому відносяться до зовсім інших слів, ніж формально озвучуване слово в даному словосполученні [2, с. 193].

Трикомпонентні терміни можуть перекладатися:

- 1) З використанням прийменниково-іменникових словосполучень: *electronic image display* – дисплей з електронним зображенням;
- 2) За допомогою прикладки: *Partner Country Representation* – представництво країн-партнерів;
- 3) За допомогою дієприкметника та дієприкметникового звороту: *statutory maximum term* – максимальний термін передбачений статутом;
- 4) За допомогою підрядного означального речення: *contract intelligence-and-research agency* – управління, що проводить розвідувальну роботу і наукові дослідження за контрактами;
- 5) Із застосуванням транслітерації: *Internet Content Provider* – Інтернет контент провайдер та ін.

Порівняно з дво- та трикомпонентними термінами, багатоконпонентні характеризуються складнішими семантичними зв'язками між їх компонентами. Правильне виділення словосполучень всередині багаточленних термінів дає можливість визначити правильний порядок перекладу компонентів.

- 1) Найбільш численною з перекладацьких трансформацій, що застосовуються в перекладі багатоконпонентних термінів є перестановка компонентів словосполучення: *digital data communication message protocol* – протокол цифрової передачі повідомлень;
- 2) Часто застосовується компресія: *intelligence and electronic warfare mission area analysis* – аналіз комплексу завдань розвідки;
- 3) Декомпресія: *imagery intelligence receiving system* – система прийняття видової розвідувальної інформації;
- 4) Прийом перекладу за допомогою прийменниково-іменникового словосполучення: *intelligence collection effort priority* – система передачі та розподілення розвідувальної інформації;
- 5) Переклад підрядним означальним реченням: *bandwidth-hungry high definition data system* – система передачі даних високої чіткості, що потребує широкої смуги частоти.

Отже вибір способу, а зазвичай комбінації способів перекладу термінів залежить від декількох чинників: уміння перекладача ідентифікувати словосполучення, правильно класифікувавши його, як дво-, три- або багатоконпонентне; уміння аналізувати структурно-семантичні характеристики терміну, визначаючи смислові зв'язки між його компонентами з урахуванням контексту; володіння перекладачем прийомами, традиційно існуючими в теорії та практиці перекладу; загальнолінгвістичної компетентності та досвіду перекладача, що дозволяє знаходити та використовувати нові прийоми перекладу, прагнучи до найбільш адекватного відтворення оригіналу в перекладі, а військово-спеціальна термінологія повинна розглядатися, як одиниця

мовного та професійно-наукового знання, що забезпечує ефективність міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian / Т. А. Казакова – Серия: Изучаем иностранные языки. – СПб.: «Издательство Союз». – 2001. – 320 с.
3. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад / А.Я. Коваленко. – 2-е вид., виправл. – Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2004. – 284 с.
4. Мостовой М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовой. – Харків: «Основа». – 1993. – 255 с.
5. Шевчук В. Н. Производные военные термины в английском языке / В. Н. Шевчук. – М.: Воениздат, 1983. – 231 с.

Martyn R.R.

Assistant,

Lviv Polytechnic National University

PECULIARITIES OF TRANSLATING UNITS OF NATIONALLY BIASED LEXICON FROM UKRAINIAN INTO ENGLISH

The distinguishing features find their reflection in different aspects of material and spiritual life and are materialized in separate words and word-groups designating national customs, traditions, folk rites and feasts, administrative or political systems, etc. Culturally biased, i.e., nationally specific are often elements in a governmental or election systems of a country; the monetary systems in most countries contain some nationally peculiar units as well (*shilling, penny, rouble, dollar, hryvnia*).

Realia – mono- or polilexic units the lexical meaning of which includes traditionally established complex of ethnocultural information which is alien to the objective reality of the TL and which is realised only within the limits of a binary opposition. [1]

Despite the fact that the referential meaning of such and the like units of specific national lexicon may be either similar or at least closely related in English and Ukrainian (cf. class tutor/form master and *класний керівник, залік* test), they are still far from identical in their particular meaning.

The units of culturally biased/specific national lexicon are rarely similar by their nature and meaning in either of the two languages. Consequently,

various approaches to expressing their meanings in the target language must also exist. [4]

The units of nationally biased lexicon whose meanings are rendered at the phonological level, usually belong to genuine internationalisms and comprise social and political units of lexicon are translated by transcription or transliteration exclusively.

In many a case the lingual form of a unit of nationally specific lexicon is conveyed through transcription or transliteration cannot provide a full expression of its lexical meaning. Then an additional explication of its sense becomes necessary. The explanation may be given either in the translated passage/speech flow or in a footnote – when a lengthy explication becomes necessary.

When the transcription/transliteration cannot be helpful in expressing the sense of the culturally biased national unit, it is translated by descriptive explaining/explication only.

Translation of componential parts and additional explication of units of the nationally biased lexicon is a regular translation of the main, if not all, componential parts and the next, which follows it. When the lexical meaning of the unit of specific national lexicon is not so complex it is usually explained in the target language text. The explanation then is not always as exhaustive as it can be in a footnote.

The denotative meaning of many units of the specific national lexicon may be rendered by way of loan translating as well.

Despite the differences in economic, social, political, cultural and in many cases also geographical/environmental conditions, under which the nation of the source language and that of the target language lives and develops some peculiar notions in both the languages may be identical or similar/analogous in their meaning and functioning. It happens due to the existence of common routine or habitual actions, common occupations, social services, food, etc., in these two contrasted language communities.

We have carried out the investigation of the units of nationally biased lexicon: peculiarities of its translation from Ukrainian into English, based on «The Enchanted Desna» by Oleksandr Dovzhenko and its translation into English by Anatole Bilenko. The main aim was to find the distinguishing features in the nationally biased notions in the book, find out which meanings these combinations can acquire and how they are rendered into English.

And a conclusion has been made, that the biggest part of all the nationally biased units of lexicon is translated by means of semantic analogies (50%): *узвар* – *stewed fruit*, *мокрогузу* – *drowned ducks*. It happens due to the existence of common routine or habitual actions, common occupations, social services, food in these two contrasted language communities. The next 17.9% of expressions are translated by word-for-word translation: *боляща*

великомучениця – *a suffering martyress*. 25% of expressions are translated by transliteration and explication of their genuine nationally specific meaning, because additional explication is very necessary to understand the sense of the phrase or sentence: *коливо*: *kolyvo* (*a dish of wheat boiled with raisins, served after a funeral or mass for the dead*); *чумак* – *chumak* (*ox-cart driver transporting fish, salt, and grain*); *верста* – *versta* (*unit of distance equal to 0.6629 miles*); *куркулі* – *kurkul* (*Ukrainian equivalent for Russian kulak—a prosperous or wealthy peasant*). And the last 3.6% belong to the phrases which are explained by the translation of componental parts and additional explication: *на покуті* – *on the pich* (*The stove that occupied a central place in Ukrainian peasant homes. It was built in such a manner as to provide sleeping space above the oven area*). The lexical meaning of the unit of specific national lexicon is not so complex and it is usually explained in the target language text by descriptive explaining when the transliteration can't be helpful in expressing the sense of the phrase or sentence.

The research of the English equivalents of the nationally biased units was very interesting. It showed that Ukrainian nationally biased lexicon is not so easy to translate. And only a good knowledge and understanding of the culture helps to translate it correctly.

References:

1. Гамаюн, І.В. Національно – специфічна реалія як складова картини світу [Текст] / Гамаюн І.В., Лутай Н.В. // Сборники научных работ НТУ «ХПИ» : Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти № 28. – НТУ «ХПИ», 2010.
2. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 464 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця. «Нова Книга», 2001. – 448 с.
4. Nationally biased units of lexicon and ways of their translation. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vkjournal.ru/doc/123161>
5. Units of nationally biased lexicon and ways of their translation. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studopedia.ru/Units-of-nationally-biased-lexicon-and-ways-of-their-translation.html>

Позмогова О.А.

студент;

Трегуб С.Є.

старший викладач, аспірант,

Запорізький державний медичний університет

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ

У сучасному світі здійснюється активна співпраця і міжнародний обмін досвідом у сфері медицини та охорони здоров'я. У зв'язку з цим актуальне значення набуває виконання якісного перекладу медичної документації.

Медичний переклад, переклад текстів медичної та фармацевтичної тематики – це вузькоспеціалізований вид перекладу, для виконання якого потрібен перекладач, який володіє не тільки відповідною іноземною мовою, але й спеціальною термінологією.

Дослідженням різних аспектів окремих терміносистем присвячені праці багатьох вчених, зокрема: Л. Ю. Зубової, Т. Р. Кияка, Д. В. Самойлова та інших.

До проблем перекладу текстів медичного спрямування відносяться декілька факторів таких, як: – значна кількість синонімів; – широке використання аббревіатур та скорочень; – медичний вокабуляр, що постійно поповнюється та розширюється; – «хибні друзі перекладача» [1, с. 151].

Крім цього в медичних документах зустрічається нерозбірливий рукописний текст. Додаткова складність полягає також у тому, що щорічно медична лексика поповнюється сотнями нових найменувань, а раніше вживані слова і вирази можуть набувати нового значення. Особливо велика кількість назв з'являється для позначення нових методів діагностики та лікування хворих. Активно розширюється лексикон спеціалізованих галузей медицини (радіологія, рентгенологія, імунологія, онкологія). Зростає також кількість нових назв медичних препаратів і матеріалів.

Сучасна медична термінологія – це система систем, або макротерміносистема [2, с. 46].

Переклад медичної документації для пацієнта і лікуючих його лікарів вимагає особливої точності й відповідальності. Якщо переклад призначається для пацієнтів, слід уникати незрозумілих для них місць і спеціалізованих термінів і скорочень (крім широко відомих і загальноприйнятих). Використовувані в документах латинські назви та скорочення адресуються в першу чергу лікарям-фахівцям і традиційно дають можливість однозначного уточнення визначень. Також в сучасних

медичних текстах, завдяки інтеграції медичних фахівців, присутні численні терміни, запозичені з різних мов в незміненому вигляді або адаптовані до мови документа.

Крім цього, в німецькій мові, в медичній сфері певні німецькі терміни застосовується паралельно з міжнародними, при цьому перші відносяться переважно до загальноживаної лексики, а другі до спеціальної лексики, наприклад, Юккен і pruritis (свербіж), Лебер і Neraar (печінка). Власне вище сказане стосується й інших європейських мов. Нерідкі в таких перекладах гібридні слова і словосполучення, своєрідні «багатомовні» лексичні одиниці, що використовують, наприклад, латинський корінь і німецьке закінчення. У російській мові, відповідно, зустрічаються аналогічні приклади (відомості, отримані від хворого або його родичів – анамнез, обмацування пальцями – пальпація, вистукування поверхні тіла – перкусія).

Додаткову складність для перекладача представляють переклади, що стосуються сумнівних або важких випадків або захворювань. Тут особливу роль відіграє сумлінність і уважність перекладача, вміння правильно і точно перекласти іноді ухильні і невизначені медичні вирази, не втративши вкладений у них сенс, внутрішню логіку викладу. Тут видається доречним привести для перекладача слова Гіппократа: «Не нашкодь», адже неточний переклад може призвести до невірної діагнозу і, в результаті, неналежного лікування, і навіть до летального результату. Такі переклади повинні виконувати спеціально підготовлені перекладачі, які мають медичну освіту і відповідну спеціалізацію.

Особливу складність для перекладу представляють аббревіатури мовою оригіналу, а також скорочення латинського походження. Розшифровка аббревіатур при перекладі з європейських мов, алфавіт яких збігається з латинським, може призвести до неправильного розуміння скороченого вислову. Аббревіатури латинського походження поширені як у письмовій офіційній, так і в неофіційній розмовній мові медичних фахівців. Деякі з них набули статусу умовних позначень, їх застосовують як самостійні лексичні одиниці, не замислюючись про розшифровку. Тут теж необхідно уникнути плутанини. Наприклад, звично застосовувана лікарями-офтальмологами аббревіатура О.Д., розшифровується як (праве око), в інших випадках може позначати як «професійне захворювання», так і «пацієнт з передозуванням ліків» (у пацієнтів з передозуванням деяких наркотиків), і це не всі можливі значення для ОД.

Але з іншого боку можна привести аббревіатуру СНІДу (синдром набутого імунodefіциту, англ.) – СНІД (синдром набутого імунodefіциту), в німецькій мові, незважаючи на розшифровку «Синдром де erworbenen Immunodefizites» також застосовується аббревіатура СНІД.

Як пацієнти, так і лікарі потребують забезпечення взаємного обміну інформацією, в точних і якісних перекладах. Дуже важливо забезпечити належне продовження лікування, виконання всіх лікарських рекомендацій. Гарантією цього є переведення супровідної документації, виконаний перекладачем, який має відповідну освіту і високу кваліфікаційну категорію.

Таким чином, необхідність підготовки фахівців, що мають досвід і знання в галузі медицини, а також володіють іноземними мовами в достатньому обсязі, як і раніше залишається актуальною. Переклад тексту, що належить до історії хвороби або є результатом проведених аналізів, довіряється фахівцям, що мають відповідну освіту і високу кваліфікаційну категорію. Зрозуміло, найкращим варіантом є перекладач, який має вищу медичну освіту. В останні роки медичні вищі організують для своїх студентів курси поглибленого вивчення мов, крім цього, навчання в деяких інститутах ведеться іноземною мовою. Це дає можливість підготовки кваліфікованих фахівців-перекладачів. Підготовка сучасних висококваліфікованих фахівців у галузі медицини та фармації, які володіють іноземною мовою і готових до міжнародного професійного співробітництва є однією з найважливіших завдань сучасної освіти.

Список використаних джерел:

1. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний НЗ4 університет імені Миколи Гоголя) / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – Кн. 3. – 235 с.
2. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии / М.Н. Чернявский // М.: ЗАО «ШИКО», 2007. – 448 с.

Толпига А.В.

студент,

Київський національний авіаційний університет

НОВАТОРСТВО М. ЛУКАША В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ЙОГО ПРИЙОМИ

Українська перекладацька традиція – багатовікова. За умов, коли в Україні абсолютно бракувало необхідної для праці перекладача літератури, зокрема лексикографічних та довідкових джерел, українські

перекладачі-подвижники вивели рідну мову на широкі простори світового письменства, підняли її авторитет.

Наша історія склалася трагічно, тому що українська мова й література ніколи не мали сприятливих умов для функціонування. Саме тому перекладна література відіграє надзвичайну роль у нашому культурному житті. У цій культурно-мистецькій боротьбі за існування надії провідна роль належить Миколі Олексійовичу Лукашеві – майстрові українського художнього перекладу.

Визначення новаторських рис перекладацької творчості М. Лукаша в історії українського перекладу має актуальне теоретичне та практичне значення для теорії, історії та критики художнього перекладу. Діапазон перекладацької діяльності М. Лукаша – величезний та неосяжний. Тут є світовий епос, лірика й драма.

Перекладацькі принципи М. Лукаша нерозривно пов'язані з роллю художнього перекладу в українській літературній полісистемі 60-х років. Особливістю соціально-історичного контексту України середини ХХ ст. у межах літературної полісистеми стало заміщення функцій оригінальної літератури художнім перекладом.

Дослідниця В. Савчин чітко визначила перекладацькі прийоми М. Лукаша [10, с. 176]:

1) цілеспрямований відбір мовних засобів з орієнтацією на мовно-стилістичні особливості оригіналу;

2) тяжіння до призабутих, рідковживаних, розмовних форм, фольклорних ресурсів;

3) глибоке знання фразеологічного багатства української мови, активне використання повних та часткових фразеологічних еквівалентів при відтворенні семантико-стилістичних функцій фразеологічних одиниць першотвору;

4) розширення словотворчих, стилістичних, образних можливостей української мови;

5) художнє відтворення контекстуальної семантики ідіоматики оригіналу завдяки численним оказіональним трансформаціям українських фразеологічних одиниць, їхньому гнучкому пристосуванню до контексту;

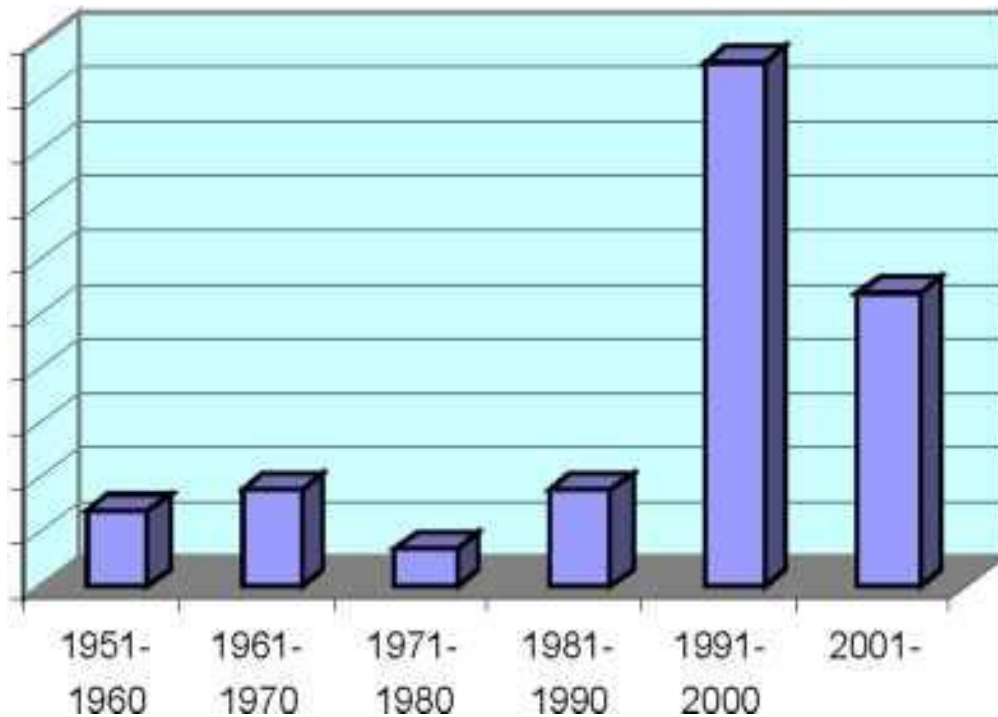
6) увага до евфонічних засобів експресії (звукопис, внутрішнє римування);

7) активізація непродуктивних моделей словотвору, уміння «експериментувати» зі словом;

8) демонстрація синонімічних можливостей української мови, вміння дібрати контекстуально найдоречніший відповідник із ряду синонімів;

9) введення яскраво виражених елементів переспіву у структуру власне перекладу тощо.

У 90-х р. кількість Лукашевих перекладів у періодичних та неперіодичних виданнях значно зросла [Див. Діаграму 1], що пояснюється двома основними причинами: 1) посиленням уваги до перекладача після його смерті, що стало можливим завдяки загальній демократизації суспільства і здобуттям Україною незалежності та 2) впровадженню до шкільної програми нового курсу «Зарубіжна література», що, відповідно, викликало появу багатьох альтернативних шкільних підручників-хрестоматій та великої кількості методичних розробок щодо проведення занять з цієї дисципліни, що друкуються у фахових періодичних виданнях («Всесвітня література в середніх навчальних закладах України», «Зарубіжна література», «Зарубіжна література в навчальних закладах», «Вікно у світ», «Тема» та ін.). Перекладам М. Лукаша належить чільне місце в учнівських хрестоматіях, а, отже, і в методичній літературі [5, с. 152].

Діаграма 1. Кількість Лукашевих перекладів у періодичних та неперіодичних виданнях

Микола Лукаш у своїх перекладах знайомить українського читача з шедеврами багатьох світових літератур. Це його переклади: Гете і Шиллер – з німецької, Гюго й Верлен з французької, Лопе де Вега з іспанської, Бранко Чопич із сербохорватської, Боккаччо з італійської, Флобер, Тувім і Міцкевич із польської, Елін Пелін та Христо Смирненський з болгарської, Роберт Бернс з англійської, Імре Мадач з

угорської, Гофштейн з єврейської мов, Петр Безруч та Іржі Вольтер з чеської [1, с. 4].

Незважаючи на таку мовну, стилістичну, жанрову й тематичну різноманітність Лукашевих перекладів, аналіз його перекладів переконує, що автор дуже цілеспрямовано добирав твори для перекладу. У цьому виявилися особливості перекладацької концепції М. Лукаша. Виходячи з принципу, за яким переклад сприяє вирішенню завдань тієї літератури, мовою якої здійснюють цей переклад, виходячи з соціально-історичного та національно-культурного контекстів свого краю, М. Лукаш відбирав для перекладу твори класиків світового письменства, що допомагало збагаченню української літератури. Допомогало й розмаїття жанрів, напрямів та літературних течій, адже переклади компенсували відсутність певних напрямів в оригінальній літературі. Характерним для М. Лукаша було й те, що він не зосереджував свою увагу на всій творчості обраного письменника, а працював над одним, рідше – кількома творами. Лукашеву увагу привертала переважно вершинні твори митців різних епох і народів, він давав відповіді до розуміння стилю кожного з них та відтворення його у перекладі, демонстрував можливості перетину двох різних культур, висвітлював шляхи реалізації потенційної сили рідної словесності [6, с. 44].

Про головні принципи, якими М. Лукаш керувався у своїй перекладацькій праці, Г. Кочур написав ще в 1966 р. у статті «Майстри перекладу», присвяченій дослідженню концепції стилю М. Лукаша. По-перше, М. Лукаш ніколи не користувався підрядником, а завжди перекладав тільки з оригіналу. Г. Кочур наголошує на тому, що безпосередній роботі над перекладом передувало ретельне вивчення оригіналу. М. Лукаш ознайомлювався з основами граматики тієї мови, з якої він робив переклад, із системою версифікації. Важливе значення М. Лукаш надавав поповненню свого словникового запасу з мови-джерела. По-друге, М. Лукаш ніколи не перекладав на замовлення (про це він жартівливо говорив, що Лукашеві «можна замовляти виключно те, що він сам собі замовляє [4, с. 23].

В. Савчин зазначає, що М. Лукаш тяжів до творів, аналогії яким не знаходив в українській літературі; до тем, які панували в оригінальній літературі, що допомагало виховувати громадянську позицію у читачів; до творів фольклорного спрямування з народною фразеологією; до просторічних, діалектних елементів, що дозволяло б працювати над аналогічною лексикою в перекладі [10, с. 8].

Комплексність підходу М. Лукаша до осмислення й використання мовних засобів підкреслює Л. Череватенко. У праці «Так починався М. Лукаш» він зазначає, що з-поміж творів, які М. Лукаш обирав, він надавав перевагу насамперед таким, що мали зв'язок із

народнописенною, фольклорною стихією [8, с. 326]. За спостереженнями Л. Череватенка, особливою рисою Лукашевих перекладів є добір мовних ресурсів. Це не лише використання книжної лексики, призабутих архаїзмів, вульгаризмів, а й словотворення перекладача (сріблопінний, огнеструмний, темноликий, цвітнотканий, многострадний та ін.) [9, с. 152-153].

М. Венгрєнівська, Т. Некряч у статті «П'єса В. Шекспіра «Троїл і Крессіда» в українському перекладі (до перекладацького портрету М. Лукаша)» указують на те, що «найістотнішою рисою перекладацького методу М. Лукаша є повне розуміння і сприйняття художнього принципу твору в контексті духу культури» [2, с. 28].

М. Весна обрала для розгляду переклади «Фауста» Й.-В. Гете, здійснені І. Франком та М. Лукашем. Її дослідження сдверджують, що й І. Франко, і М. Лукаш своїми перекладами «збагатили українську мову: в епоху Франка – це нові терміни та вислови, а у час Лукаша – це суто українські слова, які вилучалися тому, що суперечили природному процесові розвитку літературної мови» [3, с. 96].

Однією з важливих ознак перекладацького стилю М. Лукаша, на думку В. Савчин, є «специфічні підходи перекладача до проблеми реалій» [4, с. 309], які виявляються повною мірою в перекладах, що мають фольклорний характер із яскравим національним колоритом. Дослідниця вважає недоречним використання символічних образів калини та вінка з барвінку в перекладах творів Р. Бернса та В. Шекспіра. Попри те, що такі образи вдало розкривають семантику англійських висловів, вони не мають символічного значення в англійській мові, а отже, втрачається національний колорит оригіналу [7]. Використання М. Лукашем методу уподібнення пояснюється тим, що перекладач уважно ставився до реалій оригіналу, не вилучав їх, а вибирав оптимальні варіанти для відтворення семантико-стилістичних функцій реалій оригіналу, щоб максимально наблизити його до сприйняття та розуміння українського читача.

Список використаних джерел:

1. Анатолій Птіцин про Шолом-Алейхема, Януша Корчака, Фріца Крейсера, Миколу Лукаша, Матір Терезу / А. Птіцин. – Київ : Грані-Т, 2009. – 120 с. – (Серія «Життя видатних дітей»). – ISBN 978-966-465-219-0
2. Венгрєнівська М. А. П'єса В. Шекспіра «Троїл і Крессіда» в українському перекладі (до перекладацького портрету М. Лукаша) / М. А. Венгрєнівська, Т. Є. Некряч // Теорія і практика перекладу. 1991: респ. міжвідом. наук. зб. / М-во освіти і науки України, Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Вища школа, 1992. – Вип. 18. – С. 27-40.

3. Весна М. П. Перший монолог Фауста в перекладі І. Франка та М. Лукаша: роль часового чинника / М. П. Весна // Іноземна філологія: респ. міжвідом. зб. / відп. ред. К. А. Кусько. – Львів: Світ, 1995. – Вип. 108. – С. 89-97.
4. . Кочур Г. Майстри перекладу / Григорій Кочур // Всесвіт. – 1966. – № 4. – С. 17-24.
5. Микитенко О. Микола Лукаш і «Всесвіт» / О. Микитенко // Всесвіт. – 2005. – № 1-2. – С. 148-159.
6. Новикова М. Миф и антимиф: М. Лукаш / Марина Новикова // Міфи та місія. – К., 2005. – С. 40-48.
7. Савчин В. Микола Лукаш: Бібліографічний покажчик: [Доповнення до покажчика, опубл. у 111-му вип. «Іноземної філології»] / Уклад. В. Савчин // Іноземна філологія: Укр. наук. зб. – Львів, 2001. – Вип. 112. – С. 306-320.
8. Савчин В.Р. Інтерв'ю з Леонідом Череватенком: [Про роботу Комісії з творчої спадщини М. Лукаша] // Іноземна філологія: Укр. наук. зб. – Львів, 2001. – Вип. 112. – С. 321-328.
9. Череватенко Л. Наш Лукаш: спогади у двох кн. / упоряд. Л. Череватенко. – К.: Академія. Кн.1. – 2009. – 639 с.
10. Савчин В. Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу / В. Р. Савчин. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Київ, 2006 [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.lib.ua-ru.net/inode/4755.html>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Шевченко М.Є.

викладач,

Київський національний університет культури і мистецтв

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВУЗІ

Тенденції сучасного суспільства у соціальному, культурному, економічному та політичному планах призвели до формування полікультурного соціуму. Полікультурний освітній соціум – це такий освітній простір, в якому проживають і навчаються студенти різної етнолінгвістичної, релігійної та соціально-економічної належності [1, с. 32].

Для сучасної мовної освіти необхідна міждисциплінарна інтеграція, орієнтація на міжкультурний аспект володіння мовами.

Перехід до інформаційного суспільства потребує розвитку комунікативних здібностей особистості, які можуть спростити її входження до світового співтовариства. Сучасний етап розвитку суспільств характеризується все більшою відкритістю до зовнішнього світу. Сформувалося соціальне замовлення на глибоке знання іноземних мов. Вивчення іноземної мови направлено на комплексний розвиток інформаційно-комунікативної, когнітивної, соціокультурної, професійної та загальнокультурної компетенції студентів [2, с. 58-64]. Вони повинні вміти орієнтуватися у науковій, методичній та довідковій літературі на іноземній мові, використовуючи науково-технічну інформацію з метою вивчення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Це завдання може вирішити особисто-орієнтований, контекстний та компетентностний підходи до вивчення іноземної мови. Іноземна мова виступає як засіб формування думки. Шукаючи необхідну інформацію, студенти звертаються до різних інформаційних та освітніх серверів.

Культурологічна компетентність передбачає знання культурних технологій та символічних об'єктів, вміння використовувати знання у повсякденній практичній діяльності. Існує два аспекти культурологічної компетентності: індивідуальний та інституціональний. Індивідуальна компетентність – це розуміння студентом відмінних рис культури та їх вплив на психологічні, світоглядові та соціальні характеристики. Інституціональна компетентність передбачає культурологічну обізнаність та здатність працювати в ситуаціях полікультурності.

Нагальною проблемою є питання існування багатьох змішаних форм культури, викликаними відмовою від норми – соціальної, етичної, мовної. Масштаби нової інформації, яка надходить з інокультурного середовища, дуже інтенсивні. В культурному комплексі сучасного суспільства спостерігаються протиріччя між конвенціональними, що передаються від покоління до покоління та інституціонально регулятивними елементами, що знижує ефективність соціокультурної регуляції. За умов радикальних суспільних перетворень необхідність соціалізації підвищується, зростає важливість тем, пов'язаних з міжкультурною комунікацією. Здатність до спілкування, незважаючи на культурні бар'єри впливає на наше життя.

Міжкультурній комунікації притаманний ряд особливостей, які роблять її більш складною, ніж внутрішньокультурна та міжособиста комунікації. Для того, щоб розібратися у цих спеціальних питаннях, необхідно отримати більш повне уявлення щодо базових компонентів комунікативного процесу [3, с. 56]. Люди спілкуються, використовуючи дві модальності: вербальну та невербальну. Вербальний модус включає в себе мову з набором фонем, морфем, лексики, синтаксису та граматики, семантики та прагматики.

Вербальна мова це смислова система, яка включає ці компоненти, забезпечує обмін ідеями, думками і почуттями. Невербальна система включає в себе всю немовну поведінку. Культура здійснює вплив на вербальну мову. Кожна мова – це унікальна система символів, яка показує, що саме культура вважає важливим. Культура впливає також на невербальні дії.

У багатьох джерелах науково-педагогічної літератури компетентність – це володіння людиною певної компетенцією. Рада Європи виділяє п'ять груп ключових компетенцій. Вони визначаються як компетенції, якими повинен володіти кожен член суспільства, які можна було б застосувати у різних ситуаціях. Ключовими компетенціями є:

- 1) *політичні та соціальні компетенції;*
- 2) *компетенції, які стосуються життя у багатокультурному суспільстві;*
- 3) *компетенції, які визначають володіння усним та письмовим спілкуванням, володіння кількома мовами;*
- 4) *компетенції, пов'язанні з виникненням суспільства інформації, володіння новими технологіями;*
- 5) *компетенції, які реалізують здатність та бажання вчитися все життя як основа непреривної підготовки в професійному плані.*

Дослідники пропонують виділити компетенції, що характеризують випускника вузу. Більшість із них підкреслює важливість володіння більш ніж однією мовою для роботи та соціального життя. Однією з найбільш важливих компетенцій вважають іншомовну комунікативну компетенцію.

Під іншомовною компетенцією сучасні дослідники розуміють сукупність вмінь та навичок щодо виконання мовних дій та операцій на іноземній мові. Компонентами іншомовної компетенції є загальнокультурний, країнознавчий, лінгвістичний, технологічний аспекти. При цьому встановлено, що система може досягти своєї мети у випадку, коли всі її компоненти створюють єдність. Для розвитку іншомовної компетентності повинен бути наявний певний комплекс педагогічних умов, який включає в себе застосування системи комунікативно-орієнтованих іншомовних ситуацій з професійною направленістю, використання педагогічних можливостей діалогу, забезпечення освітнього процесу образно-схематичною наочністю. У розпорядженні викладача є великі резерви для стимулювання інтересу студентів до володіння іноземною мовою, в результаті чого підвищується рівень іншомовної компетенції майбутнього спеціаліста.

Головним завданням освітньої політики є забезпечення сучасної якості освіти, відповідність її актуальним та перспективним потребам особистості та суспільства. Ефективність процесу полікультурної освіти засобами іноземної мови обумовлена дотриманням деяких принципів:

- принцип дидактичної відповідності, який виявляється у відборі матеріалу для навчальних цілей;
- принцип діалогу культур, який виявляється у побудові дидактичної моделі на основі контрастивно-порівняльного вивчення культур.

Повноцінна освіта залежить від ступеню володіння мовою як засобу спілкування. Між мовами існує взаємозв'язок, в результаті якого забезпечується зіставлення та перенос іноземної мови на рідну. При такій взаємодії мови вступають у складні відношення, що стимулює загальний розвиток особи, яка навчається.

Для ефективної реалізації ідей полікультурної освіти необхідно будувати навчання іноземним мовам на основі порівняльного аналізу рідної та нерідної культури. Основний акцент у викладанні іноземних мов робиться на розвиток комунікацій, на вміння людини спілкуватися, на оволодіння мовою у процесі спілкування.

Список використаних джерел:

1. Синагатуллин И.М. Новый миллениум: роль и место иностранного языка в поликультурном социуме // ИЯШ, 2002. – № 1. – С. 32.
2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования / А.В. Хуторской// Народное образование. 2003. – № 2. – С. 58-64.
3. Коростелев В.С. Лингвокультурологические аспекты / В.С. Коростелев. – Москва, 2011. – 56 с.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 24.03.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,37. Тираж 100. Замовлення № 0316-230.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.